

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA**

TOMAS ALEKNA

Administracinės teisės neakivaizdinių studijų programos ADTmn7-01 grupės studentas

**ANTI-KORUPCINĖS VEIKLOS STRATEGIJA:
LIETUVOS RESPUBLIKOS IR JUNGTINĖS KARALYSTĖS
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas
prof. dr. A. Urmonas**

Vilnius 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	3
I. ADMINISTRACINĖS TEISINĖS KORUPCIJOS KONTROLĖS	
SVARBA.....	6
1.1 Korupcijos mastai ir rūšys, kaip teisinio reguliavimo kylančios problemos.....	6
1.2 Korupcijos destruktiniai padariniai valstybės valdžios įgyvendinimui.....	12
1.3 Korupcijos kontrolės priemonės	17
II. LIETUVOS RESPUBLIKOS IR JUNGTINĖS KARALYSTĖS ANTIKORUPCINIŲ	
KONTROLĖS PRIEMONIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ.....	29
2.1 Situacijos šalyse apžvalga.....	29
2.2 Korupcijos prevencijos politiką reglamentuojantys teisės aktai.....	37
2.3 Elgesio kodeksai	51
2.4 Korupcijos kontrolės institucijos.....	59
IŠVADOS.....	64
PASIŪLYMAI.....	66
LITERATŪRA.....	68
SANTRAUKA.....	73
SUMMARY.....	74
PRIEDAI.....	75

IVADAS

Probleminė situacija. Korupcija yra senas visuomeninis reiškinys būdingas valdžiai, individams, organizacijoms ir šalims, išsivysčiusioms bei besivystančioms. Korupcija aptinkama visose šalyse, bet ypatingai paplitusi šalyse, kur teisinė sistema, didžioji dalis žiniasklaidos ir viešasis administravimas yra silpni ir neišsivystę. Korupcija atsiranda tada, kai organizacijos ir individai nesąžiningai siekia naudos, piktnaudžiaudami savo teisiniu statusu, ir taip padarydami žalos ir nuostolių.

Korupcijos problemoms spręsti tiek Seime, tiek Vyriausybėje sudaryta nemažai darbo grupių. Vienos, seniau sukurtos grupės dar vegetuoja, tuo tarpu kuriamos naujos grupės. Korupcijai esant vienai iš aktualiausių Lietuvos temų, susidarė kolizijos probleminė situacija. Viena visuomenės dalis, sprendžiant pagal pasiektus rezultatus, aktyviai deklaruoja kovą su korupcija, kita - naudojasi korupcijos (ar net „kovos“ su korupcija!) suteiktomis teisinėmis, ekonominėmis ir kitomis socialinėmis galimybėmis. Dar didesnė žmonių dalis dėl vienu ar kitu priežasčių yra abejinga šios problemos sprendimams.

Atrodo išbandytos visos antikorporcinės priemonės - pradedant griežtomis bausmėmis, baigiant anoniminiu telefonu ir švirių rankų komisija - tačiau niekas iš esmės nesikeičia. Vyksta tam tikri imitaciniai procesai: „gaudomi“ smulkūs pažeidėjai, triukšmingai pristatomos naujos antikorporcinės programos, žeriami daug politinių pažadų pažaboti korupciją. Tačiau didelius kyšius imantieji juos sėkmingai ima toliau, kyšius duodantieji stebisi didėjančiais korupcinių paslaugų įkainiais. Priimami teisės aktai stebina teisinio reguliavimo tendencingumu ir palankumu atskiriems ūkio subjektams ar verslo grupėms. Kartas nuo karto nuskambantys kyšininkavimo skandalai glumina kyšių dydžiais - mat jie dėl didėjančios rizikos auga it grybai po lietaus. Dažniausiai dėl to yra kaltinami verslininkai siekiantys greito pelno, įtakos ir politinės korupcijos kontrolės lobistiniu tikslu. Deja, labai dažnai pamiršamos tikrosios priežastys ir asmenys, sukūrę sistemą, leidžiančią pelnytis tik išskirtiniams verslininkams, išskirtiniams valdininkams ir išskirtiniams politikams. Visiems kitiems ši antikorporcinės kontrolės imitacinė sistema yra nepakeliama našta, kurią nusimesti arba palengvinti galima tik tapus sistemos dalimi.

Laisvosios rinkos instituto viceprezidentas pripažino, kad korupcija egzistuoja ir galias demokratijos bei verslo tradicijas turinčiose šalyse. Be to, nei viena išsivysčiusi valstybė nesugalvojo kaip apskaičiuoti korupcijos daromą žalą. "įsivaizduokite, kad jums reikia gauti licenciją savo verslui, tačiau valdininkai kelia didžiulius reikalavimus ir be pačios licencijos kainos "reketuoja" dar keletą tūkstančių litų. Ką tokiu atveju laikyti korupcijos kaina - keletą tūkstančių litų kyšį ar, tarkim, milijono litų apyvartos verslo žlugimą, jei žmogus iš principo

atsisako mokėti "į kairę"? Vienareikšmiškai negalima atsakyti. Galima kalbėti tik apie korupcijos našta ir diskomfortą, kai žmonės jaučiasi varžomi ir prievartaujami. Demokratija pati savaime nesukuria prielaidų švariam verslui ir neapriboja valdžios kišimosi į ekonomiką. Daugybėje demokratiškos šalių valdžia turi tokias galias, kad korupcija gali tapti didele našta", tvirtino U.Trumpa [58].

Tokia situacija neigiamai veikia politinį, socialinį, ekonominį, kultūrinį visuomenės vystymąsi, taip pat kenkia demokratiškos institucijų pamatams, iškreipdama rinkiminiuosius procesus bei teisės normų taikymą, ir kuria biurokratinę pinklę, kurių vienintelė egzistavimo priežastis yra kyšių gavimas. Prevencija, teisinis persekiojimas ir antikorupcinis švietimas yra pagrindinės kryptys, kontroliuojant korupciją¹.

Korupcijos kontrolės priemonių yra daug: korupcijos kontrolės programos, antikorupcinės sistemos kūrimas, korupcijos rizikos analizės, baudžiamasis persekiojimas, visuomenės švietimas, politinės priemonės, sprendimų permatomumas, sprendimų depersonalizacija, geras viešojo administravimo valdymas, valstybės funkcijų privatizavimas, elektroninės valdžios galimybės, žiniasklaida, pilietinė visuomenė, elgesio kodeksai, pasaulinių antikorupcinių organizacijų veikla ir t.t.

Korupcija yra aktuali problema ir Lietuvos Respublikoje, ir Jungtinėje Karalystėje. Abiejų šalių antikorupcinėje veikloje daug pasiekta – įsteigtos specialiosios antikorupcinės institucijos, išleisti teisiniai aktai, sukurtos strateginės programos, elgesio kodeksai, konkrečioms priežastims atskleisti atlikti sociologiniai tyrimai. **Tačiau tai negarantuoja valdininkų veiklos skaidrumo, moralumo ar didesnės atsakomybės.**

Jungtinė Karalystė pasižymi mažesne korupcija, kadangi turi daugiametės demokratijos tradicijas, besiremiančios išsivysčiusia pilietine visuomene ir laisva žiniasklaida, o Lietuvai – „jaunai“ demokratijai, kurios pilietinė visuomenė nėra aktyvi, sunkiau kontroliuoti korupcijos patologijas. Norint pasiekti geresnių rezultatų kontroliuojant korupciją, reikia dar aktyviau ieškoti kokybiškai naujų, veiksmingų, ir radikalių veiklos metodų, stengtis šioje srityje įsisavinti pažangiausių valstybių patirtį. Viena iš pažangiausių patirčių yra sukaupta Jungtinėje Karalystėje.

Magistro baigiamojo darbo *“Antikorupcinės veiklos strategija: Lietuvos Respublikos ir Jungtinės Karalystės lyginamoji analizė” tyrimo objektas* - Lietuvos Respublikos ir Jungtinės Karalystės antikorupcinės kontrolės priemonės.

¹ Vadybinių požiūriu teisėsaugos institucijos yra demilitarizuotos ir reorganizuotos į civilines institucijas, jų veikloje vis labiau koncentruojamos institucijų ir jų veiklos strateginio metodinio valdymo, tame tarpe ir kontrolės funkcijos, atsisakyta militaristinės retorikos, todėl kovos su nusikalstamumu, kovos su korupcija terminai keistini į kontrolės terminus. Kovos su korupcija deklaravimo srityje (sprendžiant pagal militaristinį “karo” pavadinimą turėtų vyrauti represinės korupcijos problemų sprendimo nuostatos) matomas didelis, vadybiniu požiūriu - stichinis organizacinis aktyvumas, skelbiamos populistinės vienadienės strategijos (“blickrigai”), arba per biurokratiškai ilgą, bet mokslinės - praktinės analizės požiūriu trumpą laiką stengiamasi inicijuoti naują strategiją. [59].

Tyrimo tikslas - palyginus Lietuvos Respublikos ir Jungtinės Karalystės antikorpucines kontrolės priemones, išskirti esminius jų panašumus, skirtumus ir trūkumus bei pateikti siūlymus dėl korupcinio pobūdžio veikų (kriminalogeninių situacijų) skaičiaus sumažinimo.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti korupcijos mastus, rūšis bei formas.
2. Atlikti korupcijos pasekmių analizę.
3. Nustatyti esmines kontrolės su korupcija priemones.
4. Sulygtinti esamas korupcinogenines situacijas Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje.
5. Išanalizuoti šalių teisės aktus, reglamentuojančius korupcijos prevenciją ir apibūdinti institucijas, kontroliuojančias korupciją.
6. Palygtinti šalių elgesio kodeksus.

Tyrimo hipotezė: korupcija daro neigiamą poveikį šalių ekonomikos plėtrai, trukdo laisvai ir sąžiningai konkurencijai, **griauna visuomenės pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis ir pačia valstybe**. Pasirinktos ir taikomos antikorpucinės administracinės teisinės priemonės kaip socialinių pokyčių įgyvendinimo alternatyva negali vykti automatiškai, reikalingas laikas ir sąnaudos, sisteminis požiūris, derinant visas antikorpucines priemones.

Magistro baigiamajame darbe naudoti **tyrimo metodai:**

- **Metaanalizės metodas**, panaudotas teoriniame tyrime – tyrimo objektas atskleidžiamas istoriniu, sociologiniu ir teisiniu aspektais.
- **Dokumentų analizė**. Tyrimo metu analizuotos įvairios nusikalstamumo kontrolės programos, institucijų veiklos ir statistinės ataskaitos, padedančios atskleisti korupcijos mastus, rūšis bei formas, atlikti korupcijos pasekmių analizę, nustatyti esmines kontrolės su korupcija priemones. Tirta mokslinė ir specialioji literatūra.
- **Lyginamoji analizė** naudota ištirti esamas korupcinogenines situacijas Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje
- **Ekspertinio vertinimo metodas**. Remtasi Specialiųjų tyrimų tarnybos, *Transparency International* organizacijos ir kitų nacionalinių institucijų ir tarptautinių ekspertų pateiktais vertinimais.
- **Asmeninės patirties metodas**. Rėmiausi savo praktika, dirbant įvairiose pareigybėse Valstybės sienos apsaugos tarnyboje.

I. ADMINISTRACINĖS TEISINĖS KORUPCIJOS KONTROLĖS

SVARBA

Siekiant atskleisti korupcijos kontrolės svarbą, šiame skyriuje yra tikslinga apibrėžti korupcijos reiškinių, išanalizuoti korupcijos mastus, išskirti jos rūšis bei formas. Korupcijos svarba yra tampriai susijusi su jos pasekmėmis, todėl tikslinga atlikti korupcijos pasekmių analizę ir išskirti korupcijos kontrolės priemones.

1.1. Korupcijos mastai ir rūšys, kaip teisinio reguliavimo kylančios problemos

„Korupcija“ - dabar plačiai vartojama, socialiniam reiškiniui išskirti ir įvairioms teisiškai draudžiamoms veikoms pavadinti, sąvoka: gyvenime, žiniasklaidoje, literatūroje, valstybės ir ypač teisėsaugos institucijų veikloje. Taip dažniausiai apibrėžiamas netinkamas valdininkų elgesys. Korupcija dažniausiai suprantama pagal lotynišką žodžio „supuęs, sugedęs“ – „*corrupto*“ prasmę [64, p. 13]. Kiek egzistuoja valstybės tarnyba, pareigos, pasitikėjimas jų vykdytojais, tiek egzistuoja ir korupcija [21, p. 344]. Šiandien nėra vieningo ir vienodo korupcijos apibrėžimo, o tai neabejotinai komplikuoja nacionalines ir tarptautines pastangas kontroliuojant šį reiškinį [34].

Pasaulyje egzistuoja daugiau nei 300 korupcijos apibrėžimų [21, p. 345]. Vienas dažniausiai mokslinėje literatūroje minimų korupcijos apibrėžimų yra nevyriausybinių organizacijų *Transparency International* pateiktas apibrėžimas: „Korupcija yra piktnaudžiavimas valdžia asmeninei naudai gauti“ [13, p. 9]. Prof. V. *Justickis* korupcijos apibrėžimą dar papildo ir pateikia tokį: „korupcija – tai reguliari, besikartojanti, integrali nusikalstama veikla, kurią vykdo individas, palaikantis tarnybos santykius su valstybės aparatu, su privačiu verslo subjektu, rinkėjais, su žiniasklaidos auditorija (skaitytojais, žiūrovais), ir kuri pasireiškia piktnaudžiavimu savo padėtimi bei pasitikėjimu siekiant asmeninės naudos. Tą naudą turėtume suprasti ne tik kaip materialinę, bet ir kaip kitokią, pavyzdžiui, kaip prestižą, galimybę siekti karjeros, kaip atsakomąją paslaugą“ [21, p. 349].

Korupcijos sąvokos kitimo tendencijos: 1) nuo asmeninės naudos akcentavimo pereinama grupinės, organizacinės naudos suvokimo (įskaitant partinius, verslo partnerių interesus) link, 2) dėmesys vien tik nuo valstybinio sektoriaus pasislenka privataus sektoriaus link, 3) suvokiamas kintantis pačios problemos kontekstas.

Anot R. *Klitgaard*o, korupcijos formulė galėtų būti tokia:

Korupcija = monopolija + diskrecija – atskaitomybė

Ši formulė reiškia, kad korupcija atsirado dėl monopolijos ir diskrecijos bei tarnautojų

atskaitomumo už savo veiksmus nebuvimo. Nuo šių veiksnių (t.y. monopolijos, diskrecijos ir atskaitomybės) priklauso korupcijos paplitimas ir lygis. Į minėtus veiksnius galima daryti poveikį administracinėmis teisinėmis priemonėmis, t.y. kontroliuoti.

Monopolija suprantama kaip konkurencijos, kitų antimonopolinių alternatyvų nebuvimas, mažinimas. Tai iš esmės neigiamas reiškinys ekonominės veiklos teisinio reguliavimo srityje.

Diskrecija suprantama kaip valstybės tarnautojų veiklos laisvė tam tikrose įstatymų nustatytose ribose. Esant tam tikrai neapibrėžtai teisiniu požiūriu, situacijai valstybės tarnautojai gali neturėti aiškių, tikslų, logiškų, nuoseklių, vienareikšmių kriterijų, ką jie gali ir ko negali daryti, o tai veda į savivalę. Todėl įstatymų, programų ir kitų dokumentų tekstai turi būti trumpi, aiškūs, tikslūs, logiški, nuoseklūs, vienareikšmiai, o juose pateikta informacija teisinga, nuodugniai patikrinta ir argumentuota. Reikiamais atvejais rengiami įvairūs metodiniai dokumentai, instrukcijos, kurie gali užpildyti minėtas spragas. Sudaromo naujo dokumento turinys turi būti suderintas su anksčiau tuo klausimu išleistais dokumentais. Dokumento aiškumo sąvoka – dokumento, instrukcijos rašymas bendrine kalba, suprantama kiekvienam pareigūnui ir asmeniui. Skaitant ir lyginant įvairiomis kalbomis (rusų, anglų, vokiečių) parašytas publikacijas, įstatymus, ypač didelis pasimetimas jaučiamas angliškuose tekstuose, kai dažnai teisinės sąvokos išverstos turi visai kitą prasmę. Šiuo atveju galima atitolti nuo administracinio teisinio reguliavimo objekto.

Anksčiau minėtoje, korupcijos veiksnių formulėje, labiausiai kaip „teigiamas“ visuomenėje, korupcijos plitimą mažinantis veiksnys, dažniausiai minimas yra atskaitomybė. *Atskaitomybė* yra esminis demokratijos elementas. Atskaitomybės nebuvimas reiškia, kad politikai ir valstybės tarnautojai jaučiasi neliečiami, galintys daryti ką nori, nekreipdami dėmesio į neigiamą visuomenės reakciją. Korupcija įleidžia šaknis ten, kur žmonės nemėgsta savo darbo, nesidomi jo reikšme, yra abejingi savo institucijai [15, p. 17].

Korupcijos formulės analizė leidžia teigti, kad korupcijos mažinimas yra sisteminio pobūdžio. Visi korupcijos mažinimo kanalai veikia vienas į kitą.

Korupcijos mastai kaip teisinio reguliavimo ir jo įgyvendinimo problema. Norint taikyti antikorupcines kontrolės priemones būtina diagnozuoti jos mastus. Korupcija apima tokias valstybės teisinio reguliavimo sritis, kaip politinės partijos veikla; poveikis rinkimams ir kandidatams; įtaka privataus verslo darbuotojams; poveikis valstybės valdininkų galimiems ir esamiems korupciniams veiksams; įtaka žurnalistams [21, p. 347]. Tai iliustruoja 1 lentelė. *P. Eigen* pateikia tyrimą, kurio metu 835 ekonomikos ekspertai 15-oje ribinių šalių buvo prašomi atsakyti, kurioje iš išvardintų sričių (teismai, politinės partijos, policija, muitinė, švietimas, mokesčių inspekcija, leidimų statyboms išdavimas, medicininis aptarnavimas, darbo ir veiklos sąlygos, komunalinių paslaugų teikimas, imigracijos ir pasų tarnyba) jie norėtų mažinti korupciją. Tyrimas atskleidė, jog respondentai bandytų šalinti korupciją visose nurodytose srityse (žr. 1 lent.).

Korumpuotos sritys [13, p. 235]

Visas apklaustųjų skaičius	2002 m. 835
Teismai	21 %
Politinės partijos	19 %
Policija	13 %
Muitinė	9 %
Švietimas (mokyklos, universitetai)	7 %
Mokesčių inspekcija	6 %
Privatus verslas	4 %
Leidimų statyboms ir naudojimui išdavimas	4 %
Medicininis aptarnavimas	3 %
Darbo ir veiklos sąlygos	2 %
Tiekimas ir telekomunikacijos (telefonas, elektros energija, vanduo ir kt.)	2 %
Imigracijos ir pasų tarnyba	1 %
Kitos sritys	3 %

Korupcija gali padidinti valstybės investicijos kainą iki trisdešimties procentų. Tai reiškia, kad visuomenei statoma nauja mokykla arba ligoninė gali kainuoti beveik trečdaliu brangiau. Korupcijos išpūstos viešųjų pirkimų bei valstybės investicijų kainos dar labiau padidina nacionalinę skolą.

Didžiosios partijos turi didelę įtaką skirstant postus bei užsakymus ir besinaudodamos ja papildo ir taip jau nemenkus savo išdus [13, p. 7].

Korupcija iškreipia rinkos mechanizmus ir sukuria nelygias verslo sąlygas. Dėl šio reiškinio sumažėja įplaukos į valstybės biudžetą, nes daug žmonių išsisuka nuo mokesčių ir baudų padedami pareigūnų.

Didžioji dalis verslininkų taip pat susiduria su tam tikra susiformavusia kyšininkavimo sistema. Verslininkai mano, kad norint pasiekti tam tikrą strateginį verslo tikslą, valdininkams reikia duoti kyšius net tada, kai to nereikalaujama [64, p. 23].

Dėl korupcijos šalis pritraukia mažiau užsienio investicijų, nes dažnai ji veikia kaip mokestis, kuriuo apmokestinamos tiesioginės užsienio investicijos.

Korupcija netgi kelia grėsmę žmogaus saugumui ir teisėms. Dėl jos gali būti pažeistos esminės teisės į sveikatos apsaugą, išsilavinimą, teisę į nuosavybę arba netgi – teisę į švarų vandenį ir orą.

Galiausiai yra mafijozinės jėgos ir teroristai, kurie korupciniais metodais nori pasiekti savo tikslų, nepaisydami tvarkos sergėtojų [13, p. 7].

Taigi, išanalizavus korupcijos mastus, galima teigti, kad korupcija jau nėra tik lokali

nacionalinė problema. Ji peržengia vienos valstybės rėmus ir tampa globalia problema [34].

Korupcijos rūšys kaip teisinio reguliavimo sritys. Korupcija skirstoma į rūšis ir formas. Kartais rūšys yra tapatinamos su korupcijos formomis. Korupcijos rūšis labiau atspindi bendresnį korumpuotos veikos pasireiškimo kontekstą, tuo tarpu forma labiau atspindi elgesio specifiką [34]. Pasak S. Vaitiekaus korupcija klasifikuojama įvairiais pūviais ir parametrais: pagal korupcijos pasireiškimo rūšis, formas, pobūdį, lygį, paplitimo mastą, jos daromą žalą [44, p. 16].

Dažniausiai pasitaikanti korupcijos rūšis yra *politinė korupcija*. G. Sartori teigia: „Politika niekuomet nebuvo ir veikiausiai niekuomet nebus skaisti; o politinė korupcija – jokia naujiena. Tačiau pastaruoju metu godulys ir korupcija pasiekė neregėtas aukštumas. Politinė korupcija išties jau priėjo ribą, kai ji korumpuoja pačią politiką. Vienoje pusėje yra paperkamieji politikai, o valstybės tarnautojai – nuperkami, kad ką nors darytų arba nedarytų, kitoje pusėje – politikai, išlupantys pinigus savo politinei karjerai ir pakeliui juos pavagiantys“ [44, p. 147]. Politinė korupcija – tai politinių lyderių piktnaudžiavimas viešąja galia siekiant asmeninės naudos, gali būti piktnaudžiaujama ir dėl atstovaujamos partijos ar kitos politinės institucijos, gali būti neteisėtai įtakojami rinkėjai siekiant asmeninės ar partijos pergalės per rinkimus [14].

Antra pagal dažnumą įvardijama korupcijos rūšis - *administracinė korupcija*. Administracijos veiksmuose korupcinė veikla pasireiškia arba atliekant tai, ko reikalauja taisyklės (nelegali nauda gaunama už tiesioginių pareigų atlikimą), arba jas pažeidžiant [34]. Administracinė korupcija nesistengia pakeisti valstybinio gyvenimo “žaidimo taisyklių”, bet bando paveikti tuos, kas atsakingi už šių taisyklių įgyvendinimą [11]. Administracinė korupcija apibrėžiama kaip kompanijų neoficialūs mokėjimai siekiant paveikti oficialių taisyklių įgyvendinimą.

Korupcija gali būti *individuali*, kai naudojantis tarnybine padėti, kaupiamas asmeninis turtas ir taip kuriamas statusas visuomenėje, nes kitų alternatyvų šiam tikslui pasiekti nėra [38]. Individuali korupcija – atsitiktinė pavienio individo korumpuota veikla organizacijoje ar institucijoje [37].

Kita dažnai pasitaikanti korupcijos rūšis yra *sisteminė (tęstinė) korupcija*. Sisteminė korupcija yra ilgalaikė situacija, kuomet bloga elgsena tampa vyraujančia norma, elgsens, vertas visuomenės pasitikėjimo, tampa išimtimi, o ne taisykle. Sisteminė korupcija pasireiškia ten, kur lojalumas organizacijai yra aukščiau už visuomenės interesą, kur nebelieka visuomenės pasitikėjimo [16, p. 11]. Tais atvejais nusistovi ir tampa visuotinai žinomas įvairiausių korumpuotų paslaugų „kainoraštis“. Žmonės žino, kiek ir kam reikia mokėti, kad būtų sutvarkytas vienas ar kitas reikalas. Korupcija tampa visuomeninių santykių dalimi, įprastu būdu tam tikroms problemoms spręsti [21, p. 391]. Sisteminė korupcija yra pražūtingiausia, keičianti antikorupcinės veiklos taisykles. Ji yra viena iš priežasčių, dėl kurių labiausiai atsilikusios mūsų planetos dalys taip ir nepajuda iš mirties taško [49, p. 147].

Tikslinga paminėti *valstybės užvaldymą*. Ši korupcija apima valstybinio gyvenimo “žaidimo

taisykles”, stengiasi jas pakreipti vienos arba kitos suinteresuotos grupės pusėn [11]. Valstybės užvaldymas nusako ne tik nelegalią įtaką politikos formavimui, bet ir politikos bei verslo oligarchų elitinio kartelio vykdomą visos valstybės ar pavienių jos institucijų užvaldymą [42]. Užvaldymas apibrėžiamas kaip individų, firmų ar grupių veiksmai valstybiniame ir privačiame sektoriuose, siekiant savo naudai paveikti įstatymų, taisyklių, dekretų ir kitų valdžios politikų formavimą, neteisėtai už tai atsidėkojant valstybės pareigūnams [37].

Nuo korupcijos neatsiejama *verslo korupcija*. Ji susijusi su vienokiu ar kitokiu verslu. Ši korupcijos forma yra tapusi verslo įrankiu. Iš tiesų privatus sektorius yra susijęs su daugeliu valstybės valdžios korupcijos nusikaltimų [23, p. 83].

Tikslinga apibūdinti ir kitas mokslinėje literatūroje nurodytas korupcijos rūšis.

Preveninės korupcijos paskirtis yra trejopa: informacijos gavimas, „indulgencijos“ pirkimas (vienkartinės ar daugkartinės), apsaugos užtikrinimas. Nusikalstama veikla ar neteisėtu verslu užsiimantiems asmenims visada yra aktualu laiku gauti informaciją apie rengiamas priemones, turimus įkalčius, atliekamo tyrimo eigą ir kita. Apsaugos užtikrinimas reikalingas norint garantuoti, kad jokia teisėsaugos institucija nesikiš į pavienę ar besikartojančią nelegalaus ar pusiau legalaus verslo operaciją [64, p. 19].

Reguliarinės korupcijos griebiamasi tada, kai reikia spręsti komplikuotus turtinius ginčus, dažniausiai tarp verslo įmonių. Dėl įstatymų netobulumo, besiformuojančios rinkos ekonomikos santykių dalinio reguliavimo turtinis ginčas gana dažnai gali būti vienodai sėkmingai sprendžiamas ir vienos, ir kitos šalies naudai [64, p. 19].

Pasekmių likvidavimo korupcija gali būti taikoma administracinės atsakomybės, pradinio baudžiamojo tyrimo tarpsniuose. Neiškėlus bylos ar nutraukus baudžiamąją bylą, atsakomybės galima išvengti. Pasekmių likvidavimo korupcija pasireiškia ir naudojantis galimybėmis sušvelninti teismo paskirtą bausmę [64, p. 19].

Biurokratinė korupcija. Šiuo atveju asmuo, norėdamas pagreitinti biurokratinį reikalo sprendimą, imasi „materialiai“ skatinti biurokratą. Biurokratas plačiai naudojasi valstybės jam suteiktais įgaliojimais priimti vienokį ar kitokį sprendimą, neskubėdamas, dozuotai pateikdamas informaciją.

Tarptautinė korupcija – tai korupcija tarptautiniuose ūkiniuose santykiuose (sandoriuose) ir korupcija, susijusi su tarptautinėmis organizacijomis [64, p. 16].

Smulkioji korupcija (smulkūs mokėjimai, skatinimai, tikintis palankaus sprendimo), šios korupcijos tipui priskiriamas toks valstybės pareigūnų elgesys, kuris nedaug nukrypsta nuo esamų taisyklių ir normų, siekiant naudos draugams [44]. Smulkioji korupcija būdinga žemutinės ir vidurinės grandies pareigūnams ir valdininkams, kurie už savo darbą gauna nedidelius atlyginimus. Ši korupcija būdingesnė viešojo administravimo ir gyventojų aptarnavimo sferai (pvz., sveikatos

apsauga, kelių policija ir pan.). Su šia korupcija yra susiję ir pasienio gyventojai, kurie, pasinaudodami plataus vartojimo prekių kainų skirtumu užsiima smulkiąja kontrabanda [64, p. 20].

Stambioji korupcija reiškiasi aukščiausiuose valdžios sluoksniuose, kai politinis ar verslo elitas gali veikti įstatymų leidimą, valstybės ir visuomenės vystymosi tendencijas [34], priimant svarbius ūkinio ar administracinio pobūdžio sprendimus [64, p. 20].

Epizodinė korupcija yra daugiau atsitiktinis, pavienis elgesys, kai organizacijoje vyrauja aukšti veiklos standartai [34].

Rutiniška korupcija. Šiam korupcijos tipui gali būti priskiriama: a) dovanos, kurias gauna valstybės tarnautojai ar partijos ir kurios skirtos gerai valiai vykdyti; b) nepotizmo atvejai (paskiriant pareigas, sudarant sutartis); c) sprendimų priėmimo galios pasinaudojimas pašaliniam darbams; d) įsipareigojimas balsuoti pagal patrono nurodymus [44].

Įsisenėjusi korupcija. Ši korupcija aptinkama, kai: globojamam reikia pagalbos norint pakliūti į valdymo procesą; pareigūnai tikisi atlygio kaip būtinos sąlygos; valstybės tarnautojai toleruoja organizuotus nusikaltimus mainais į neoficialius mokėjimus; aktyvistai staiga pakeičia lojalumą partijai dėl materialinės naudos; valstybės tarnautojai ir piliečiai ignoruoja akivaizdžią korupciją [44].

Korupciją galima suskirstyti ir tik į du tipus:

- 1) korupcija, apimanti aukšto rango pareigūnus ir dažnai susijusi su tarptautinėmis korporacijomis ar didelėmis savomis firmomis,
- 2) korupcija, kuri yra endeminė dėl būdo, kuriuo valdžia vykdo savo rutines pareigas – renka mokesčius, muitus, išduoda licencijas, atlieka patikrinimus [43, p. 297].

Dar atskirai būtų galima išskirti ir *savivaldybių korupcijos* tipologiją. Savivaldybės dažnai yra kaltinamos ne tik dėl to, kad prastai tvarko valstybės pinigus, bet ir todėl, kad juos dosniai žeria į privačias kišenes: 1) dėl kyšių subsidijuojamas būstas yra netinkamai paskirstomas; 2) viešųjų pirkimų pareigūnams mokami „komisiniai“ reiškia, kad miesto savivaldybių užsakymai dažnai atitenka netinkamoms firmoms; 3) gavę kyšį miesto policijos pareigūnai kartais apsimeta, kad nemato baudžiamojo nusižengimo; 4) miesto savivaldybių pareigūnai naudoja valstybės turtą privačiais tikslais; 5) pakišus „vokelį su pinigais“ ar kitaip davus kyšį, lengviau gauti leidimą ar licenciją; 6) dėl kyšininkavimo žmonės laužo saugumo, sveikatos apsaugos ir kitas taisykles, o tai kelia didelę socialinę riziką; 7) miesto savivaldybių paslaugos gali būti neatsiejamos nuo neteisėto mokėjimų šaltinio; 8) mokesčių rinkėjai gali prievarta išgauti pinigus iš piliečių, o dar dažniau – už kyšį su jais bendrininkauti kurstant nemokėti mokesčių; 9) korupcija lemia „rajoninių“ sprendimų priėmimą [23, p. 16].

Taigi, dažniausiai mokslinėje literatūroje įvardijamos korupcijos rūšys yra politinė, administracinė, individuali ir sisteminė. Rečiau pasitaikančios korupcijos rūšys: epizodinė, rutiniška,

įsisenėjusi ir kt. Atskirai galima išskirti ir savivaldybių korupcijos rūšis.

Korupcijos formos kaip socialinio reiškinių žmonių veikos būdai. Kaip jau minėta anksčiau, be korupcijos rūšių dar yra išskiriamos ir korupcijos formos. Korupcinių nusikaltimų diapazonas platus: kyšininkavimas, turto prievartavimas, prekyba įtaka, nepotizmas, sukčiavimas, vokeliai su pinigais procesui “patepti”, lėšų švaistymas [23, p. 83].

Korupcijai siaurąja prasme priskiriami pirmiausiai galiojančiame baudžiamajame įstatyme apibrėžti nusikaltimai valstybės tarnybai: kyšio ėmimas, papirkimas, piktnaudžiavimas tarnyba, valstybės pareigūno neteisėtas dalyvavimas įmonės komercinėje, ūkinėje ar finansinėje veikloje, tarnybos įgaliojimų viršijimas, tarnybos pareigų neatlikimas, tarnybinis suklastojimas [21, p. 354].

Bene plačiausią korumpuotų veikų sąrašą pateikia *G. E. Caiden*, išskirdamas šias korupcijos formas: valstybinės reikšmės paslapties išdavimas, neteisėtos užsienio transakcijos, kontrabanda, kleptokratija, visuomeninių fondų privatizacija, vagystės, neteisėtas pasisavinimas, klastojimas, išėikvojimas, sąskaitų išpūtimas, piktnaudžiavimas fondais, piktnaudžiavimas valdžia, bauginimas, kankinimai, nepelnyti atsiprašymai ir atleidimai, apgavystė ir melas, blogas reprezentavimas, apgaulinėjimas ir suktybės, šantažas, teisybės iškraipymas, nusikalstamas elgesys, falsifikuotas liudijimas, neteisėtas areštas, melagingas apkaltinimas, pareigų neatlikimas, parazitavimas, dezertyravimas, kyšiai ir papirkinėjimas, atėmimas, neteisėtos rinkliavos, rinkimų klastojimas, balsų pirkimas, rinkimų machinacijos, piktnaudžiavimas vidine ir konfidencialia informacija, informacijos įrašų falsifikavimas, valstybinių vietų, nuosavybės, licencijų pardavimas, manipuliacijos reguliariais pirkimais ir aprūpinimas kontraktais ir paskolomis, mokesčių vengimas ir stambios spekuliacijos, įtakos ar paslaugų pirkimas, interesų konfliktas, netinkamų dovanų, honoraro, pasilinksminimų, iškylių priėmimas, ryšiai su organizuotu nusikalstamumu, juodosios rinkos operacijos, favoritizmas, pridengimai, neteisėtas sekimas, piktnaudžiavimas telekomunikacijomis ir paštu, oficialiais antspaudais, raštinės reikmenimis, būstu, papildomu uždarbiu [34].

Taigi, korupcijos formų diapazonas yra labai platus: nuo valstybinės reikšmės paslapties išdavimo iki piktnaudžiavimo telekomunikacijomis ir paštu, oficialiais antspaudais, raštinės reikmenimis, būstu bei papildomu uždarbiu. Visos korupcijos rūšys ir formos yra žalingos, darančios tam tikrą įtaką įvairioms gyvenimo sferoms, todėl tikslinga atlikti korupcijos pasekmių analizę.

1.2. Korupcijos destruktiniai padariniai valstybės valdžios įgyvendinimui

Šiuolaikinėje visuomenėje korupcijai tarpti padeda visuomenėje vykstanti vertybių kaita. Globaliai plintanti masinė vartotojiška kultūra sąlygoja tokių vertybių kaip nešališkumas ir

nesavanaudiškumas nustūmimą į antrą planą [34].

Apie 1980 m. žinomi ekonomikos ir politikos profesoriai, pateikdavo argumentus apie korupcijos tikslingumą ir naudą. Pateikiami šie, korupciją remiantys argumentai:

- Korupcija gali padidinti ūkio efektyvumą, o ypač investicijų lygį, nes pagerina administracines procedūras, pagreitina sprendimų priėmimą, sprendimai naudingi ne tik jų siekiančiai firmai, bet ir visai šalies ekonomikai. Tai yra žinomas argumentas apie korupciją, kuri „sutepa neefektyvius valstybinius mechanizmus“. Šio tvirtinimo autoriai nurodydavo kai kurių Azijos šalių, žinomų dėl milžiniško ir dinamiško korupcinių polinkių vystymosi, pavyzdį.

- Administracinių sprendimų srities konkurenciją (pvz., valstybiniuose užsakymuose) veikia panašios taisyklės kaip laisvoje rinkoje, t.y. kuo geriau veikia firma – tuo didesnius kyšius ji siūlys. Kitaip tariant, konkurencija tarp kyšininkų neva turėtų atspindėti rinkoje galiojančias taisykles, o laimintis verslininkas yra *de facto* geriausias ekonominiu požiūriu.

- Laikas yra tokia pat svarbi biznio kategorija kaip ir finansiniai ištekliai. Todėl veiksmai, kurie sumažina administracinių procedūrų laiką ar yra nukreipti į poreikių, skirtų ūkinės informacijos veiklai patenkinti – yra verti kyšių kaip ir kiti investicinio pobūdžio veiksmai.

- Korupcija panaudoja valstybės tarnautojų santykinai mažų atlyginimų faktą. Taip biudžetinės išlaidos gali būti palaikomas atitinkamai žemo lygio, nes valstybės tarnautojai kompensuoja finansinius trūkumus iš korupcinės veiklos. Nedidelės finansinės išlaidos atlyginimams netiesiogiai remia šalies ekonomikos vystymąsi, nes leidžia palaikyti atitinkamą makroekonominių rodiklių lygį [14].

S. Rose-Ackerman taip pat išvelgė korupcijos teikiama naudą. Autorės nuomone, „korupcija skatina gerus pasirinkimus, gausina išteklių paskirstymą investicijomis, gerina valstybės tarnautojų darbo kokybę, didina biurokratijos atsakomybę ir nepotizmo dėka įgalina valstybinio darbo sistemos kaitą. Korupcija yra gera alternatyva smurtui. Taip pat nelegalūs veiksmai skatina nacionalinį susivienijimą, stabilumą, padeda integruotis ir dalyvauti viešuosiuose reikaluose, kitu atveju atskirtas nuo visuomenės socialines grupes. Korupcija naudinga ir mažinant politinės kaitos spaudimą ir silpnina biurokratiškumą. Kaip vieną teigiamų bruožų galima priskirti ir politinį institucionalizavimą, turint omenyje ne korumpuoto valstybės aparato įsigalėjimą, tačiau keičiamas taisyklės, bendravimo formas tarp valdininko ir piliečio taip, kad būtų geriau struktūruojama politika ir jos institutai“. Tačiau autorė pažymi, jog visi šie minėti „pliusai“ yra taikomi skurdžioms, besivystančioms valstybėms ir pabrėžia tokių priemonių trumpalaikį veiksmingumą su ilgalaikėmis neigiamomis pasekmėmis [48, p. 33].

Taigi korupcijos „teigiamumas“, kad ji parodo valstybės socialinio ekonominio gyvenimo spragas, korupcijos kurias valstybės institucijos turėtų slopinti, kompensuoti legitimiu reguliavimu.

Tačiau korupcijos kontrolės srityje konvejeriu kuriami įstatymai - veiksmingesni, mažai

veiksmingi. Įstatymų leidyba taip pat tampa tikslu sau. Daugelio teisės normų negalima efektyviai taikyti, nes neužtikrinamas teisinio reguliavimo mechanizmas. Todėl strateginio dėmesio objektu turi tapti ne tik įstatymų, kitų teisės aktų leidybos problemos, bet ir įstatymų įgyvendinimas konkrečioje lietuviškoje socialinėje terpėje, paanalizuojant ar tik įstatymų jėga ir pastangomis nepanaudojus kitų socialinių reguliatorių galima tikėtis teigiamų poslinkių kontroliuojant korupcijos mastus.

Minėti faktai rodo, kad korupcijos strategijos kūrimas negali būti greitai sprendžiamas uždavinys, kiek tai nereikalautų politikai. Greitas gali būti tik strategijos makiavelistinis variantas, sava populistine forma pridengiantis ilgalaikius korupcijos sprendimų būdus.

Būtina pabrėžti, kad korupcija - daugiamatė problema, ją galima spręsti tik sisteminiu požiūriu. Rengiant korupcijos kontrolės strategiją, politikams kontaktuojant su ekspertais, reikia suformuluoti tokios strategijos nuostatas - socialinį užsakymą. Šiuo požiūriu tikslinga atsižvelgti į pačią korupcijos sampratą, atskleidžiančią šio reiškimo esmę, taip pat institucinius, socialinius, teisinius, organizacinius ir kitokius veiksnius, sąlygojančius korupciją.

Tačiau daugelis mokslininkų išvelgia korupcijos neigiamas pasekmes daugeliui gyvenimo sferų: šalies ekonomikai, jos rinkai, politikai, šalies valdymui, socialinei bei teisinei sferoms, visuomenei, tarptautiniam šalies prestižui.

Bene didžiausią neigiamą įtaką korupcija daro *ekonomikos sferai*. Korupcija kelia grėsmę ekonomikos ir demokratijos plėtrai [23, p. 23]. Apimantys daugelį šalių empiriniai darbai patvirtino šį neigiamą korupcijos poveikį. Tyrimai rodo, kad korupcija kenksminga, tačiau nenustato tikslaus mechanizmo, kuriuo korupcija veikia ekonominį pajėgumą [48, p. 18]. Korupcija sumažina pramonės politikos efektyvumą ir skatina verslą veikti neoficialiame sektoriuje, pažeidžiant mokesčių ir reguliavimo įstatymus. Aukšti korupcijos lygiai atbaido tiesiogines užsienio investicijas [49, p. 17]. Didėja ne tik viešųjų gėrybių ir paslaugų, bet ir privačių subjektų prekių kaina. Didesnė prekių kaina ir blogesnė kokybė turi neigiamos įtakos jų vartojimui, todėl valstybė kenčia dėl ilgalaikio lėto ekonomikos kilimo ar net sąstingio [33]. Sumažėja ne tik investicijų lygis valstybiniame sektoriuje, bet ir privačiame. Sumažėja bendras nacionalinis produktas [14]. Korupcija iškraipo valstybės biudžeto išlaidas ir jų struktūrą, silpnina šalies finansinę sistemą ir stiprina šešėlinę ekonomiką [64, p. 33]. Didelė šalies pajamų dalis skiriama ne investicijoms, o kovai su korupcija ir jos padariniais. Didelė biudžeto dalis tenka policijai, kontrolės ir represijos institucijoms. Taigi, lėšos, kurios galėtų būti panaudojamos ekonominei plėtrai, leidžiamos saugumui [21, p. 380].

Antra sfera, kurią neigiamai įtakoja korupcija, yra *šalies valdymas*. Kyšiais dažnai siekiama įgyti įstatymų leidimo ar jų vykdymo priežiūros institucijų palankumą [48, p. 18]. Ji kenkia

demokratijai, valstybėje nusistovėjusiai tvarkai, nes griaua pasitikėjimą viešojo administravimo institucijomis ir skatina skepticizmą valstybės atžvilgiu [24]. „Paplauamas“ valstybės vaidmuo bendrojo vidaus produkto perskirstymo procese. Mokesčių vengimas dalyvaujant valstybės pareigūnams nukreipia ekonomikos generuojamus pinigų srautus į šešėlinį arba pusiau šešėlinį sektorių [33]. Ji gimdo neefektyvumą ir nesąžiningumą skirstant valstybės naudą ir jos išlaidas. Ji žlugdo teisingą valdymą, iš pagrindų griaua viešąją politiką, veda prie resursų švaistymo [64, p. 33]. Nesugebama pasiekti tikslų, kuriuos numato šalies valdžia (tam skirti ištekliai panaudojami korumpuotų valdininkų, o ne šalies tikslams). Didėja valdymo išlaidos (mokesčių mokėtojas ne tik išlaiko administraciją mokėdamas mokesčius, bet ir turi mokėti papildomai – duoti kyšius). Korupcija tampa šalies vystymosi stabdžiu [21, p. 380]. Korupcija žlugdo teisingą ir nešališką valdymą, kelia grėsmę nacionaliniam saugumui. Lietuvos Respublikos Prezidento 2000 metų pranešime korupcija jau suvokiama kaip grėsmė valstybės saugumui. Šalies vadovas akcentavo, kad „nežabojama korupcija tampa nacionalinio saugumo problema. Tai rimta valstybės liga“ [64, p. 34]. Įsigalėjusi politinė korupcija sudaro potencialią grėsmę užvaldyti valstybę su visomis su tuo susijusiomis neigiamomis pasekmėmis [69]. Taigi, korupcija yra vienas iš valstybinio aparato veiklos efektyvumą mažinančių kriterijų [14].

Kita korupcijos veikiama sfera yra *visuomenė*. Dėl korupcijos blogėja administracinio aparato darbo kokybė. Mažėja ryžtas dirbti dorai ir sąžiningai. Valdininkas vykdo savo pareigas gerai, jeigu interesantas sugeba jį „suinteresuoti“ kyšiu. Visuomenėje sukuriama santykių, kai „viskas perkama ir viskas parduodama“. Visuomenėje įsiviešpatauja dviguba moralė. Apskritai korupcija smerkiama, bet korumpuotas individas gerbiamas (net jeigu visuotinai žinoma, kokiais metodais jis pasiekė savo tikslų) [21, p. 380]. Kartais net iškyla grėsmė visuomenės saugumui. Ypač tai taikytina statybų sektoriui, kuriame užsakovo papirkinėjimas statant viešosios paskirties objektus ir atitinkamai bloga jų būklė kartais baigiasi skaudžiomis tragedijomis [33]. Savanaudiškumas ir visuomenės interesai dažnai susikerta. Korumpuoti santykiai atneša naudos tiek kyšio davėjui, tiek jo gavėjui, tačiau toks jų sandėris pažeidžia valdžios politiką [48, p. 295]. Korupcija ypatingai pažeidžia skurstančiuosius [64, p. 33]. Be to, neefektyviai funkcionuojantis visuomeninis sektorius verčia mokesčių mokėtojus turėti papildomų išlaidų už tas pačias privataus sektoriaus teikiamas paslaugas [14]. Taigi, visuomenėje vyrauja nepasitikėjimo dvasia, stokojama pilietiškumo, sąmoningumo.

Rinka – dar viena sfera, kurią taip pat neigiamai įtakoja korupcija. Kai kyšių davėjų ir ėmėjų daug, gali atsirasti sudėtingos rinkos. Konkurencinėje aplinkoje kyšininkavimas gimdo naują kyšininkavimą, kol korupcija persunkia visą visuomenę [48, p. 19]. Apskaičiuota, kad kyšiams skiriamos išlaidos sudaro apie 5 procentus visos pasaulio ekonomikos. Korupcija kliudo vystyti vidaus rinkai, plėtoti prekybinius ryšius [24]. Sutrinka rinkos ir privataus verslo funkcionavimo sąlygos. Dėl korupcijos ūkiniai sprendimai priklauso ne nuo paklausos ir pasiūlos santykio, teikiamų

prekių bei paslaugų kokybės, kaip tai turėtų būti rinkos sąlygomis. Sutrikdoma konkurencija tarp gamintojų. Blogėja gaminamų prekių ir paslaugų kokybė. Mat išlikimas rinkoje priklauso ne nuo prekės kokybės ir kainos, o nuo firmos korumpuotų santykių su valdininkais, kurie prižiūri ekonomiką. Reikalas tas, kad ji didina pagamintų prekių kainą, mažina paklausą, o tai savo ruožtu stabdo gamybą [21, p. 380]. Korupciniai veiksmai, paremti labai tiksliai limituotu informacijos bei sprendimų monopoliumi, iškart apriboja laisvą konkurenciją. Šiuo atveju nukenčia mažesnės, ypač vietinės įmonės, kurios ne tik negauna iš valstybinės valdžios pakankamai paramos, bet net priešingai – yra visiškai išbraukiamos iš konkurencinės kontrolės [14]. Taigi, korupcija iškreipia rinkos santykius.

Korupcijos veikiama yra ir *socialinė sfera*. Deformuojasi viešojo finansavimo prioritetai. Vietoje visuomenei vertingų ir reikalingų projektų pasirenkami tie, kurie sukuria palankesnę terpę korupcijai, kitaip tariant, yra labiau "imlūs kyšiu" [33]. Turtas ir valdžia atitenka tiems, kurie nėra jos verti [23, p. 18]. Neveiksmingos tampa visuomenės ir savivaldybės išlaidos. Mokesčių mokėtojų lėšų paskirstymas priklauso ne nuo visuomenės tikrų poreikių, o nuo gautų kyšių [21, p. 380]. Didėja skurdas, socialinė nelygybė. Taigi, korupcija yra tiesiogiai susijusi su didėjančiu žmonių skurdu, socialine nelygybe ir pajamų skirtumo tarp atskirų visuomenės sluoksnių didėjimu [64, p. 33].

Teisinėje sferoje taip pat pastebimos neigiamos korupcijos pasekmės. Korumpuotos firmos ir atskiri asmenys stengsis gauti individualių ar firmai reikalingų privilegijų [48, p. 18]. Korupcija kenkia nuosavybės teisei, teisinės valstybės principams [23, p. 18]. Teisinių ir administracinių veiksnių taisyklės yra nepatikimos ir priklausomos nuo bet kokių valdininkų sprendimų [14]. Atsiranda teisinis nihilizmas, pakertamas tikėjimas teisingumui.

Neigiamos korupcijos pasekmės atsispindi ir *politikoje*. Korupcija iš esmės naikina pasitikėjimą valstybe, o demokratinius šalių institutus daro neefektyvius [64, p. 34]. Korupcija daro įtaką politiniams sprendimams, reali galia atitenka turtingiems ir privilegijuotiesiems [64, p. 34]. Mažėja piliečių pasitikėjimas demokratija, jos principais, didėja „tvirtos rankos“ ideologijos populiarumas. Didėja piliečių susvetimėjimas valstybės atžvilgiu. Pilietis žino, kad valstybės vadovybė bei valdymo aparatas rūpinasi tik savo interesais, taigi jis turi pasirūpinti savo [21, p. 380]. Taigi, korupcija kelia nepasitikėjimą valstybe, valdžios institucijomis bei jų vykdoma politika [39].

Be to, korupcijai tarpstant šalyje, nukenčia jos *tarptautinis prestižas*, smunka šalies įvaizdis pasaulio bendrijoje, dėl to prarandamos potencialios užsienio investicijos.

Ne visos korupcijos formos yra vienodai žalingos. Toji korupcija, kuri pakerta žaidimo taisykles – pavyzdžiui, teisingumo sistemą, nuosavybės teises, bankininkystės ar kreditavimo sistemą, - žlugdo ekonominę ir politinę plėtrą. Korupcija, kuri leidžia teršėjams teršti upes, o

ligoninėms prievartauti pinigus iš pacientų, gali sužaloti aplinką ir socialinę struktūrą. O vokeliai su pinigais, kuriais siekiama „patepti“ procesą, kad būtų greičiau suteikta valstybės paslaugų, ar smulki korupcija finansuojant polines kompanijas yra mažiau pavojinga [23, p. 83].

Nežiūrint į tai, kad būta nuomonių apie korupcijos tikslingumą ir naudą, apibendrinant galima teigti, kad korupcijos pasekmės yra žalingos visoms visuomenės gyvenimo sferoms: šalies ekonomikai, jos rinkai, politikai, šalies valdymui, socialinei bei teisinėms sferoms, visuomenei, tarptautiniam šalies prestižui. Todėl labai svarbi yra kova su korupcija, jos priemonės.

1.3. Korupcijos kontrolės priemonės

Visame pasaulyje kova su korupcija tapo prioritetu [23, p. 21]. Korupcijos kontrolės paskirtis – apriboti šį reiškinį, o kur įmanoma, jį sistemiškai sumažinti, pažaboti arba eliminuoti [64, p. 45]. Pasak *S. Rose-Ackerman* „niekada nebus verta siekti visiškai išnaikinti korupciją, tačiau galima imtis priemonių jos mastui apriboti ir jos sukeliamai žalai sumažinti“ [48, p. 19]. Daugiausia, ko galima tikėtis, tai sumažinti jos paplitimą iki pakenčiamo lygio. Taigi reikia aiškiai atsakyti į klausimą, koks gi tas pakenčiamas lygis. Korupcijos ir kontrolės su ja kaštų palyginimas yra vienas iš svarbiausių kriterijų tam lygiui nustatyti. Jeigu Korupcijos kontrolės priemonių kaštai labai dideli, o jų poveikis nėra itin didelis, tai gali būti, kad geriau susitaikyti su tam tikru korupcijos lygiu [21, p. 368].

Rimtai nusiteikusi kontroliuoti korupciją šalis turi atlikti detalų įvertinimą siekdama nustatyti, kur korupcijos žala yra didžiausia ir kur galima efektyviausiai ją kontroliuoti: 1) turi atlikti sociologinius tyrimus ir nustatyti, kokį poveikį korupcija daro žmonių kasdieniam gyvenimui; 2) dėmesį reikėtų nukreipti į korupciją aukštosiose sferose, skirstant kontraktus, vykdant privatizaciją, suteikiant koncesijas; 3) žmonėms gali atrodyti, kad jie turi naudos iš kyšių davimo – sumažinami jų mokesčiai ir reguliavimo našta. Todėl vykdant apklausas respondentai gali tokio tipo kyšių neminėti tarp problemų, su kuriomis jie susiduria. Nepaisant to, tokių kyšių bendras poveikis gali būti labai žalingas. Visų trijų korupcijos tipų atveju daugiausia dėmesio reikia skirti pagrindinėms kyšininkavimo priežastims [49, p. 298].

Kad kova su korupcija būtų sėkminga, būtina atlikti jos *tyrimus*. Vienas svarbiausių tyrimų yra išsamios ekonominės analizės, dažnai panaudojančios mokslinį statistikos aparatą, tiriančios ūkinių tendencijų lyginamąją perspektyvą. Pranešimų formos tyrimai aprašo įvairius teisinės sistemos aspektus, kontrolinius prevencinius veiksmus, skirtus kontroliuoti korupciją įvairiose visuomeninio gyvenimo srityse. Išsamesni tyrimai yra susiję su pasirinkta valstybės veiklos sritimi, pvz.: administracijos funkcionavimu, muitinės aparatu, kitokių tarnybų ar profesinių grupių, kurios

labiausiai susijusios su korupcijos pasireiškimais, tyrimai. Ypač vertingi tyrimai, kurie panaudoja šalių, jų teisinių sistemų ir praktinio patyrimo lyginamąją analizę [14].

Antikorupcinė veikla numato konkrečius korupcijos kontrolės ir prevencijos mechanizmus. Vienas iš efektyviausių tokių mechanizmų yra korupcijos **diagnostika**, kuri padeda nustatyti pažeidžiamiausias korupcijos atžvilgiu gyvenimo sferas ir tuo prisideda prie efektyvių antikorupcinių programų formavimo [11]. Pasaulyje sukurta nemažai korupcijos diagnostikos būdų: korupcijos suvokimo įvertinimas, susidūrimo su korupcijos atvejais patirties įvertinimas, suvokimo ir patirties būdų derinimas, išlaidų ir paslaugų stebėjimas bei teisinė statistika.

Korupcijos suvokimo matavimas atskleidžia informantų nuostatas, požiūrius į korupciją, jos lygį ir vaidmenį visuomenėje. Apklausose, diskusijose, giluminiuose interviu dalyvauja elito atstovai, verslininkai, valstybės tarnautojai, specialistai, ekspertai bei plačioji visuomenė. Kitas korupcijos suvokimo matavimo pavyzdys yra turinio analizė. Dauguma korupcijos suvokimo tyrimų yra gerai žinomi pasaulyje ir Lietuvoje [45]. Vienas žymiausių – *Korupcijos suvokimo indeksas* (KSI), kurį kasmet publikuoja tarptautinė antikorupcinė organizacija *Transparency International*. Korupcijos suvokimo indeksas yra kompleksinis indikatorius, kuris nustatomas remiantis verslo atstovų apklausomis ir kitais ekspertiniais šalių tyrimais ir leidžia suskirstyti valstybes pagal korupcijos paplitimą [11]. Kitas pavyzdys – taip pat *Transparency International* atliekamas tyrimas, *Kyšių mokėjimo indeksas* (KMI). KMI suteikia informaciją apie daugianacionalinį korporacijų polinkį kyšininkauti, kyšininkavimu užsikrėtusius verslo sektorius, atskleidžia, kiek stambiausių korporacijų pareigūnai užsienio šalyse žino apie Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Antikyšininkavimo konvenciją, laipsnį, kuriuo šios firmos užtikrina antikyšininkavimo konvencijos įgyvendinimą, apie numatomą kitą nesąžiningo verslo praktiką, kurią, firmos naudoja užsakymams gauti. Šis indeksas atspindi verslo lyderių nuomonę [45].

Kitas korupcijos diagnostikos būdas yra *asmeninės patirties įvertinimu* pagrįstas būdas. Jo paskirtis yra išaiškinti korupcinio pobūdžio nusikaltimų dažnį, veikėjus, jų motyvaciją, antikorupcinį potencialą ir kt. 45). Plačiai pasaulyje žinomas tokio pobūdžio tyrimų pavyzdys yra Pasaulio Banko atlikti tyrimai, kurie analizuoja dvi korupcijos formas: *valstybės užvaldymą* (*State Capture*) ir *administracinę korupciją* (*Administrative Corruption*) [11].

Pastaruoju metu vis labiau populiarėja korupcijos diagnostikos būdų derinimas, t.y. *suvokimo ir patirties būdų derinimas*. Šiuo būdu korupcijos reiškinys vertinamas ne tik analizuojant informantų nuomonę apie korupciją, bet ir aiškinantis asmeninę jų susidūrimo su korupcija atvejais patirtį. Tokiu būdu jungiami korupcijos fenomeno suvokimo ir patirties aspektai. Šiai praktikai atlikti naudojami skirtingi korupcijos diagnostikos metodai: visuomenės apklausos, *focus grupės*, žiniasklaidos monitoringas bei įvairūs indeksai (vienas šio tyrimo pavyzdžių yra Lietuvos korupcijos žemėlapis) [45]. Tačiau *J. Palidauskaitė* teigia, kad ir korupcijos suvokimo, ir polinkio į korupciją

tyrimo metodai nėra tobuli, nes 1) korupcijos suvokimas nėra vienareikšmiškai apibrėžiamas; 2) tai politiškai jautri tema (žiniasklaida neretai pateikia iškreiptą suvokimą), 3) kultūros specifika (politinis jautrumas) gali turėti įtakos atsakymams, 4) tai susiję su nacionaline garbe.

Viešųjų išlaidų srauto stebėjimas (Public Expenditure Tracking survey, PETS) yra atliekamas siekiant surinkti informaciją apie viešųjų paslaugų tiekėjų (mokyklų, ligoninių, savivaldybių, vyriausybės ir jose dirbančių žmonių) veiklą ir pasiektus rezultatus. Stebėjimo objektas yra viešųjų išteklių srautai ir jų paskirstymas. Tyrime naudojama informacija gaunama iš skirtingų šaltinių, atsižvelgiant į tai, kurie šaltiniai ir informantai gali būti labiausiai suinteresuoti neteisingai perteikti duomenis; identifikuojami tie šaltiniai, kurie mažiausiai suinteresuoti tokiomis iniciatyvomis. Ši duomenų rinkimo strategija tarnauja informacijos patikimumo užtikrinimui. *Kiekybinis paslaugų tiekimo tyrimas (Quantitative Service Delivery Survey, QSDS)* yra pakankamai naujas instrumentas. Šio tyrimo metu renkami duomenys apie sąnaudas, gamybos apimtį, paslaugų kokybę, kainų nustatymus, vadovavimą ir t.t. Šie tyrimai naudojami siekiant įvertinti viešųjų išlaidų efektyvumą, priežastis ir kitus paslaugų tiekimo aspektus [45].

Dar vienas iš galimų būdų įvertinti korupcijos situaciją šalyje – pasinaudoti surinkta *teisėsaugos institucijų statistika*. Ši statistika nusako tik institucinį pajėgumą tirti korupcinius atvejus vadovaujantis esamais baudžiamaisiais įstatymais.

Apibendrinant korupcijos diagnostikos būdus galima teigti, kad pasaulyje yra pakankamai daug įvairių korupcijos diagnostikos būdų ir instrumentų. „Daroma prielaida, kad korupcijos tyrimai, kaip ir visa antikorpacinė veikla, yra auganti pramonės šaka“ [45].

Mokslinėje literatūroje yra išskiriama nemažai korupcijos kontrolės priemonių: antikorpacinės sistemos, politinės priemonės, sprendimų priėmimo skaidrumas, elektroninės valdžios galimybės, žiniasklaida, pilietinė visuomenė, kodeksai, tarptautinės organizacijos ir kt.

Antikorpacinės veiklos sistemos. Daugiau įstatymų, daugiau kontrolės, mentaliteto keitimas, etikos revoliucija. Vien įstatymų ir kontrolės nepakanka, kai nėra **antikorpacinės veiklos** sistemos, kuri tai įgyvendintų. Moralinis pabudimas įmanomas, tačiau retai kada jis įvyksta mūsų valstybės veikėjų dėka. Net jeigu negalime edukuoti nekorumpuotų pareigūnų ir piliečių, mes galime paveikti motyvų konkurenciją, keisti paskatų sistemą, didinti ir suderinti pozityviąją ir negatyviąją atskaitomybę: trumpai tariant, mes galime atitaisyti **antikorpacinės veiklos** sistemos trūkumus, kurie leidžia korupcijai reikštis [23, p. 84]. R. Klitgaard rekomenduoja žingsnius, užkertančius kelią korupcijai: 1) diagnozuoti korupcijos rūšis ir mastą; 2) parengti **antikorpacinės veiklos** sistemoms skirtą strategiją, pateikti galimų sprendimų alternatyvas, jų poveikį, tiesiogines ir netiesiogines sąnaudas; 3) parengti **antikorpacinės veiklos** įgyvendinimo strategiją [23, p. 89].

Antikorpacinės veiklos sistemos elementai. Pasaulinėje praktikoje jau yra nusistovėję trys pagrindiniai antikorpacinės **veiklos** sistemos elementai. Tik dėl visų grandžių darnios sąveikos

įmanoma sumažinti korupciją iki lygmens, netrukdančio šalies socialinei ir ekonominei raidai [64, p. 57]:

1) *Korupcijos prevencija*, kurios paskirtis yra užkirsti kelią korupcijos atsiradimui ir plėtrai, pašalinti teisės aktų, valstybės valdžios institucijų veiksmų, procedūrų, kitų sričių spragas, dėl kurių gali atsirasti korupcijos sąlygų [64, p. 57]. Bene universaliausia prevencinė priemonė korupcijai, netinkamam, neetiškam valstybės tarnautojų ir politikų elgesiui apriboti yra profesinės etikos standartų laikymasis [39]. Viešojo administravimo etikos svarba akivaizdi tiek eiliniams piliečiams, tiek valstybės tarnautojams, politikams ir žiniasklaidai. Etiško elgesio pagrindas yra mintys, įsipareigojimai ir sprendimai veikti tam tikru būdu. Etiškas elgesys turi tapti gyvenimo norma. Tik apmąstęs ir įsisąmoninęs etikos svarbą, etiško elgesio ir sprendimų vidinį naudingumą, asmuo jaus įsipareigojimą elgtis tinkamai, taip, kaip to reikalauja profesinės etikos standartai [39].

2) *Baudžiamasis persekiojimas* – tai ikiteisminis tyrimas ir teisminis nagrinėjimas, užbaigiamas atitinkamu teismo nuosprendžiu.

3) *Antikorupcinis visuomenės švietimas ir jos sąmoninimas*. Visuomenės antikorupcinio švietimo tikslas yra supažindinti gyventojus su korupcijos keliamu pavojumi, skatinti juos nesitaikstyti su korupcija, aktyviai su ja kovoti [64, p. 57]. Aukštesnis korupcijos lygis sąlygoja mažesnę pasitikėjimą politinėmis institucijomis. Kuo korumpuotesnis individas, tuo labiau korumpuotesnę valdžia jam atrodo [2]. Vartotojiškas gyvenimo būdas taip įsigalėjo, išstobulėjo, kad net didžiausių neetiškų veiksmų (nekalbant apie nusikaltimus) nebenorima nei svarstyti, nei dėl jų ginčytis. Visa, kas beprasmiška, šiurkštu, neteisėta ir bloga, yra pateisinama politiniu šalies nestabilumu, ekonominiais ir finansiniais sunkumais. Taip atsitiko todėl, kad nesudaromos palankesnės sąlygos dvasiniam bei doroviniam individų ugdymui, nesivadovaujama nuostata, kad asmenybe individą padaro ne tiek jo psichologiniai, kiek moraliniai sugebėjimai, t.y. santykis su gėriu ir blogiu. Be reikalo pamiršta, kad moralė yra ta erdvė, kur formuojasi asmenybė [25, p. 7]. Kai visuomenė suformuos ir priims gana vieningą neigiamą nuostatą dėl korupcijos, bus galima tikėtis, kad institucijų, tiesiogiai kovojančių su šiuo reiškiniu, veikla palaipsniui taps efektyvesnė ir antikorupcinės visuomenės kultūra susiformuos. Mūsų, piliečių, bendras uždavinys yra užtikrinti įstatymo, skaidrumo ir teisingumo viešpatavimą [13, p. 7]. Todėl yra svarbu, kad būtų aktyvi pilietinė visuomenė, kad antikorupcine kova suinteresuoti žmonės atsirastų ne iš vyriausybės, bet verslo elito, kad jie būtų pasiruošę prisidėti prie Nacionalinės sąžiningumo sistemos, nesvarbu, ar tai būtų paprastas pilietis, ar verslininkas. Nes tik esant didelei visuomenės paramai galima sukurti tokią sistemą [13, p. 79]. Visi korupcijos tyrėjai pripažįsta, kad žmogus – svarbiausias korupcijos kontrolės veiksnys. Geriausia korupcijos kontrolė, veiksmingiausia „kovos“ su korupcija priemonė neveiksminga, jeigu visuomenės nariai nepalaiko jų, jeigu jie mano, kad korupcija – normali visuomenės gyvenimo dalis [21, p. 393]. *P. Eigen* pateikia tyrimą, nurodydamas veiksnius,

kurie įtakoja korupcijos padidėjimą (žr. 2 lent.).

2 lentelė.

Veiksniai turėję įtakos korupcijos padidėjimui [13, p. 237]

Veiksniai	2002 m., procentais
Visuomenės tolerancija korupcijai	67
Teisinės valstybės pagrindų pašlijimas	59
Aukšto rango valdininkų imunitetas	53
Nepakankama pinigų plovimo kontrolė	49
Menki atlyginimai visuomeniniame sektoriuje	44
Viešųjų pirkimų praktikos pablogėjimas	35
Didėjantis slaptumas vyriausybinuose sluoksniuose	34
Valstybės turto privatizacija	32
Didėjanti globalizacija ir konkurencija	28
Partijų finansavimo reformos	23
Padidėjusi finansų rinkos liberalizacija	19
Spaudos laisvės suvaržymai	6
Kita	2

Kaip didžiausią įtaką korupcijos augimui darantis veiksnys nurodoma visuomenės tolerancija korupcijai (67 proc.), vadinasi visuomenės antikorupcinis švietimas yra labai svarbus elementas. Korupcijos smerkimas, nusistatymas prieš ją yra ta dirva, kurioje prigyja korupcijos kontrolės priemonės [21, p. 393]. Labai svarbus žingsnis „kovoiant“ su korupcija yra sąmoningo, principingo, atsakingo ir pilietiškai maistančio valstybės tarnautojo pozicijos ugdymas [34]. Vienos iš kertinių demokratiškų vertybių, kurios gali užkirsti kelią korumpuotai veikai, yra atsakomybė ir atskaitomybė [34]. Konkurenciją ir atskaitingumą skatina daugiapartinė demokratija ir laisvosios rinkos reformos [23, p. 84].

Politinės priemonės. Jeigu egzistuoja politinė korupcija, tai kodėl nepabandžius jos prevencijai ir kovai su ja taikyti politines priemones. Politikai, suvokdami ir pripažindami šios korupcijos žalą visuomenei, turėtų vienu iš savo veiklos prioritetų laikyti nepakantumą politinei korupcijai. Svarbu, kad šis tikslas atsirastų politinių partijų programose, etikos kodeksuose, įvairiose nacionalinėse programose ir kituose dokumentuose, kurie tarnauja viešajam interesui ginti. Tai sąlygotų politikų savikontrolės mechanizmą dėl viešųjų ir privačių interesų derinimo, elgesio etikos, lobizmo ir kitų vis dar sunkiai apibrėžiamų temų ar veiklų, galinčių tiesiogiai veikti politinę korupciją (50). Politikos korumpavimui pasipriešinti galima mažinant politikos kaštus. Būtina apriboti rinkimų išlaidas. Sankcijas reikia sugriežtinti, imtis išties efektyvių kontrolės priemonių [49, p. 148].

Galimybė, kad kyšiai kartais gali paskatinti pareigūnus dirbti efektyviau, rodo, jog atskirais atvejais neteisėtus kyšius galima paversti teisėtomis paskatinamųjų mokėjimų sistemomis. Jei kai

kurie mokėjimų tipai laikomi priimtinais arbatpinigiais pareigūnams, tai juos reikia įteisinti ir reikalauti apie juos pranešinėti. Vienas iš tokių mokėjimų „kultūrinio“ pateisinimo išbandymų yra pasiūlymų juos paviešinti priimtinumas [49, p. 297].

Sprendimų permatomumas. V. *Justickis* kaip korupcijos kontrolės būdą siūlo sprendimų permatomumą. *Vidinis permatomumas* - tai reikalavimai kruopščiai vykdyti visus reikiamus patikrinimus, užtikrinti kolektyvinį svarbiausių sprendimų priėmimą. Čia panaikinama situacija, kai tik pats valdininkas žino, kodėl priimtas būtent toks, o ne kitoks sprendimas. Ypač svarbus yra *išorinis permatomumas* – tai yra išorinė kontrolė. Ją vykdo visuomenės atstovai. Tai pareiga atsakyti į piliečių arba jų atstovų klausimus, teikti visuomenei periodines savo veiklos ataskaitas [21, p. 371]. L. *Stračinskienė* kaip korupcijos pažabojimo metodą siūlo piliečių dalyvavimą priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygmeniu [55]. K. *Čilinskas* piliečiams siūlo kontroliuoti politikų elgesį ir profesinės etikos normų laikymąsi [7].

Labai svarbu, kad valdininko sprendimas būtų **depersonalizuotas**. Jis turi visiškai nepriklausyti nuo valdininko asmenybės. Tai yra asmenybės neutralizavimas priimant sprendimus. Metodai, skirti sustiprinti biurokratinio aparato atstovo pasipriešinimą depersonalizuojantiems motyvams: a) karjeros laiptai produkuoja galingą depersonalizacijos motyvą. Vadovaudamasis juo valdininkas turi daugiau galimybių įveikti besipriešinančius depersonalizacijai antrosios grupės motyvus; b) profesinė ideologija, profesiniai idealai, su jais susiję savęs vertinimas taip pat gali būti depersonalizaciją skatinantys motyvai; c) baudžiamieji įstatymai, baudžiantys už pareigybinius nusikaltimus; tai gali būti stiprus motyvas įveikti pagundą [21, p. 376].

A. *Shah* pateikia modelį, kuris rodo, kad šalyse, kuriose yra didelis korupcijos išplitimas, yra *prasta valdymo kokybė*, tose šalyse, kuriose korupcija - vidutinė, valdymas yra teisingas, ir tose šalyse, kuriose korupcija nežymiai išplitusi, yra gera valdymo kokybė (žr. 3 lent.).

3 lentelė.

Efektyvi antikorpacinė politika apibrėžia aibę reformų, pagrįstų institucionalia kiekvienos šalies aplinka [51, p. 14]

Korupcijos išplitimas	Valdymo kokybė	Antikorpacinių priemonių prioritetai
Didelis	Prasta	Įsteigti teisės principai, institucijų atskaitomybės stiprinimas, įsteigtos piliečių teisės, ribojamas valdžios kišimasis, ekonominės politikos reformų įgyvendinimas
Vidutinis	Teisinga	Ekonominės politikos ir viešosios vadybos decentralizacija ir reforma; ir atskaitomybės už rezultatus įvedimas

Nežymus	Gera	Antikorupcinių įstaigų įkūrimas; finansinės atskaitomybės stiprinimas; viešojo ir oficialaus sąmoningumo kėlimas; antikyšininkavimo garantijos, aukšto profilio baudžiamoji atsakomybė

Šis modelis atskleidžia, kad korupcija yra svarbiausias nesėkmingo valdymo simptomas, kuomet didesnis korupcijos išplitimas, tuo *mažiau* antikorupcinė strategija turėtų įtraukti tokias taktikas, kurios būtų tiksliai nukreiptos į korumpuotą elgesį ir tuo *daugiau* ji turėtų susikoncentruoti į prioritetinius **valdymo aplinkos** požymius [51].

Valstybės funkcijų privatizavimas. Viena veiksmingiausių korupcijos kontrolės priemonių yra pačių korupcijos ištakų - galimybės spręsti, dalinti - ribojimas ir panaikinimas. Kova prieš korupciją ir biurokratizmo mažinimą susiveda į valdžios funkcijų ir galių, ypač ekonomikoje, ribojimą ir mažinimą, šių funkcijų privatizavimą ir perdavimą į privačias rankas. Korupcijai plėtotis palanki visa valstybinių įmonių sistema. Ją būtina suardyti - valstybė turi pasitraukti iš verslo, valstybinės įmonės turi būti privatizuotos. Visa tai reikalinga tam, kad būtų panaikintos korupcijos ištakos. Jei iš tikrųjų norima panaikinti korupciją, paprastas ir naudingas receptas turi atitikti pagrindinę sąlygą - mažinti valdžios įgaliojimus, privatizuoti valstybės funkcijas. Ir daryti tai reikia ne tik specialiai tam skirtais aktais, komisijomis ar veiksmais, bet nuolat, kasdien, kiekvienu priimamu sprendimu. Tik tuomet vietoje vienos panaikintos biurokratinės institucijos ar funkcijos neišdygs trys naujos.

Elektroninės valdžios galimybės. Korupcijos prevencija nėra atskirai išskirtas elektroninės valdžios įgyvendinimo tikslas, bet strateginiuose dokumentuose nurodyti elektroninės valdžios diegimo tikslai yra korektiški ir iš principo įtrauktų ir korupcijos prevenciją. Elektroninės valdžios efektyvumas korupcijos prevencijoje priklauso nuo paslaugos specifikos ir jos įdiegimo lygio – pirmuoju lygiu įdiegtos paslaugos mažina korupciją, nes suteikia dideliame skaičiui piliečių informaciją. Aukščiausiu lygiu įdiegtos paslaugos mažina korupciją, siaurindamos ir naikindamos valdininkų subjektyvių sprendimų galimybę. Dalis korupcijai jautrių viešųjų paslaugų gali būti automatizuotos taip, kad prielaidos korupcijai smarkiai sumažėtų. Tačiau tam reikia keisti pačių viešųjų paslaugų administravimą (kai kuriais atvejais ir teisinį reglamentavimą), turint tikslą geriau aptarnauti viešųjų paslaugų vartotojus [53].

Žiniasklaida. Spaudos ir žodžio laisvės dėka žiniasklaida tapo realia “ketvirtąja valdžia” ir vienu iš antikorupcinės kontrolės lyderių. Žiniasklaidos atskleisti korupciniai skandalai, faktai prisideda prie antikorupcinių nuostatų ugdymo, tačiau ji negali atstoti antikorupcinio visuomenės švietimo ir ugdymo sistemos. Be to, ir pati žiniasklaida toli gražu ne visada pajėgia išvengti ar atsispirti grupinių interesų įtakai [64, p. 293]. Dvilypis žiniasklaidos vaidmuo antikorupciniame

švietime, dažnai perdėtai išpūsta informacija apie valdininkų veiklą dar labiau sustiprina korupcijos nenugalimumo įspūdį ir, užuot skatinant visuomenę „kovoti“ su šiuo negatyviu reiškiniu, sėjamas nepasitikėjimas valdžios institucijomis, sustiprinamas bejėgiškumo prieš korupciją jausmas, leidžiama tarpti visuomenės pasyvumui ir skepticizmui [64]. Televizijos laidose ir kitais populiariais visuomenės informavimo būdais reikia pateikti išsamią, aiškia, argumentuotą ir piliečiams suprantamai suformuluotą informaciją apie korupcijos atvejus. Labai svarbu būtų informuoti ne tik apie įtarimus, bet ir akcentuoti tolesnę tyrimo eigą bei rezultatus. Tokia sudėtinga ir skaudi visuomenei tema kaip politinė korupcija neturėtų virsti pramogine tema, apie kurią kiekvienas turi ką pasakyti [43]. Svarbu populiarinti skaidrumą kaip pilietinę vertybę ir akcentuoti pareiškėjų, pranešančių apie korupcinius atvejus ir atliekančių savo pilietinę pareigą, svarbą ir naudingumą visuomenei [43].

Pilietinė visuomenė. Tautinio charakterio savitumas, bendroji ir politinė tautos kultūra ilgą laiką buvo atsakas tyrinėtojams, bandantiems atsakyti į klausimą, kodėl vienos visuomenės labiau nei kitos linkusios pasiduoti korupcijai. Trys visuomeninės problemos, sudarančios palankią aplinką korupcijai tarpti: visuomenės moralinių pagrindų nebuvimas, nesugebanti funkcionuoti ir neišplėtota demokratiškos institucijų visuma, politinių tradicijų ir kultūros stoka. Antikorupcinės kultūros pagrindas yra atvira pilietinė visuomenė, gerbianti privačią ir visuomeninę nuosavybę, bendranacionalinį politinį autoritetą, aktyviai ir sąmoningai dalyvaujanti politiniame gyvenime, gerai suvokianti valdymo ir visuomenės gyvenimo procesus, jaučianti atsakomybę (už save ir visuomenę), besiorientuojanti į ateitį, santykius su kitais piliečiais grindžiant pagarbos, tolerancijos, bendradarbiavimo ir kitais pagrindais. Dėl to viena prioritetinių antikorupcinės veiklos krypčių turi būti visuomenės ir žiniasklaidos švietimas.

Kodeksai. Plėtojamos diskusijos apie organizacijų, korporacijų (institucijų, kompanijų, firmų ir t.t.) viziją, misiją, atsakomybę bei atsiskaitomybę. Pastaraisiais metais daug svarbiau tapo tai, kad kodeksas įgalioja organizaciją teikti savo nariams pagalbą sprendžiant etines dilemas [9, p. 376]. Elgesio kodeksas yra formalus dokumentas, atspindintis asmeninės moralės reikalavimus, profesinės vertybes bei teisinius draudimus atskirų profesijų atstovų ar organizacijos darbuotojų veiklai ir tarnaujantis kaip tam tikras elgesio gidas ar moralinis kompasas [35]. Tuo tarpu etikos kodeksas yra bendresnio pobūdžio teiginių rinkinys, liudijantis ir skatinantis atsidasavimą tam tikroms vertybėms [35]. Etikos kodekso kalba pozityvi, deskriptyvi, čia teigiamos konstruktyvios vertybės, išsakomos rekomendacijos per daug neišaukštinti idealų (kitais jė nebus priimami rimtai ir todėl negalės būti realizuojami) [9, p. 378]. Šiuolaikiniai etikos institucionalizavimo procesai sprendžia sėkmingos veiklos ir „gero gyvenimo norminimo klausimus“, diegia etines vertybes, reguliuoja darbo santykius, eliminuoja netinkamą elgesį dėl nežinojimo, naikina piktnaudžiavimo valdžia galimybes, skaidrina, racionalizuoja bei optimizuoja dalykinę veiklą, daro ūkinį gyvenimą

efektyvesnį ir kokybiškesnį [9, p. 381].

Pasaulinės organizacijos. Pastaruoju metu korupcijos problema ypač tapo aktuali, todėl demokratinėse šalyse daugėja politinių ir visuomeninių institucijų, kurių pagrindinis tikslas yra kontroliuoti šį reiškinių. Iššūki priima ir žinomos tarptautinės organizacijos, pavyzdžiui, *Transparency International*, kuri buvo specialiai sukurta 1993 m. kontroliuoti korupciją, kurti bei programuoti teisinius bei visuomeninius standartus. Prie veiksmų, nukreiptų ta pačia kryptimi, prisijungė taip pat Pasaulio bankas, Tarptautinės valiutos fondas, Europos Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (*OECD*), Europos Sąjunga ir kitos institucijos bei fondai

Jau daugelį metų *Transparency International* organizacija kovoja siekdama padaryti galą didžiausiam mūsų pasaulio blogiui – korupcijai [13, p. 7]. *Transparency International* nuomone, visuomenė turi gintis nuo korupcijos daugybe įvairių instrumentų, tokių kaip įstatymai, institucijos, direktyvos ir įvairios vertybės, kurios tarpusavyje yra susijusios tarsi mozaikos elementai [13, p. 80]. *J. Pope*, vienas antikorporacinės organizacijos *Transparency International* įkūrėjų, pristatydamas Nacionalinės sąžiningumo sistemos (*National Integrity System*) koncepciją, pateikia holistinį požiūrį į korupcijos fenomeno suvokimą visuomenėje. Ši koncepcija orientuoja į korupcijos prevenciją, o ne į bausmes. Aprašydamas nacionalinio sąžiningumo sistemą autorius išskiria vienuolika jos elementų: įstatymų leidžiamąją ir įstatymų vykdomąją valdžią, teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijas, valstybės kontrolę, ombudsmeną, žmogaus teisių stebėjimo institucijas (visuomenės sargas), valstybės ir savivaldybės tarnautojus, žiniasklaidą, pilietinę visuomenę, privatų sektorių ir tarptautines organizacijas. Paminėti elementai gali būti nevienodi skirtingose visuomenėse. Kai kurie iš jų gali būti stipresni, kiti – silpnesni. Tačiau visada yra pusiausvyra. Šis sisteminis požiūris atveria naujas korupcijos diagnostikos ir jos naikavimo galimybes. Nacionalinio sąžiningumo koncepcija siūlo nežiūrėti į atskiras institucijas (pvz., tik teisėsaugą ir teisėtvarką) bei jų taikomas priemones (pvz., kriminalines bausmes) ir kurti autonomiškas programas bei vykdyti savarankiškas reformas. *J. Pope* siūlo atsižvelgti į tarpusavio ryšius; tarpusavio priklausomybę; jungtinį efektyvumą [16, p. 14]. Tik bendromis šių institucijų pastangomis įmanoma išspręsti problemą, tiksliai įvertinus esamą situaciją ir žinant siektiną tikslą. Antikorporacinė politika turi būti kuriama bendromis šių institucijų pastangomis, numatant reformuotinas sritis, pasiskirstant atsakomybę ir nuolat įvertinant pasiekimus [34].

Sąžiningumo sutartis yra *Transparency International* dešimtajame dešimtmetyje sukurtas dokumentas, kuriuo siekiama vyriausybėms, ekonomikai ir pilietinei visuomenei, pasiryžusioms kontroliuoti korupciją viešųjų konkursų srityje. Sąžiningumo sutartis padeda stiprinti gyventojų pasitikėjimą valdžios sprendimais ir prisideda prie bendrųjų vyriausybės bei administracijos veiksmų patikimumo didinimo [13, p. 59]. Sąžiningumo sutartis – tai tarpusavio pasižadėjimas imtis drausminių priemonių prieš korumpuotus darbuotojus. Svarbu yra tai, jog sankcijos galioja tiek

užsakovui, tiek rangovui. Užsakovas taip pat išpareigoja. Potencialus rangovas, jei bus įrodyti jo korupciniai metodai, žinoma, užsakymą praras. Be to, sutartis numato pretendento garantijos praradimą. Tai suma, kurią pretendentas turi sumokėti užsakovui kaip užstatą ir kuri, esant 50 milijonų eurų užsakymui, paprastai siekia nuo trijų iki penkių milijonų. Kyšininkas pripažįstamas pažeidėjui ir patenka į „juoduosius“ sąrašus. Taigi ateityje jis praranda teisę gauti užsakymą [13, p. 61].

Transparency International yra sukūrusi du ypač efektyvius korupcijos kontrolės įrankius. Tai „*TI Šaltinių knyga*“ (*TI Source Book*) ir „*Kovotojų su korupcija įrankiai*“ (*Corruption Fighters Toolkit*). Abu šie instrumentai sykiu yra sisteminiai korupcijos kontrolės priemonių rinkiniai ir analitinės priemonės konkrečioms reformoms. „Šaltinių knyga“ yra išsamus normatyvinių aktų rinkinys, kuris leidžia padaryti visapusišką Nacionalinės integralumo sistemos, ypač silpnų jos vietų, analizę, siekiant sukurti ar sustiprinti visą sistemą. „Kovotojų su korupcija įrankiai“ yra patirtimis iliustruotas priemonių, kurios naudojamos kontroliuojant kyšininkavimą įvairiuose pasaulio kampeliuose, rinkinys. „Šaltinių knygoje“ yra nurodomi šeši kertiniai akmenys, kurie būtini korupcijai šalyje apriboti ar bent jau sumažinti: 1) politinė valdžia turi viešai pasisakyti prieš korupciją; 2) reikalinga valstybinė programa; 3) ši programa turi būti susieta su administracijos ir valdžios organų pertvarkymu; 4) turi būti sukurti ir patvirtinti atitinkami įstatymai; 5) gyventojams turi būti viskas aiškinama ir turi būti prieinama informacija; 6) institucijos, kurių vienintelis uždavinys turėtų būti kova su korupcija. „Šaltinių knyga“ yra politinės ir socialinės korupcijos kontrolės vadovėlis [13, p. 80].

Pasaulio Bankas yra tarptautinė finansų institucija, įsteigta 1944 m., kurios tikslas sumažinti pasaulinį skurdą gerinant sąlygas investicijoms, darbo vietų sukūrimui ir nuosekliam augimui. Tarptautinio rekonstrukcijos ir plėtros banko narėmis yra 185 šalys. Pasaulio Banko nuomone, ilgalaikė korupcijos kontrolės strategija turėtų būti organizuota keliais lygiais ir susidėti iš tokių sudėtinių dalių: 1) institucijų apribojimas; 2) politinė atskaitomybė; 3) pilietinės visuomenės dalyvavimas; 4) konkurentiškas privatus sektorius; 5) viešojo sektoriaus administravimas [64, p. 46].

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) dabar susideda iš 30 industrinių valstybių. Būtent šiai organizacijai reikia padėkoti už tai, kad beveik visose jos šalyse uždrausta užsienio korupcija. 1997 metų lapkričio 21 dieną *OECD* priklausančios šalys ir dar penkios eksportuojančios šalys pasirašė korupcijos kontrolės užsienyje konvenciją („Susitarimas dėl kovos prieš užsienio pareigūnų papirkinėjimą tarptautiniuose verslo santykiuose“). Po dvejų metų, kai visos sutartį pasirašiusios valstybės, išskyrus Airiją, konvenciją ratifikavo ir įtraukė į nacionalinius teisės aktų sąvadus, ji įsigaliojo [13, p. 54].

Europos antikorupcijos tarnyba OLAF (*pranc. Office Europeen De Lutte Anti-fraude*)

įkurta 1998 metais. *OLAF* gindama ES finansinius interesus kovojant su sukčiavimu ir korupcija atlieka šias funkcijas:

- vykdo visus su sukčiavimu ir korupcija susijusius tyrimus, perduodamus Komisijai pagal ES veikiančius teisės aktus ir trečiosiose šalyse pagal susitarimus;
- saugo Bendriją nuo bet kokių veiksmų, kurie gali daryti įtaką administraciniam arba baudžiamajam procesui;
- atlieka valstybių narių antikorupcijos ir audito nacionalinių tarnybų sukčiavimo ir korupcijos prevencijos koordinatoriaus funkciją;
- teikia pasiūlymus naudoti naujas sukčiavimo ir korupcijos prevencijos metodikas.

OLAF savo tikslų siekia glaudžiai bendradarbiaudama su ES valstybių narių kompetentingomis institucijomis. Organizacija pagal savo kompetenciją teikia pasiūlymus dėl ES teisės aktų pataisų. Pagal Europos Bendrijos sutarties 280 straipsnį Komisija bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis kasmet privalo pateikti pranešimą Europos Parlamentui ir Tarybai apie atliktus darbus atskleidžiant korupcijos ir sukčiavimo atvejus bei siekiant šių reiškinių prevencijos [42, p. 216].

OLAF generalinis direktorius *Bruneris F.H.* išskyrė esminius veiksnius, į kuriuos turėtų būti atsižvelgta norint padidinti korupcijos kontrolės veiksmingumą: maksimalus skaidrumas priimant sprendimus ir skiriant fondų lėšas; etika, tobulinti ar naujai apsvarstyti galimus etikos standartus valstybių narių pareigūnams, o ypač ES institucijų atstovams; standartai ir elgesio kodeksai; korupciniai ryšiai politinėje arenoje (politiniai korupcijos skandalai tampa neišvengiama gyvenimo dalimi, todėl skaidrumas finansuojant socialinius partnerius ir interesų grupes, informacijos pateikimas apie rinkimų metu panaudotas lėšas gali užtikrinti, kad nekils viešųjų ir privačių interesų konfliktai); investavimas į kovą su korupcija. Sukčiavimo ir korupcijos atvejams tirti turėtų būti skiriama daugiau lėšų; informacijos kaupimas, skundų nagrinėjimas, savanoriškas atveju paviškinimas. Pavyzdžiui, *OLAF* įsteigė nemokamą telefono liniją, kur kiekvienas asmuo iš bet kurios ES valstybės narės gali paskambinti ir anonimiškai pranešti apie korupcijos atvejį; atitinkamų institucijų bendradarbiavimas. *OLAF* artimai bendradarbiauja su visų ES valstybių narių tyrimo institucijomis, taip pat su tarptautinėmis organizacijomis [24].

Europos Tarybos **GRECO – Valstybių grupė prieš korupciją** (*Groupe of States against Corruption*) buvo įsteigta 1998 m., kurios paskirtis – gerinti valstybių narių gebėjimus kontroliuoti korupciją, atsižvelgiant į jų įsipareigojimus šioje srityje. Šiuo metu šios naujosios Europos Tarybos institucijos narėmis yra tapusios 34 valstybės. *GRECO* prižiūri, kaip laikomasi pagrindinių korupcijos kontrolės principų. Vertinama kiekviena valstybė *GRECO* narė. *GRECO* buvo sumanyta kaip lankstus ir veiksmingas mechanizmas, leidžiantis taikant savitarpio vertinimą ir grupinį spaudimą kontroliuoti, kaip yra laikomasi korupcijos kontrolės pagrindinių principų ir kaip

įgyvendinamos tarptautinių teisinių dokumentų, priimtų vykdant Veiksmų prieš korupciją programą, nuostatos. Statute numatyta, kad *GRECO* tikslas yra gerinti jos narių galimybes kontroliuoti korupciją, nustatant kaip valstybės laikosi savo įsipareigojimų šioje srityje. Tuo būdu ši organizacija prisideda nustatant nacionalinių korupcijos kontrolės mechanizmų trūkumus ir plėtojant reikiamas teises, institucines ir praktines reformas siekiant užkirsti kelią korupcijai ir ją veiksmingai kontroliuoti. Remiantis *GRECO* narių pasiūlytų ekspertų sąrašu yra sudaromos specialios ekspertų grupės, kurios vertina kiekvieną narę. Vertinimo komandos vaidina esminį vaidmenį įgyvendinant pagrindines *GRECO* procedūras. Ekspertų komandos nagrinėja atsakymus į klausimynus, prašo pateikti žodžiu ar raštu papildomą informaciją ir ją nagrinėja, lankosi valstybėse narėse ieškomos vertinimui reikšmingos papildomos informacijos, rengia vertinimo ataskaitų projektus, kurie vėliau yra svarstomi ir priimami plenarinių sesijų metu [22].

Vakcinos prieš korupciją nėra. Tačiau antikorporciniai veiksmai gali būti perspektyvesni tuo atveju, kai:

- prekių tiekimas ir paslaugų teikimas yra konkurencingas;
- taisyklės ir leidimai yra paprasti ir mažiau varžantys;
- gyventojai pateikia atsiliepimus apie gerus ir blogus valstybės valdžios darbus;
- šie atsiliepimai yra siejami su finansiniu ir kitokiu savivaldybės darbuotojų atlygių;
- savivaldybių reikalai tampa kuo skaidresni [23, p. 98].

Kiekviena valstybės institucija turi aiškiai suformuluotas ir užfiksuotas funkcijas, kurias privalo vykdyti. Todėl kilus skandalui dėl politinės korupcijos valstybinės institucijos ir kiti fiziniai ir juridiniai asmenys tiesiog privalo atlikti savo funkcijas: teisėsauga – tirti, nagrinėti, skelbti nuosprendžius, žiniasklaida – informuoti, įstatymų leidžiamosios valdžios atstovai – taisyti, tobulinti ir leisti teisinius aktus ir įstatymus, politologai ir sociologai – analizuoti ir t.t. Kilus akivaizdžiam sąmyšiui, konkrečiam atvejui turėtų būti sudaryta nepriklausoma ir nešališka komisija, kuri išnagrinėjusi faktus paskelbtų savo vertinimus ir išvadas [44].

Apibendrinant galima teigti, kad korupcija nėra smulkus nusižengimas. Ji vis dar sumenkinama ir neįvertinama. Korupcijos padariniai visame pasaulyje yra pražūtingi. Ji sunaikina didžiules liaudies ūkio vertybes ir stabdo trečiojo pasaulio valstybių vystymąsi. Korupcija sužlugdo sąžiningą verslą ir iškreipia konkurencinę kovą, įtakoja pirmaujančių valstybių politiką, pakerta demokratiją ir yra panaudojama nusikaltėlių bei teroristų [13, p. 11]. Todėl, labai svarbi kova su šiuo reiškiniu. Korupcijos kontrolės priemonių yra daug: antikorporcinės programos, sistemos, korupcijos prevencija, baudžiamasis persekiojimas, visuomenės švietimas, politinės priemonės, geras viešojo administravimo valdymas, valstybės funkcijų privatizavimas, žiniasklaida, pilietinė visuomenė, elgesio kodeksai, pasaulinių antikorporcinių organizacijų veikla. Labai svarbi antikorporcinė priemonė yra prevencija, šalinanti korupcijos veikas sukeliančias priežastis bei sąlygas ir ugdanti

antikorupcinę kultūrą, besiremiančią idealiomis vertybėmis.

II. LIETUVOS RESPUBLIKOS IR JUNGTINĖS KARALYSTĖS ANTI-KORUPCINIŲ PRIEMONIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Siekiant atlikti antikorupcinių priemonių Lietuvos Respublikoje ir Jungtinėje Karalystėje lyginamąją analizę, tikslinga šiame skyriuje trumpai aprašyti antikorupcinės strategijos struktūrą, apibūdinti esamą antikorupcinę situaciją Lietuvos Respublikoje ir Jungtinėje Karalystėje, taip pat išnagrinėti bei palyginti minėtų šalių korupcijos prevenciją reglamentuojančius teisės aktus, elgesio kodeksus ir korupcijos kontrolės institucijas.

2.1. Situacijos šalyse apžvalga

Nei Jungtinė Karalystė, nei Lietuvos Respublika, nei likusi Europos dalis „nėra šventųjų buveinė“ – sako *P. Eigen*, vienas iš nevyriausybinės organizacijos *Transparency International* įkūrėjų [13, p. 196]. Čia egzistuoja didžioji dalis tarptautinės korupcijos besivystančiose šalyse ir čia dar ir šiandien gyvuoja grėsminga vidinė korupcija. Pavyzdžiui, 2001 metais Jungtinėje Karalystėje teismą pasiekė didžiulis du dešimtmečius trukusio kyšininkavimo skandalas. Maisto produktų įmonės „*Hobson*“ valdytojas esą iš dukterinės firmos sąskaitos banke pavogė 2.4 milijono svarų sterlingų, kad panaudodamas juos galėtų susitarti dėl pelningo sandorio „*Cooperative Wholesale Society*“ (CWS) išplėtimo. Pirmojoje instancijoje viskas praėjo sklandžiai – pinigus jis sumokėjo ne tiesiogiai, o tarpininkui kaip „maklerio rinkliavą“. Teismas atskleidė, kad buvo papirkti du aukšto rango CWS darbuotojai, kurių kiekvienam buvo sumokėta po 1 milijoną svarų sterlingų. Jie buvo nuteisti kalėti po trejus su puse metų [13, p. 196].

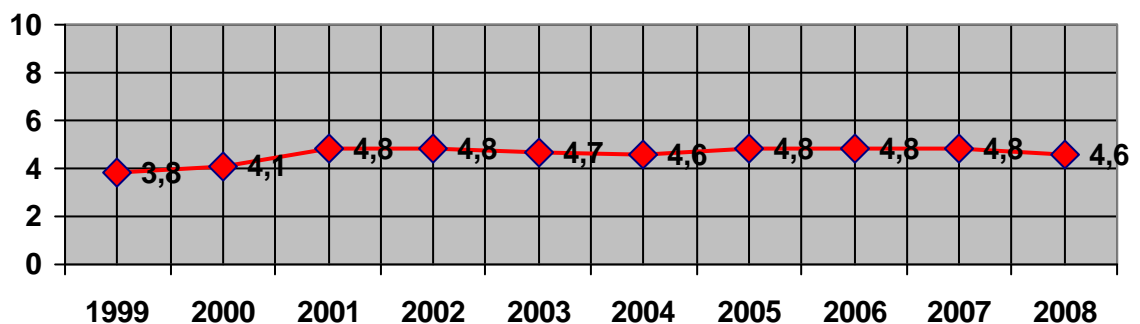
Amerikiečių energetikos įmonei „*Williams International*“ ir jos konkurentams „*Jukos*“ bei „*LUKOIL*“ buvo pareikšti priekaištai dėl korupcijos, kai šios įmonės konkuravo privatizuojant Lietuvos naftos bendrovę „*Mažeikių Nafta*“. Prieš tai Vilniaus meras apkaltino parlamento narį, esą jis apgavęs prancūzų energetikos firmą „*Dalkia*“ ir reikalavęs pinigų. Nuo tada Lietuvos Vyriausybė, aktyviai dalyvaujant parlamentui ir pilietinei visuomenei, išplėtojo griežtą antikorupcinę strategiją, kuriai padedant ateityje šalyje turėtų būti garantuotas sąžiningumas [13, p. 214].

Tarptautinė organizacija *Transparency International* kasmet publikuoja Korupcijos suvokimo indeksus (*Corruption Perception Index*). Korupcijos suvokimo indeksas (KSI) yra

kompleksinis indikatorius, kuris nustatomas remiantis verslo atstovų apklausomis ir kitais ekspertiniais šalių tyrimais ir leidžia suskirstyti valstybes pagal korupcijos paplitimą [11]. *Transparency International* 1999-2008 metais atlikti tyrimai nustatė Europos Sąjungos ir kitų Vakarų Europos valstybių KSI. Kai indeksas lygus 10, tai reiškia – labai skaidri, sąžininga valstybė, kai 0, tai vertinama kaip labai korumpuota valstybė. 10-5 ribose reiškia, kad korupcija yra, bet kontroliuojama ir nekelia grėsmės visuomenės raidai.

Nuo 1999 iki 2001 metų Lietuvos KSI pakilo nuo 3.8 iki 4.8 punkto. 2002 metais jis išliko toks pats, t.y. 4.8 punkto. 2003-2004 metais Lietuvos KSI nukrito iki 4.6 punkto. 2005 metais indeksas pakilo iki 4.8 punkto ir išliko toks pat iki 2007 metų, 2008 metais Lietuvos KSI vėl nukrito iki 4.6 punkto, (žr. grafiką Nr. 1.).

KORUPCIJOS SUVOKIMO INDEKSO SVYRAVIMO TENDENCIJOS LIETUVOJE 1999 – 2008 METAIS

Grafikas Nr.1

Jungtinės Karalystės indeksas 1999-2007 m. svyravo tarp 8.3 ir 8.7 punktų, o 2008 metais KSI nukrito iki 7.7 punkto. Lyginant 1999 ir 2007 metus KSI nukrito nuo 8.6 iki 8.4 punkto, o lyginant 2007-2008 metus, KSI nukrito nuo 8.4 punkto net iki 7.7 punkto. (žr. 1 pav.).

**1. pav. Lietuvos ir Jungtinės Karalystės korupcijos suvokimo indeksas 2008 metais
Europos Sąjungos šalių narių tarpe**

Nr.	Metai	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2007-2008
	Danija	10.0	9.8	9.5	9.5	9.5	9.5	9.5	9.5	9.4	9.3	-0.1
	Suomija	9.8	10.0	9.9	9.7	9.7	9.7	9.6	9.6	9.4	9.3	-0.1
	Švedija	9.4	9.4	9.0	9.5	9.3	9.2	9.2	9.2	9.3	9.0	-0.3
	Nyderlandai	9.0	8.9	8.8	9.0	8.9	8.7	8.6	8.7	9.0	8.9	-0.1
	Liuksemburgas	8.8	8.6	8.7	9.0	8.7	8.4	8.5	8.6	8.4	8.3	-0.1
	Austrija	7.6	7.7	7.8	7.8	8.0	8.4	8.7	8.6	8.1	8.1	0
	Vokietija	8.0	7.6	7.4	7.3	7.7	8.2	8.2	8.0	7.8	7.9	+0.1
	Airija	7.7	7.2	7.5	6.9	7.5	7.5	7.4	7.4	7.5	7.7	+0.2
	Jungtinė Karalystė	8.6	8.7	8.3	8.7	8.7	8.6	8.6	8.6	8.4	7.7	-0.7
	Belgija	5.3	6.1	6.6	7.1	7.6	7.5	7.4	7.3	7.1	7.3	+0.2
	Prancūzija	6.6	6.7	6.7	6.3	6.9	7.1	7.5	7.4	7.3	6.9	-0.4
	Slovėnija*	6.0	5.5	5.2	6.0	5.9	6.0	6.1	6.4	6.6	6.7	+0.1
	Estija*	5.7	5.7	5.6	5.6	5.5	6.0	6.4	6.7	6.5	6.6	+0.1
	Ispanija	6.6	7.0	7.0	7.1	6.9	7.1	7.0	6.8	6.7	6.5	-0.2
	Kipras*	-	-	-	-	6.1	5.4	5.7	5.6	5.3	6.4	+1.1
	Portugalija	6.7	6.4	6.3	6.3	6.6	6.3	6.5	6.6	6.5	6.1	-0.4
	Malta*	-	-	-	-	-	6.8	6.6	6.4	5.8	5.8	0
	Čekijos Respub.*	4.6	4.3	3.9	3.7	3.9	4.2	4.3	4.8	5.2	5.2	0
	Vengrija*	5.2	5.2	5.3	4.9	4.8	4.8	5.0	5.2	5.3	5.1	-0.2
	Latvija*	3.4	3.4	3.8	3.7	3.8	4.0	4.2	4.7	4.8	5.0	+0.2
	Slovakija*	3.7	3.5	3.7	3.7	3.7	4.0	4.3	4.7	4.9	5.0	+0.1
	Italija	4.7	4.6	5.5	5.2	5.3	4.8	5.0	4.9	5.2	4.8	-0.4
	Graikija	4.9	4.9	4.2	4.2	4.3	4.3	4.3	4.4	4.6	4.7	+0.1
	Lietuva*	3.8	4.1	4.8	4.8	4.7	4.6	4.8	4.8	4.8	4.6	-0.2
	Lenkija*	4.2	4.1	4.1	4.0	3.6	3.5	3.4	3.7	4.2	4.6	+0.4
	Rumunija**	3.3	2.9	2.8	2.6	2.8	2.9	3.0	3.1	3.7	3.8	+0.1
	Bulgarija**	3.3	3.5	3.9	4.0	3.9	4.1	4.0	4.0	4.1	3.6	-0.5

* naujos valstybės narės; ** naujos valstybės narės, įstojusios 2007 m.

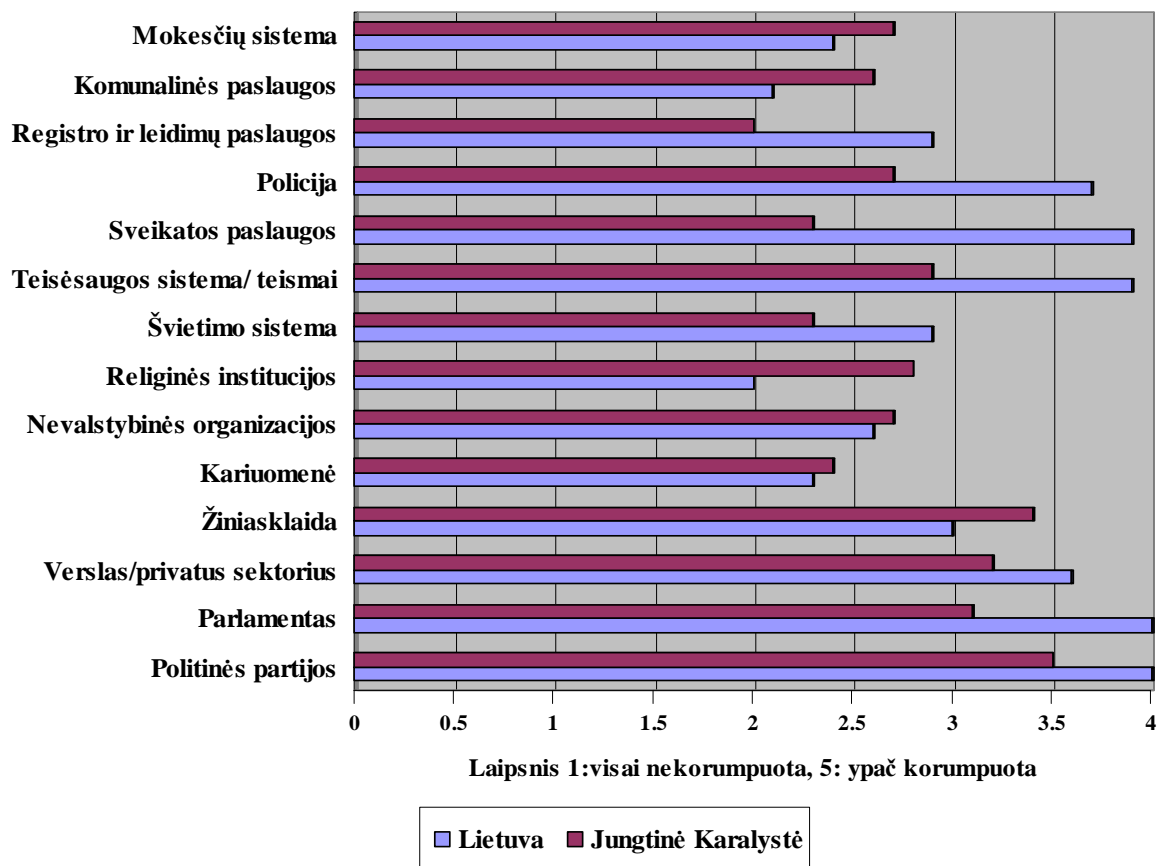
2008 metais *Transparency International* iš viso tyrė 180 šalių. Lietuvos nustatytas KSI yra 4.6 punkto, šalių sąrašė ji yra 58 vietoje. Jungtinės Karalystės nustatytas KSI yra 7.7 punkto ir valstybių sąrašė ji yra 16 vietoje. Didžiausias nustatytas KSI yra Danijoje, Naujojoje Zelandijoje ir Suomijoje (po 9.3 punkto). Taigi, Jungtinė Karalystė papuola į labai skaidrių valstybių sąrašą, tuo tarpu Lietuva dar nepasiekė šalių „vidutiniokių“ lygio.

Transparency International atliktas Globalinis korupcijos barometro (*Global Corruption Barometer*) tyrimas 2007 metais [47] parodė, kad 29 procentai Lietuvos gyventojų yra mokėję kyšį, norėdami gauti paslaugą, tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje kyšį mokėjo tik 2 procentai gyventojų. Tai parodo visuomenės požiūrį į korupciją, nes nuo pačios visuomenės priklauso kyšininkavimo mastas (žr. 4 lent. ir 1 priedą).

Respondentai, kurie mokėjo kyšį, norėdami gauti paslaugą (proc.)	Šalys/ Teritorijos
Daugiau nei 32 %	Albanija, Kambodža, Kamerunas, FYR Makedonija, Kosovas, Nigeria, Pakistanas, Filipinai, Rumunija, Sinegalas
18 – 32 %	Bolivija, Dominikono Respublika, Graikija, Indija, Indonezija, Lietuva , Moldavija, Peru, Serbija, Ukraina
6 - 18 %	Bulgarija, Kroatija, Čekijos Respublika, Liuksemburgas, Malaizija, Panama, Rusija, Turkija, Venesuela, Vietnamas
2 – 6 %	Argentina, Bosnija-Hercogovina, Suomija, Hong Kongas, Airija, Portugalija, Pietų Afrika, Ispanija, Jungtinė Karalystė , Jungtinės Valstijos
Mažiau nei 2 %	Austrija, Kanada, Danija, Prancūzija, Islandija, Japonija, Pietų Korėja, Olandija, Švedija, Šveicarija

Taip pat šis tyrimas parodo, kad labiausiai korumpuotos institucijos Lietuvoje yra politinės partijos bei parlamentas, surinkę po 4 taškus (1:visai nekorumpuota, 5:ypač korumpuota), ne ką mažiau korumpuotos ir teisėsaugos sistema bei sveikatos paslaugos, surinkusios po 3.9 taško. Tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje nė viena institucija nesurinko 4 taškų. Labiausiai korumpuotos Jungtinėje Karalystėje yra politinės partijos (3.5 taško) ir žiniasklaida (3.4 taško). Mažiausiai korumpuotos Lietuvoje yra religinės institucijos (2 taškai), Jungtinėje Karalystėje - registro ir leidimų paslaugos (2 taškai). Korupcija mažiausiai skiriasi tarp šalių kariuomenių ir nevalstybinių organizacijų (0.1 taško skirtumas). Didžiausias atotrūkis tarp šalių korupcijos yra sveikatos paslaugų institucijose (1.6 taško skirtumas). Lietuvoje sveikatos paslaugoms tenka 3.9 taško, kai tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje - 2.3 taško. Lietuvos teisėsaugos ir policijos institucijos yra 1 tašku korumpuotesnės nei Jungtinės Karalystės (žr. 2 pav. ir 2 priedą).

Korupcijos įtaka įvairiems sektoriams ir institucijoms

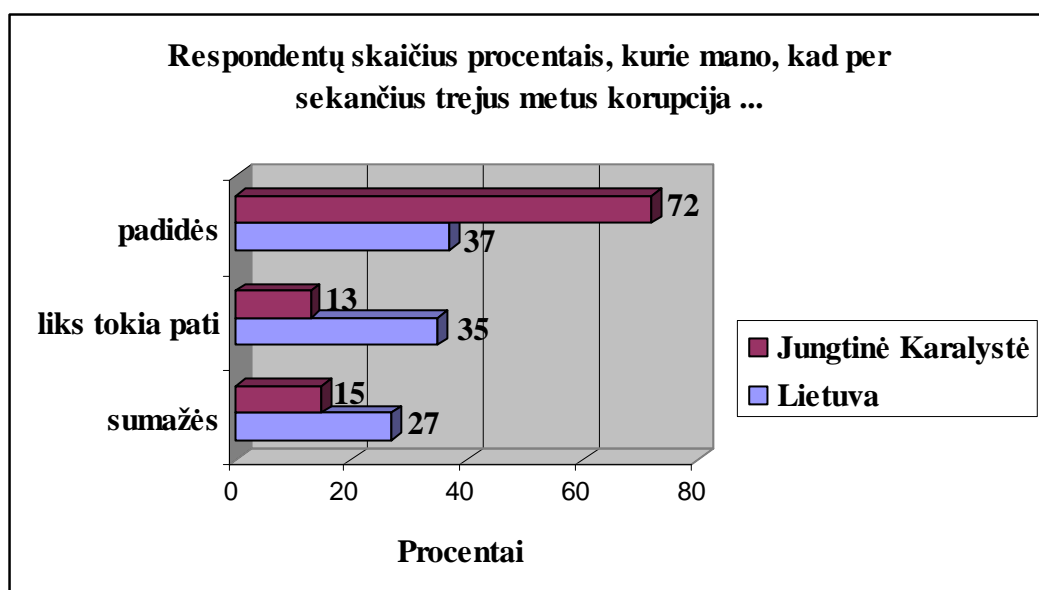
2 pav. Korupcijos įtaka įvairiems sektoriams ir institucijoms Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje [sudaryta pagal 47 šaltinį, p. 22]

Lietuvoje korumpuotesnės nei Jungtinėje Karalystėje yra: sveikatos paslaugos (3,9:2,3), teisėsaugos sistema (3,9:2,9), policijos institucijos (3,7:2,7), parlamentas (4,0:3,1), registro ir leidimų paslaugų institucijos (2,9:2,0), švietimo sistemos institucijos (2,9:2,3), politinės partijos (4,0:3,5) bei privatus sektorius (3,6:3,2). Jungtinėje Karalystėje korumpuotesnės nei Lietuvoje yra religinės (2,0:2,8), komunalinių paslaugų (2,1:2,6), žiniasklaidos (3:3,4), mokesčių sistemos (2,4:2,7), nevalstybinių organizacijų (2,6:2,7) ir kariuomenės (2,3:2,4) institucijos. Lietuvoje korumpuotesnės yra 8 institucijos, Jungtinėje Karalystėje – 6 institucijos. Apibendrinant šio tyrimo duomenis, galima teigti, jog Lietuvoje institucijos yra labiau korumpuotos nei Jungtinėje Karalystėje (žr. 5 lent. ir 2 priedą).

Įvairių sektorių ir institucijų korumpuotumo laipsniai [sudaryta pagal 47 šaltinį, p. 22]

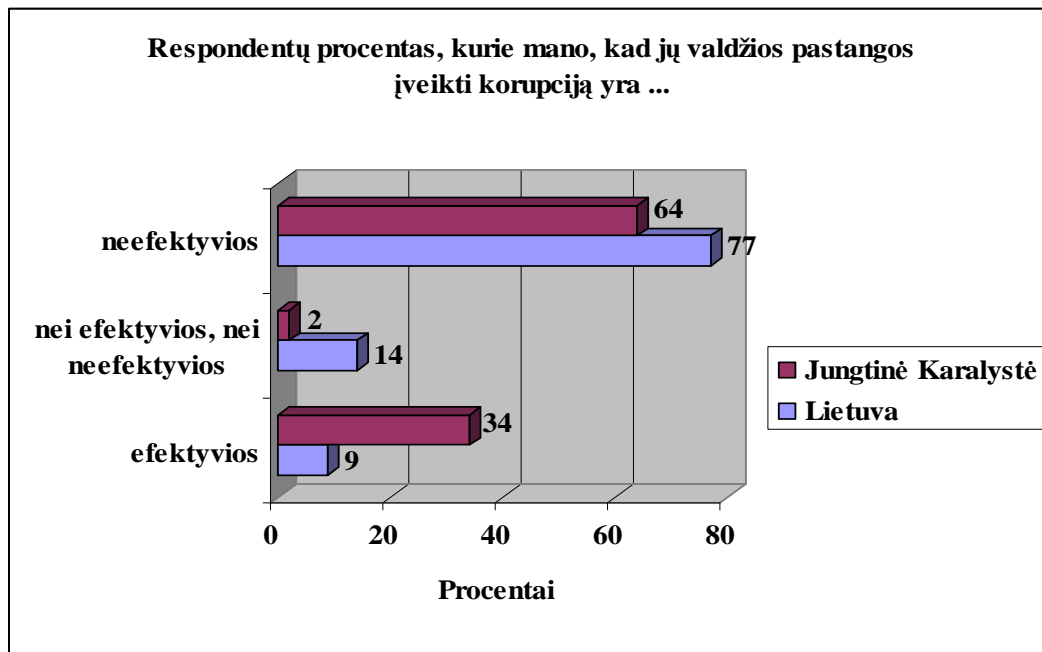
Sektoriai ir institucijos	Lietuvoje (korumpuotumo laipsnis)	Jungtinėje Karalystėje (korumpuotumo laipsnis)
Sveikatos paslaugos	3,9	2,3
Teisėsaugos sistema	3,9	2,9
Policijos institucijos	3,7	2,7
Parlamentas	4,0	3,1
Registro ir leidimų paslaugų institucijos	2,9	2,0
Švietimo sistemos institucijos	2,9	2,3
Politinės partijos	4,0	3,5
Privatus sektorius	3,6	3,2
Religinės institucijos	2,0	2,8
Komunalinės paslaugos	2,1	2,6
Žiniasklaida	3,0	3,4
Mokesčių sistemos	2,4	2,7
Nevalstybinės organizacijos	2,6	2,7
Kariuomenės institucijos	2,3	2,4

Transparency International atliktas požiūrio į korupciją ateityje tyrimas (2007 m.) parodė, kad 72 proc. Jungtinės Karalystės respondentų mano, kad per sekančius trejus metus korupcija padidės, kai tuo tarpu tam pritaria tik 37 proc. Lietuvos respondentų. Kad korupcija liks tokia pati arba sumažės mano panašus procentas Lietuvos respondentų (atitinkamai 13 ir 15 proc.). Jungtinės Karalystės respondentai labiau linkę manyti, jog korupcija liks tokia pati (35 proc.), o kad ji sumažės tiki 27 procentai respondentų. Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, Jungtinės Karalystės respondentų požiūris į korupciją yra pesimistiškesnis nei Lietuvoje (žr. 3 pav. ir 3 priedą).

3 pav. **Požiūris į korupciją ateityje** [sudaryta pagal 47 šaltinį, p. 23]

Didžioji dauguma respondentų Lietuvoje (77 proc.) ir Jungtinėje Karalystėje (64 proc.) mano, kad jų valdžios pastangos įveikti korupciją yra neefektyvios. Tačiau Jungtinės Karalystės respondentai labiau tiki savo valdžia nei Lietuvos respondentai, kadangi 34 proc. jų mano, jog valdžios pastangos yra efektyvios, kai tuo tarpu tik 9 proc. Lietuvos respondentų tikisi efektyvių pastangų (žr. 4 pav. ir 4 priedą).

4 pav. **Valdžios pastangų įveikti korupciją vertinimas** [sudaryta pagal 53 šaltinį, p. 24]

Šioje Globalinėje korupcijos barometro ataskaitoje (2007 m.) abiejų analizuojamų šalių respondentų buvo paklausta: ar per pastaruosius 12 mėnesių kas nors pareikalavo iš Jūsų kyšio atskirose institucijose/organizacijose (1). 22 procentų respondentų iš Lietuvos kyšio buvo pareikalauta policijos institucijose ir 13 procentų respondentų - medicinos paslaugų institucijose. Respondentai iš Jungtinės Karalystės nurodė teismų sistemas (8 proc.), kaip dažniausiai reikalavusias kyšio. Tačiau Jungtinės Karalystės respondentų skaičiaus procentas žymiai mažesnis nei Lietuvos, vadinasi, būtų galima daryti išvadą, kad Lietuvoje tradicija reikalauti kyšio yra žymiai didesnė (santykiu pvz.: 13: 5, 22:4). Abiejų šalių respondentai nurodė, kad mažiausiai kyšių reikalaujama mokesčių sistemos institucijose (žr. 6 lent.).

6 lentelė.

Respondentų, iš kurių buvo pareikalauta kyšio sekančiose institucijose/organizacijose, pasiskirstymas [sudaryta pagal 1 šaltinį].

Institucijos/organizacijos	Lietuva (respondentai, %)	Jungtinė Karalystė (respondentai, %)
Švietimo sistema	3	4

Įstatymų leidžiamoji sistema	7	5
Teismų sistema	5	8
Medicinos paslaugos	13	5
Policija	22	4
Registro ir leidimų išdavimo tarnybos	4	4
Mokesčių sistema	1	3

Sekantis klausimas šiame tyrime buvo užduotas, norint išsiaiškinti, ar respondentai patys inicijuoja kyšio davimą tam tikroms institucijoms/organizacijoms. Vėlgi, tyrimas rodo, kad respondentai iš Lietuvos yra labiau linkę duoti kyši, nei respondentai iš Jungtinė Karalystės (santykiu 30:1; 25:2). Lietuvoje kyšis mokamas toms pačioms institucijoms, kurios labiausiai yra linkusios jų reikalauti: policijos institucijos ir medicinos paslaugos. Jungtinės Karalystės respondentai taip pat linkę mokėti kyši tai pačiai institucijai – teismų sistemai, kuri yra linkusi jų reikalauti (žr. 7 lent.).

7 lentelė.

Respondentų, kuriems teko kam nors mokėti kyši sekančiose institucijose/organizacijose, pasiskirstymas [sudaryta pagal 1 šaltinį].

Institucijos/organizacijos	Lietuva (respondentai, %)	Jungtinė Karalystė (respondentai, %)
Švietimo sistema	2	1
Įstatymų leidžiamoji sistema	7	1
Teismų sistema	4	8
Medicinos paslaugos	30	1
Policija	25	2
Registro ir leidimų išdavimo tarnybos	6	1
Mokesčių sistema	1	3

Apibendrinant *Transparency International* Globalinės korupcijos barometro tyrimą 2007, galima teigti, kad Jungtinė Karalystė yra mažiau korumpuota šalis nei Lietuva, kadangi: jos KSI yra gerokai didesnis nei Lietuvos; Jungtinėje Karalystėje respondentai teigė, kad yra mokėję kyši 15 kartų mažiau nei Lietuvoje; Lietuvoje yra daugiau korumpuotų institucijų; Jungtinės Karalystės respondentai labiau tiki savo valdžios pastangomis kontroliuoti korupciją nei Lietuvos respondentai; Lietuvoje institucijų tradicija reikalauti kyšio yra žymiai didesnė nei Jungtinėje Karalystėje, tai galima vertinti kaip sovietmečio relikta, kai „blato“ kultūra, kyšių davimas, pažinčių svarba, naudojimas tarnybine padėtimi nebuvo laikomas rimtu nusižengimu. Tačiau Jungtinės Karalystės respondentai taip pat yra linkę mokėti kyši toms institucijoms, kurios jų reikalauja; nors ir Jungtinės Karalystės respondentų požiūris į korupciją yra pesimistiškesnis nei Lietuvos.

Jungtinė Karalystė pasižymi mažesne korupcija, kadangi turi daugiamečių demokratijos tradicijas, besiremiančios išsivysčiusia pilietine visuomene ir laisva žiniasklaida, o Lietuvai -

„jaunai“ demokratijai, kurios pilietinė visuomenė nėra aktyvi, sunkiau „kovoti“ su korupcijos patologijom (44). Protestantiškoji tradicija Jungtinėje Karalystėje pabrėžia tokias vertybes kaip atsakomybė, darbštumas (uolumas), taupumas (saikingumas), punctualumas, sąžiningumas ir kitas, kurios yra svarbios kaip asmeninio ir kolektyvinio gyvenimo orientyrai. Šių vertybių laikymasis leidžia ne tik pasiekti asmeninius tikslus, bet kartu prisideda prie kolektyvinės gerovės kilimo, suponuoja greitesnę pilietinės visuomenės atsiradimą ir jos brandą. Aiški riba tarp viešo ir privataus kuria visuomenę, kuri atsparesnė korupcinėms veikoms, ir sudaro sąlygas antikorupcinėms nuotaikoms visuomenėje tarpti. Visuomenės skatinama vertybinė pusiausvyra ir nusistovėjusi socialinė kontrolė (gėdos ir baimės mechanizmai) veikia kaip priešnuodis korupcijai.

2.2 Korupcijos prevencijos politiką reglamentuojantys teisės aktai

Lietuvos **antikorupcinė strategija** paremta pasaulio praktikoje pasiteisinusia triada :

1. *korupcijos prevencija*, kurios paskirtis – užkirsti kelią korupcijos atsiradimui ir plėtrai – pašalinti teisės aktų, valstybės valdžios institucijų veiksmų, procedūrų, kitų sričių spragas, dėl kurių gali atsirasti korupcijos sąlygų;
2. *teisės pažeidimų tyrimu*, kurių tikslas – užtikrinti, kad korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai būtų iširti kuo geriau, o kalti asmenys neišvengtų atsakomybės;
3. *visuomenės antikorupcinio švietimo*, kurio tikslas – supažindinti gyventojus su korupcijos keliamu pavojumi, skatinti juos nesitaikyti su korupcija, aktyviai ją kontroliuoti.

Lietuvos antikorupcinė strategija yra gana plati ir apima šias tris sritis:

1. Politinės korupcijos ir interesų konflikto, administracinės korupcijos, mokesčių ir muitinių institucijų, viešųjų pirkimų ir privatizacijos, sveikatos apsaugos, teisėtvarkos ir teismo organų korupcijos prevenciją, tarptautinį bendradarbiavimą ir visuomenės įtraukimą į korupcijos prevenciją;
2. Tyrimų efektyvumo didinimą, nuo neliečiamumą suteikiančių teisės normų apribojimo iki informacijos srautų tarp įvairių institucijų, įtrauktų į tyrimą ir patraukimą baudžiamojon atsakomybėn, gerinimą;
3. Švietimą, įskaitant antikorupcinių komponentų įtraukimą į vidurinių ir aukštųjų mokyklų mokymo programas

Nesunku pastebėti, kad nuo pat nepriklausomybės atkūrimo Lietuva sukūrė daugybę antikorupcinės įstatyminės bazės komponentų (ypač nuo 1997 – 1998 m. stebima sparti korupcijos kontrolės fronte). 1999 m. nuspręsta pakviesti Tarptautinės korupcijos prevencijos organizaciją „*Transparency International*“ (Tarptautinis skaidrumas) steigti savo skyrių Lietuvoje, kuris buvo

įkurtas 2002 m. (tais pačiais metais ir STT buvo suteikta visiška nepriklausomybė). Antikorupcinę strategiją modifikavo ir stojimo į Europos Sąjungą poveikis.

Lietuvoje yra daugiau nei 30 norminių aktų, kuriais siekiama gerinti biurokratų darbą, šalinti korupcijos fenomeną: 1) Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Baudžiamasis kodeksas, Civilinis kodeksas. 2) Kiti Lietuvos Respublikos antikorupciniai įstatymai. 8 lentelėje pateikti Lietuvos antikorupciniai teisiniai dokumentai, antikorupcinių institucijų įsteigimas.

2000 metų spalio mėnesį Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naują šalies **Baudžiamąjį kodeksą**. Be kitų naujovių, Baudžiamasis kodeksas nustato baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba, pagrįstą ir susijusią su valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens įtaka tarptautinėms viešosioms organizacijoms, jų tarnautojui, ar jam prilygintam asmeniui arba dėl tokio asmens padarytos žalos valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui [64, p. 17]. 2002 metų sausio 25 dieną Lietuvos Respublikos Seimas priėmė galiojančio šalies Baudžiamojo kodekso nuostatas, kuriame nustatė baudžiamąją atsakomybę, susijusią su neteisėta įtaka tarptautinei viešajai organizacijai. Baudžiamasis kodeksas taip pat buvo papildytas straipsniais, kurie

8 lentelė.

Antikorupcinės veiklos raida Lietuvoje

Metai	Teisiniai dokumentai
1992	Administracinių teisės pažeidimų kodeksas
1994	Seimo kontrolierių įstaiga
1996	Patvirtintas pirmasis Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės pareigūnų profesinės etikos kodeksas
1996	Gyventojų turto ir pajamų deklaravimo įstatymas
1997	Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas
1997	Asmens turto įsigijimo ir pajamų teisėtumo pagrindimo įstatymas
1997	P pinigų plovimo prevencijos įstatymas
1997	Valstybės turto fondo įstatymas
1999	Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas
1999	Viešojo administravimo įstatymas
1999	Politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo įstatymas
1999	Investicijų įstatymas
1999	Vyriausioji tarnybinės etikos komisija
1999	Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa
2000	Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas
2000	Lobistinės veiklos įstatymas
2000	Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas
2000	Poligrafo naudojimo įstatymas
2000	Baudžiamojo kodekso įstatymas
2001	Civilinio kodekso įstatymas
2002	Nacionalinės kovos su korupcija programa
2002	Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės
2002	Korupcijos prevencijos įstatymas
2002	Valstybės tarnybos įstatymas
2002	Operatyvinės veiklos įstatymas
2003	Valstybės kontrolės įstatymas
2003	Asmenų turto įsigijimo ir pajamų teisėtumo pagrindimo įstatymas
2003	Baudžiamasis kodeksas
2003	Viešųjų pirkimų įstatymas

2004	Audito įstatymas
2004	Seime įsteigtas Audito komitetas
2006	Valstybės politikų elgesio kodeksas

nustatė juridinio asmens atsakomybę už kyšio priėmimą, papirkimą ir kitas veikas. Juridinis asmuo gali būti ir privačios sferos subjektas [64, p. 17].

Atsakomybę už neteisėtas veikas, susijusias su korupcija, reglamentuoja ir Lietuvos Respublikos **administracinių teisės pažeidimų kodeksas**. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 202 (1) str. nustato atsakomybę už „Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo“ pažeidimą, o 172-25 str. apibrėžia baudas už neteisėtą lobistinę veiklą.

Nacionalinės kovos su korupcija strategija (2001 metų rugsėjo 4 diena). Strategijos tikslas – sumažinti korupciją Lietuvoje, siekti, kad ji kuo mažiau trukdytų plėtoti ekonomiką, demokratiją, siekti socialinės gerovės ir stiprinti nacionalinį saugumą. Joje akcentuojama būtinybė spręsti šiuos uždavinius: 1) užtikrinti veiksmingą ir kryptingą ilgalaikę kovos su korupcija veiklą bei numatytų priemonių efektyvų įgyvendinimą ir būtiną finansavimą; 2) identifikuoti labiausiai paveiktas sritis bei prielaidas korupcijai atsirasti ir plėtotis; 3) visokeriopai propaguoti ir visomis prienamomis priemonėmis užtikrinti nepakantumą korupcijos apraiškoms. Strategija paremta pasaulio praktikoje pasiteisinusia triada: 1) Korupcijos prevencija; jos paskirtis užkirsti kelią korupcijos atsiradimui ir plėtrai; pašalinti teisės aktų, valstybės valdžios institucijų veiksmų, procedūrų, kitų sričių spragas, dėl kurių gali atsirasti korupcijos sąlygų. 2) Teisės pažeidimų tyrimu; tikslas – užtikrinti, kad korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai viešajame ir privačiame sektoriuose būtų ištirti kuo geriau, o kalti asmenys neišvengtų atsakomybės. 3) Visuomenės antikorpuciniu švietimu; tikslas – supažindinti Lietuvos Respublikos gyventojus su korupcijos keliamu pavojumi, skatinti juos nesitaikstyti su korupcija, aktyviai ją kontroliuoti [64, p. 57].

Strategijoje yra numatyti veiksmai ir priemonės: kaip riboti politinę ir administracinę korupciją; kaip kontroliuoti korupciją mokesčių ir muitų sektoriuose, viešųjų pirkimų ir privatizavimo sektoriuose, sveikatos apsaugos sektoriuje. Strategija numato, kad demokratijos plėtra, pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės stiprinimas, valdžios padalijimo principo įgyvendinimas yra vieni svarbiausių politinės korupcijos apraiškas šalinančių veiksnių (64, p. 58). Nacionalinė kovos su korupcija strategija parengta atsižvelgiant į Vakarų patirtį ir išanalizavus keliolikos valstybių antikorpucines programas. Strategiją rengti taip pat padėjo Danijos konsultacinė bendrovė “*PLS Ramboll Management*” ir Romos Tarptautinio teisės plėtros instituto “*International Law Development Institute*” specialistai. Strategijos projekto rengimą parėmė *PHARE* programa, skyrusi 300 tūkst. eurų. Dar 2,5 mln. eurų numatyti programos įgyvendinimui. Šios lėšos bus skirtos techninių priemonių, programinės įrangos įsigijimui, išlaikymui, konkrečios pagalbos suteikimui

[64, p. 56].

2002 m. Seimo nutarimas dėl **“Lietuvos Respublikos Nacionalinės antikorupcinės programos patvirtinimo”** taip pat įteisino antikorupcinės strategijos priemones (kurios apima politinę ir administracinę korupciją). Ši programa apima naujų ir jau esamų korupciją reglamentuojančių teisės aktų sukūrimą ir tobulinimą viešojo administravimo, mokesčių ir muitų, viešųjų pirkimų ir privatizavimo, sveikatos apsaugos, teisėsaugos ir teisingumo, tarptautinio bendradarbiavimo srityse tarp jų – Viešųjų pirkimų įstatymo, Lobistinės veiklos įstatymo, Gyventojų pajamų mokesčių įstatymo ir t.t. Svarbiausieji programos uždaviniai: užtikrinti veiksmingą ir kryptingą kovą su korupcija, numatytų priemonių įgyvendinimą ir būtiną finansavimą, užtikrinti veiksmingą įtariamų korupciniais teisės pažeidimais asmenų nustatymą ir teisės pažeidėjų neišvengiamos teisinės atsakomybės principo įgyvendinimą, nustatyti korupcijos prevencijos prioritetus, sukurti analitinę bazę, skirtą tirti ir kaupti duomenis apie korupcijos apraiškas viešojo administravimo, teisės, finansų, ekonomikos ir privačiame sektoriuose, visokeriopai skatinti nepakantumą korupcijos apraiškoms, glaudžiai bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis ir žiniasklaida, sukurti ir į švietimo ir mokslo sistemą įdiegti visuomenės mokomąsias antikorupcines programas, užtikrinti korupcijos prevencijos priemonių taikymo ir korupcinių teisės pažeidimų tyrimo viešumą ir skaidrumą, tai būtina derinti su asmens privataus gyvenimo ir valstybės paslapčių apsauga. Nacionalinės kovos su korupcija programa yra Lietuvos antikorupcinės politikos pagrindas. Tarptautiniai ekspertai iš Europos Komisijos, *GRECO*, *Transparency International*, *Atviros visuomenės instituto* ir kitų organizacijų programą vienareikšmiškai įvertino kaip visapusišką ir vieną iš geriausių tarp naujųjų ES šalių ir pokomunistinių valstybių [68]. Kiekviena savivaldybė Lietuvoje turi antikorupcines programas, parengtas pagal šalies bendrąją programą.

2008 m. kovo mėnesį, STT įvertino Nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimo priemonių plano vykdymą 2006-2007 metais ir nustatė, kad įvykdyta 56 procentai priemonių, iš dalies įgyvendinta 33 procentai priemonių, neįgyvendinta 11 procentų priemonių, tačiau STT vertindama priemones, kurios objektyviai galėjo būti įgyvendintos 2006-2007 metais, (t.y. neskaičiuojant priemonių, siejamų su juridiniu faktu ir priemonės vykdymo terminu 2006-2008, nustatė, kad įvykdyta 61 procentas priemonių, numatytų įgyvendinti 2006-2007 metais, 31 procentas priemonių įvykdytos iš dalies, 8 procentai priemonių neįvykdyta (žr. 9-10 lenteles).

9 lentelė

Priemonių, numatytų įgyvendinti 2006 - 2007 m. vykdymas²

Laikotarpis	Numatyta priemonių	Įvykdyta priemonių		Iš dalies įvykdyta priemonių		Neįvykdyta priemonių	
	vnt.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.

² Santykinės sumos gali neatitikti 100 proc. dėl apvalinimo.

2006 - 2007 m.	57*	32	56%	19	33%	6	11%
2006-2007 m.	52	32	61%	16	31%	4	8%

10 lentelė

Programos vykdymas pagal korupcijos kontrolės kryptis

Kontrolės su korupcija kryptys	Laikotarpis	Numatyta priemonių	Įvykdyta priemonių		Iš dalies įvykdyta priemonių		Neįvykdyta priemonių	
			vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Korupcijos prevencija	2006-2007 m.	32	22	69%	8	25%	2	6%
Korupcinių teisės pažeidimų tyrimas	2006-2007 m.	10	5	50%	3	30%	2	20%
Antikorupcinis visuomenės švietimas ir visuomenės parama	2006-2007 m.	10	5	50%	5	50%	-	-

Pagrindinis įstatymas, kuriame išdėstyti valstybės tarnautojų veiklos etikos principai ir atsakomybė už jų nesilaikymą yra 1999 m. LR **Valstybės tarnybos įstatymas** (aktuali redakcija nuo 2006 m.). Šiame įstatyme yra įvardinti pagrindiniai valstybės tarnybos ir valstybės tarnautojų veiklos etikos principai: pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padrumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas ir pavyzdingumas. Šiame įstatyme yra pateikiami priėmimo į valstybės tarnybą reikalavimai, valstybės tarnautojo priesaika, valstybės tarnautojų pareigos ir teisės, tarnybinės nuobaudos ir kt. Tačiau reikia pažymėti, kad yra numatytos išimtys ir valstybės tarnybos įstatymas netaikomas: valstybės politikams; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir kitų teismų teisėjams, prokurorams; Lietuvos banko valdybos pirmininkui, jo pavaduotojams, valdybos nariams ir kitiems Lietuvos banko tarnautojams; profesinės karo tarnybos kariams; valstybės ir savivaldybių įmonių darbuotojams; viešųjų įstaigų darbuotojams; darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis ir gaunantiems darbo užmokestį iš valstybės ir savivaldybių biudžetų ir valstybės pinigų fondų.

Pagal **Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą** (2000 m.) turi būti deklaruojama asmens ir jo sutuoktinio turtas, lėšos, vertybiniai popieriai, turtiniai išsipareigojimai, pajamų ir mokesčių duomenys; įmonės pavadinimas, jeigu tarnautojas ar vienas sutuoktinių yra jos savininkai; ne iš giminių gautos dovanos, kurių vertė viršija 1 MGL; paslaugos, kurių vertė viršija 5 MGL; pareigos ir ryšiai su įmonėmis ar tarptautinėmis organizacijomis, narystė ir pareigos visuomeniniuose judėjimuose ar organizacijose, jeigu tai gali sukelti interesų konfliktą; artimi giminaičiai, šeimos nariai, kiti asmenys, dėl kurių, jų manymu, gali kilti interesų konfliktas

(36). Įstatymas numato, kad valstybės tarnautojas negali priimti dovanų ar paslaugų arba jas suteikti tik tuomet, kai tai gali sukelti interesų konfliktą. Todėl galima išvada, kad kitais atvejais dovanų teikimas ir gavimas yra toleruotina praktika [36].

Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) veiklą reglamentuoja 2000 m. gegužės 2 d. Seimo priimtas Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (nauja redakcija nuo 2003 m. gegužės 1d.). Remiantis Įstatymu, STT atlieka tris funkcijas: atskleidžia ir tiria korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas; vykdo korupcijos prevenciją; vykdo visuomenės informavimą ir švietimą.

Lietuvoje korupcijos prevenciją reglamentuoja 2002 m. priimtas **Korupcijos prevencijos įstatymas**. Jame yra įvardinti korupcijos prevencijos principai, tikslai, uždaviniai valstybės tarnyboje ir privačiame sektoriuje, korupcijos prevencijos priemonės ir jų teisiniai pagrindai, korupcijos prevencijos subjektai bei jų teisės ir pareigos korupcijos prevencijos srityje. Šiame įstatyme išskirti principai, kuriais turi būti vadovaujamasi įgyvendinant korupcijos prevenciją:

- *teisėtumo* (korupcijos prevencijos priemonės įgyvendinamos laikantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų bei užtikrinant pagrindinių asmens teisių ir laisvių apsaugą);
- *visuotinio privalomumo* (korupcijos prevencijos subjektais gali būti visi asmenys);
- *sąveikos* (korupcijos prevencijos priemonių veiksmingumas užtikrinamas derinant visų korupcijos prevencijos subjektų veiksmus, keičiantis subjektams reikalinga informacija ir teikiant vienas kitam kitokią pagalbą);
- *pastovumo* (korupcijos prevencijos priemonių veiksmingumo užtikrinimas nuolat tikrinant ir peržiūrint korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimo rezultatus bei teikiant pasiūlymus dėl atitinkamų priemonių veiksmingumo didinimo institucijai, kuri pagal savo kompetenciją įgaliota įgyvendinti tokius pasiūlymus).

Šis įstatymas, skirtas korupcijos prevencijai, yra labai reikšmingas: nuo jo kokybės priklauso, ar valstybėje bus bent stabilizuota korupcija ar, priešingai, ji vis labiau plėsis. Korupcijos prevencijos įstatymas, nors formaliai, gali būti laikomas įstatymu, savo turiniu tik iš dalies atitinkančiu tokiam svarbiam įstatymui keliamus reikalavimus. Įstatymas korupcijos prevencijos požiūriu nenustato konkrečių reikalavimų valdžios ir viešojo administravimo funkcijas vykdančioms asmenims ir nenustato atsakomybės už šių reikalavimų pažeidimus.

1999 metų sausio mėnesį Lietuvos Respublika viena iš pirmųjų prisijungė prie **Europos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos**. Šios tarptautinės sutarties šalys dalyvės, be kita ko, įsipareigoja į savo nacionalinę teisę įtraukti nuostatas dėl korupcijos kontrolės privačioje sferoje, apgaulingos apskaitos, sąlygojančios korupciją, vedimo, numatyti korupcijos kontrolės tarptautiniuose santykiuose, jos reiškimuisi per tarptautines organizacijas įstatymines priemones ir veiksmus [64, p. 17].

Be to, Lietuva yra ratifikavusi dar ir šias tarptautines sutartis:

1957 m. Europos konvenciją dėl ekstradicijos;

1959 m. Europos konvenciją dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose;

1972 m. Europos konvenciją Nr. 73 dėl baudžiamojo proceso perdavimo;

1980 m. Europos konvenciją dėl tarptautinės teisės kreiptis į teismą;

1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją dėl neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų prekybos;

1990 m. Europos konvenciją dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo;

1999 m. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos;

1999 m. Europos Tarybos civilinės teisės konvenciją dėl korupcijos [22].

Lietuvoje yra suformuotos korupcijos prevenciją vykdančios kontrolės institucijos:

- interesų konflikto priežiūra,
- valstybės, savivaldybių ir institucijų vidaus audito sistema.

Taip pat yra suformuotos teisinio persekiojimo institucijos:

- Specialiųjų tyrimų tarnyba,
- specialūs korupcijos kontrolės padaliniai prokuratūroje,
- nustatyta administracinė, baudžiamoji ir civilinė atsakomybė už korupcinius nusižengimus ir nusikaltimus.

Valstybės tarnyba komplektuojama ir skatinama veikti demokratiniais, viešumu ir skaidrumu pagrįstais principais, didinama politikų ir valdininkų atsakomybė visuomenei. Nors ir sunkiai, tačiau pamažu Lietuvoje formuojasi vientisa, profesionali, teisiškai nuo politinių jėgų kaitos nepriklausoma valstybės tarnyba. Viešajame administravime drąsiau ir energingiau diegiami antibiurokratiniai metodai ir priemonės, vieno langelio principas, atsiranda daugiau viešumo ir skaidrumo priimant sprendimus, vykdam politikų ir valstybės tarnautojų kontrolę, didinant jų atskaitomybę ir atsakomybę. Ombudsmeno institucija yra gana aktyvi, tačiau jos siūlymai ir sprendimai, nukreipti prieš biurokratizmą ir piktnaudžiavimą tarnyba, ne visada yra tinkamai ir operatyviai vykdomi (64, p. 293). Tačiau Lietuvoje nėra sudarytos pakankamos teisinės prielaidos piliečiams kontroliuoti politikų profesinės etikos laikymąsi. Ribotai įgyvendinamas Korupcijos prevencijos įstatymo 3 straipsnio reikalavimas įtraukti į korupcijos prevenciją gyventojus, visuomenines organizacijas [7].

Teisinė Lietuvos antikorpucinė bazė tarptautiniu mastu įvertinta kaip visapusiška ir viena geriausių tarp naujų ES šalių ir pokomunistinių valstybių (tai byloja tarptautinių ekspertų vertinimai) [74]. Europos Komisija, vertindama Lietuvos korupcijos kontrolės veiksmus, pažymi, kad padaryta didelė pažanga administraciniu ir įstatymų lygiu. Europos Komisija nurodo, kad pažangą korupcijos kontrolės srityje lemia ir sustiprinti STT instituciniai gebėjimai bei Nacionalinės kovos

su korupcija strategijos ir Korupcijos prevencijos įstatymo priėmimas. Ataskaitoje minima, kad teisėsaugos institucijos ir ministerijos turi užtikrinti tinkamą Nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimą ir parengti sektorines korupcijos kontrolės strategijas ir veiksmų planus. Be to, reikia stiprinti bendradarbiavimą tarp teisėsaugos institucijų ir prokuratūros. Reguliarioje ataskaitoje taip pat teigiamai įvertintas nuveiktas darbas visuomenės švietimo srityje ir rekomenduojama šį darbą tęsti [22]. Nepaisant kai kurių įstatymų trūkumų, jie gali būti vertinami kaip liudijimas, kad viešojo administravimo etikai skiriama daugiau dėmesio [36].

Sąvoka „parlamentas“ Jungtinėje Karalystėje skiriasi nuo šios sąvokos Lietuvoje. Ji apima kelias reikšmingas institucijas, t.y. Bendruomenių rūmus, Lordų rūmus bei valstybės vadovą – monarchą. Todėl šios valstybės doktrinoje monarchas įvardijamas kaip suverenus, nes ši institucija yra parlamento sampratos dalis.

Britiškas požiūris į elgesio standartus viešajame gyvenime turi labai galias tradicijas, kurios tęsiasi nuo Viktorijos eros 19 a. antros pusės. Tai yra vertybės, arba, kaip jie sakytų, dorybės, teiktinos tiek viešajame, tiek privačiajame gyvenime: puritoniška darbo etika, taupumas, nuosaikumas, švara; garbingumo idėja, kuri buvo labai svarbi tiek darbininkijai, tiek viduriniajai klasei; pagarba namų židiniui; filantropijos dvasia, pagal kurią donorų moraline pareiga tapo labdaringai veiklai skirti ne tik pinigus, bet ir savo laiką bei pastangas, o gavėjams jausti pareigą pagerinti savo padėtį. Savidisciplina ir savikontrolė buvo savigarbos ir savęs tobulinimo šaltiniai; o savigarba – pagarbos kitiems sąlyga. Trumpai tariant, asmuo buvo suvokiamas kaip turintis tiek teises, tiek atsakomybę, tiek pareigas, tiek privilegijas [20]. Taigi požiūris į elgesio standartus viešajame gyvenime yra paremtas pabrėžtinu asmeniniu garbingumu, dorumu ir gera reputacija. Šios savybės turėjo esminę įtaką atskaitingai ir atstovaujančiai valdžiai [12].

9 lentelėje yra parodyti pagrindiniai Jungtinės Karalystės įstatymai, organizacijos ir tai, kas buvo įkurta kovai su korupcija nuo 1861 metų. Tačiau tai ne tik korupcijos kontrolės istorija, pateikta chronologine tvarka, bet ir šalies etinio vystymosi istorija, kuri akivaizdžiai parodo ilgą laiko trukmę, sudėtingumą ir besitęsiančią reformos prigimtį [12].

Pirmasis antikorupcinis įstatymas Jungtinėje Karalystėje buvo išleistas 1889 metais. Šis įstatymas viešųjų organų aktyvų ar pasyvų kyšininkavimą įvardija kaip kriminalinį nusižengimą. Šiuo įstatymu viešiesiems organams draudžiama gauti bet kokias dovanas, paskolas, honorarus, atlygius nei kaip paskatinimą, nei kaip apdovanojimą. Įstatymas numato maksimalias bausmes už nusižengimus. 1906 metų Korupcijos prevencijos įstatymas nagrinėja atstovų, tarpininkų, įgaliotinių korupcinius susitarimus bei nustato atsakomybę už juos. 1916 metų Korupcijos prevencijos įstatymas papildė prieš tai buvusių ir išplečia viešojo organo definiciją, įtraukdamas visų tipų vietas ir valstybinę valdžią.

Dabartinė korupcijos teisė Jungtinėje Karalystėje priklauso nuo painaus bendros teisės ir

įstatymų mišinio, daugiausia priimtų 1889, 1906 ir 1916 metais. Jungtinės Karalystės antikorpucinių įstatymų leidyba yra pasenusi, miglota ir primesta. 2003 metais buvo pristatytas Korupcinio Įstatymo projektas, kuris buvo visiškai sukritikuotas visų partijų komitetų. Todėl teigiama, kad naujas įstatymas padės Jungtinei Karalystei vystyti aiškia antikorpucinę strategiją. 2006 metais pateiktas **Korupcinio Įstatymo projektas** apima daugelį naujų ypatybių antikorpucinėje teisėje.

11 lentelė.

Antikorpucinės veiklos raida Jungtinėje Karalystėje [sudaryta pagal 12 šaltinį, p.11]

Metai	Raida
1861	įkurtas Viešasis Atsiskaitymų Komitetas (Public Accounts Committee)
1889	<i>Viešųjų organų korupcinės veiklos įstatymas (Public Bodies Corrupt Practices Act)</i>
1906	<i>Korupcijos prevencijos įstatymas (Prevention of Corruption Act)</i>
1916	<i>Korupcijos prevencijos įstatymas (Prevention of Corruption Act)</i>
1948	Linskio tribunolas (Lynskey Tribunal)
1967	<i>Parlamento komisaro įstatymas (Parlamento ombudsmenas) (Parliamentary Commissioner Act (Parliamentary Ombudsman))</i>
1974	Vietos valdžios elgesio taisyklių parlamentinis komitetas (PM's Committee on Local Government Rules of Conduct)
1974	<i>Vietos valdžios įstatymas (Local Government Act)</i>
1974	įkurtas Vietos administravimo komitetas (vietinės valdžios ombudsmenas) (Commission for Local Administration established (Local Government Ombudsman))
1976	įkurtas ministrų interesų registras (Register of MPs interests established)
1976	Viešo gyvenimo standartų karališkoji komisija (Royal Commission for Standards in Public Life)
1982	<i>Vietinės valdžios finansų įstatymas (Local Government Finance Act)</i>
1982	įkurta Audito komisija (Audit Commission)
1985	įkurtas Policijos nusiskundimų įstaiga (Police Complaints Authority)
1985	įkurta Karališkoji baudžiamojo persekiojimo tarnyba (Crown Prosecution Service)
1987	įkurta Sunkių nusikaltimų tarnyba (Serious Fraud Office)
1991	įkurta Spaudos nusiskundimų komisija (Press Complaints Commission)
1992	Jos Didenybės Išdo įkurtas Finansinių nusikaltimų informacinis tinklas (Fraud Financial Information Network established by HMT)
1993	Antikorpucinė strategija vietos savivaldybėse
1995	įkurtas Viešo gyvenimo standartų komitetas (Committee for Standards in Public Life)
1995	įkurta Parlamento komisaro, atsakingo už standartus, tarnyba (Office of Parliamentary Commissioner for Standards)
1995	įkurta Komisaro, atsakingo už viešų asmenų paskyrimų, tarnyba (Office of Commissioner for Public Appointments)
1995	Ministrų elgesio kodeksas (MPs Code of Conduct)
1996	Valstybės tarnybos elgesio kodeksas (Civil Service Code of Conduct)
1997/98	įkurta Nacionalinių nusikaltimų iniciatyva (National Fraud Initiative)
1998	įkurta Ekonominių nusikaltimų tarnyba (NHS Counter Fraud Services)
1999	Jungtinės Karalystės pasirašyta EBVO konvencija dėl tarnautojų kyšininkavimo (UK signs OECD Convention on the Bribery of Public Officials)
1999	įkurta gynybos nusikaltimų tyrimo grupė (Gynybos ministerija) (Defence Fraud Analysis Unit (MoD))
2000	<i>Vyriausybės išteklių ir pelno įstatymas (Government Resources and Accounts Act)</i>

2000	<i>Politinių partijų, rinkimų ir referendumų įstatymas (Political Parties, Elections and Referendums Act)</i>
2000	įkurta Rinkimų komisija (Electoral Commission)
2000	<i>Vietos valdžios įstatymas (Local Government Act)</i>
2000	Vietos valdžios elgesio kodeksas (Local Government Codes of Conduct)
2001	įkurtas Anglijos ir Velso standartų departamentas (Standards Board for England and Wales)
2001	Viešų organų elgesio kodeksas (Public Bodies Code of Conduct)
2001	Specialių patarėjų elgesio kodeksas (Special Advisers Code of Conduct)
2001	<i>Antiterorizmo, nusikaltimų ir apsaugos įstatymas (Anti-Terrorism, Crime and Security Act)</i>
2002	Lordų rūmų elgesio kodeksas (House of Lords Code of Conduct)
2002	Policijos profesionalių standartų skyriai, dabar įkurti daugelyje policijos padalinių (Police Professional Standards Units)
2002	<i>Nusikalstamos veiklos įstatymas (Proceeds of Crime Act)</i>
2003	įkurta Turto sugražinimo agentūra (Assets Recovery Agency)
2003	VSK nusiskundimams prieš ministerijas naujos direktyvos (New PAC guidelines for complaints against MP's)
2003	išformuota Lordo kanclerio tarnyba (Lord Chancellor's office disbanded)
2003	<i>Korupcijos projekto įstatymo publikavimas (Draft Corruption legislation published)</i>
2004	Policijos nusiskundimų komisija (Police Complaints Commission to take over from PCA)
2006	Korupcinio įstatymo projektas (Corruption Bill)
2007	Korupcijos kontrolės strateginis planas

Korupcinio įstatymo projekte yra įtraukta:

- užsienio viešų pareigūnų kyšininkavimo nusikaltimai, kurie tiksliai atitinka OECD reikalavimus ir UN susitarimus;
- konkurencingų užsienio pasiūlymų klastojimo nusikaltimai;
- nusikaltimai organizuojant sportinius renginius, skiriant baudas apgaulingu „fiksavimu“, t.y. veikla, įsišaknijusi lažybose ir susijusi su organizuotu nusikalstamumu;
- reikalavimas Jungtinės Karalystės kompanijoms atlikti viską, kas joms yra prieinama, kad galėtų laiduoti už savo užsienio subsidiarias kompanijas dėl korupcinių nusizengimų;
- reikalavimas tiems, kurie vykdo viešąsias funkcijas, pranešti apie gaunamus kyšio pasiūlymus ir pagrįstus korupcinių nusikaltimų įtarimus [5].

Transparency International (JK) primygtinai siūlė, kad Korupcijos Įstatymas būtų visapusiškesnis, kad jis galėtų patobulinti sėkmingą korupcijos kontrolės veiklą, ypatingai užsienio kyšininkavime. Norima matyti geriausią įstatymo pavyzdį, atspindintį:

- Londono miesto svarbų vaidmenį pasaulinėje prekyboje ir investavime;
- šalies dalyvavimą tarptautinėse organizacijose ir antikorupcinės strategijos vykdymą;
- JK pagrindinį vaidmenį tarptautinėje terorizmo kontrolėje;
- JK vaidmenį kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu;
- aukštus verslo sąžiningumo standartus, norint išlaikyti pasitikėjimą JK teisingumu ir

saugumu rinkoje;

- JK vaidmenį paremiant besivystančias šalis, suteikiant joms pagalbą, perteikiant skaidrią pasaulinę rinką, paremiant demokratinę valdžią ir teisingai naudojant pasaulinius išteklius [7].

Jungtinė Karalystė neturi ne tik rašytinės konstitucijos, bet neturi ir valstybės tarnybos įstatymo. Elgesio kodeksai, institucinės procedūros, netgi įstatymų leidyba gali prisidėti prie etikos ir principingumo padidinimo, bet visi jie turi apribojimus. Vienas svarbiausių britiškos patirties ypatybių, vedančių į susižavėjimą aukštų standartų elgesiu, yra auklėjimo, lavinimo ir socializacijos rezultatas. Dažnai tai yra labai svarbu aukštų standartų kūrimui. Šis požiūris atitinka viešojo administravimo poreikius Jungtinėje Karalystėje. Požiūris ir vertybės yra svarbu, kaip ir septyni viešojo gyvenimo principai, bet jiems savo ruožtu, taip pat reikia pastovaus budrumo ir gyventojų aktyvaus dalyvavimo. Be demokratijos standartų ir be aktyvaus politikų, pareigūnų ir gyventojų dalyvavimo nebūtų galima pasiekti aukštų standartų elgesio. Esminis skirtumas tarp Jungtinės Karalystės ir kitų liberalių demokratijų yra jos istorija ir nerašytinė konstitucija [16; 77].

Antikorupcinė strategija vietos savivaldybėse (1993). Atsižvelgiant į atliktus tyrimus Kontrolės komisija rekomendavo vyriausybei bei savivaldos institucijoms imtis tokių kompleksinių veiksmų kontrolės su korupcija srityje: antikorupcinio strateginio plano sukūrimas savivaldos srityje; savivaldos darbuotojų etikos kodekso įdiegimas; finansinės kontrolės komisijos ir vidinės kontrolės sistemos sukūrimas; sistemos, leidžiančios darbuotojams saugiai informuoti apie pastebėtus tarnybinius nusižengimus bei prireikus kreiptis dėl įtarimų į policiją ir valstybės kontrolės organus, sukūrimas; veiksmingos asmenų skundų ir pareiškimų sistemos sukūrimas, galimybių pranešti apie finansinius pažeidimus (ar bandymus prievartauti kyšio) sudarymas; mokymo sistemos, kuri formuoja papirkinėjimo vengimo technikas bei pozicijas, sukūrimas; griežtas ir neišvengiamas teisinių ir drausminių sankcijų bei finansinės atsakomybės taikymas valstybės tarnautojams, įsivėlusiams į korupcinę veiklą ar valstybinių lėšų machinacijas; savivaldos administracijos veiksmų viešumas visuomenei; kontrolinių funkcijų, atliekamų valstybinių organų, kurių tikslas kontroliuoti savivaldos administraciją (ypač kontrolės su korupcija bei finansinių machinacijų srityse), sustiprinimas; kontrolės inspektorių baudų ir apdovanojimų, skiriamų atskiriems valstybės tarnautojams, sistemos sukūrimas. Buvo keliamas pagrindinis tikslas – paslaugų kokybės padidinimas bei administracinių patologijų, visų pirma korupcijos, pasireiškimų sumažinimas [15].

Korupcijos kontrolės Strateginis Planas. 2007 metų balandžio mėnesį Jungtinė Karalystė pradėjo įgyvendinti naują trijų metų Strateginį Planą (2007/08-2009/10). Naujasis Strateginis Planas paskatins pasikeitimus keturiose sferose: išryškins vidaus korupcijos padarinius; didesnis dėmesys praktinių priemonių kovai su korupcija vystymui; ryšių su kitomis visuomeninėmis organizacijomis

stiprinimas, kurios dalyvauja *Transparency International (JK)* antikorupcinėje veikloje; ir efektyvesnės komunikacinės strategijos vystymas naujų narių pritraukimui ir efektyvesnis *Transparency International (JK)* informacijos skleidimas.

Naujasis strateginis Planas įgalins įgyvendinti savo viziją ir misiją per šias programas:

1. Korupcijos prevencijos statybiniuose projektuose programa:

Korupcija statybiniuose projektuose (įskaitant kyšininkavimą, lupikavimą ir sukčiavimą) yra žalinga: įgyvendinami projektai, kurie yra nereikalingi, nepatikimi, pavojingi, ir pernelyg brangūs. *Transparency International (JK)* mano, kad korupcija statybiniuose projektuose gali būti pažabota, jei visi statybų projektų dalyviai susivienys vystydami ir įgyvendindami efektyvias antikorupcines priemones, nukreiptas į abi korupcijos pasiūlos ir paklausos puses. Šie dalyviai yra valdžia, finansuotojai, projektų valdytojai, sutarčių dalyviai, konsultantai, tiekėjai bei verslo ir profesinės asociacijos, kurios atstovauja šias šalis. *Transparency International* organizacijos iniciatyva pažaboti korupciją statybiniuose projektuose turi tris pagrindinius tikslus: padidinti korupcijos statybiniuose projektuose žalos ir rizikos sąmoningumą; vystyti antikorupcinius veiksmus ir priemones; paremti antikorupcinių veiksmų ir priemonių statybiniuose projektuose įgyvendinimą. Ši iniciatyva yra įgyvendinama glaudžiai bendradarbiaujant su pasauliniais statybų dalyviais.

Antikorupcinių veiksmų ir priemonių statybiniuose projektuose sekcijos:

- 1) Antikorupcinės sistemos projektas.
- 2) Antikorupcinio mokymo vadovas.
- 3) Antikorupciniai pranešimai ir priemonės.
- 4) Antikorupcinių veiksmų ataskaitos forumas.

Pasak britų eksperto *Neilo Stransburio (Neill Stransbury)* esminis įnagis kontroliuojant korupciją statybų sektoriuje yra viešumas. Jis rekomenduoja realizuojant statybų projektus, ypač valstybės institucijų organizuojamų viešųjų pirkimų konkursų atvejais, viešai skelbti projekto vertę. Viešųjų statybų paslaugų pirkimo konkursų dalyviai pagal „*Transparency International*“ turėtų atskleisti savo akcininkus ir būsimųjų subrangovų akcininkus. Viešųjų objektų statybų priežiūra tikslinga pritraukti nepriklausomus visuomeninius stebėtojus.

2. Jungtinės Karalystės antikorupcinės strategijos ir Tarptautinės konvencijos įgyvendinimo programa. Šios programos tikslas yra paskatinti Jungtinę Karalystę sustiprinti savo tarptautinę antikorupcinę strategiją ir užimti pirmaujančią vietą tarptautinėje antikorupcinėje kontrolėje.

Ypatingas dėmesys nukreiptas į: *OECD* antikyšininkavimo konvencijos vykdymą; Jungtinės Karalystės pinigų plovimo antirežimą; Užsienio kreditų garantijos departamento antikyšininkavimo procedūras; *UNCAC* (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją) įgyvendinimą; ir Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyvą.

3. Vidaus korupcijos ir korupcinės teisės reformos programa. Šios programos tikslas yra

paskatinti įsisavinti priemones pagrindinėms vidaus korupcijos problemoms sustabdyti Jungtinėje Karalystėje ir paremti korupcinės teisės reformą. *Transparency International* organizacijos Globalios Korupcijos barometras 2006 parodė, kad dauguma Jungtinės Karalystės respondentų mano, kad korupcija yra rimta problema šalyje. *Transparency International (JK)* bendradarbiauja su Teisės Komisija ruošdama Korupcinį Įstatymą ir korupcinės teisės reformą. Komisija tikisi padaryti savo rekomendacijas 2008 metų pabaigoje.

4. *Korupcijos ir sukčiavimo įtakos suvokimo skatinimo programa.* Šios programos tikslas yra susijungti su tarpininkais ir kitais ir pritraukti naujų narių tam, kad pagilinti suvokimą ir mobilizuoti didesnę paramą veiksams prieš korupciją ir sukčiavimą. *Transparency International (JK)* informuoja savo narius ir rėmėjus apie iškilusias problemas antikorupcinėje darbotvarkėje bei gilina visuomenės suvokimą apie korupcijos ir sukčiavimo įtaką ir būtinybę Jungtinei Karalystei kontroliuoti korupciją efektyviau ir namie, ir užsienyje [64].

Jungtinės Karalystės teisės sistemoje galioja taisyklės, reglamentuojančios politinių partijų rėmėjų pavardžių paskelbimą. Be to, kiekvienas parlamento narys bei piliečiai, neišrinkti, bet dalyvavę rinkimuose, privalo labai detalai atsiskaityti už savo **rinkimų kampanijos kaštus**. Neatsiskaitymas Valstybės įstaigų komisijai (*Public Offices Commission*) laiku įstatymų traktuojamas kaip nusikaltimas. Įdomi taisyklė, įpareigojanti rėmėjus, neatsižvelgiant į tai, ar tai – įmonės, ar tarkim – profsajungos, informuoti apie pervestas pinigų sumas bei nurodyti tikslią sumą ir adresą [14].

Tarnautojas negali dirbti **privačiose firmose**, kurios dalyvauja valstybiniuose konkursuose. Be to, jis turi kiekvieną kartą pranešti savo viršininkams apie situaciją, kurioje jo asmeniniai interesai susikirto su valstybiniais (pvz., kai firma, į kurią jis yra investavęs, pradeda siekti valstybinio užsakymo) [14].

Tarnautojas apie kiekvieną didesnės vertės **dovaną** turi informuoti Valstybės įstaigų komisiją (*Public Offices Commission*) bei parlamento rūmų pirmininką [14].

Tarnautojų priėmimas į darbą remiantis objektyviais kriterijais. Priėmimo procedūra turi būti atvira ir vienoda visiems kandidatams, aiškūs reikalavimai kandidatūroms ir kandidatūrų atmetimo kriterijai. Jungtinėje Karalystėje pretenduojant į tam tikras pareigybes, kurios susijusios su korupcijos rizika, nebaigus specialių kursų žmogus negali pradėti dirbti [17].

Be to, Jungtinėje karalystėje yra įvairūs **etikos kodeksai** ir instrukcijos, parengtos daugiausia šalies savivaldos institucijų susivienijimų (jų parengimą remia vyriausybės institucijos), kurios padeda diegti valstybinius antikorupcinius standartus vietinės administracijos darbe [15].

Jungtinėje Karalystėje yra **keletas vadovų** (instrukcinio pobūdžio dokumentų), sukurtų vyriausybės administracijos iniciatyva, nurodančių vietinei valdžiai, kaip samdyti darbuotojus, atlikti mokymus, koku būdu nustatyti karjeros kriterijus ir plėtoti antikorupcinę veiklą. Taip pat

vyriausybiniuose dokumentuose reiškiamas susirūpinimas vietinės administracijos teikiamomis paslaugomis. Tikras persilaužimas šioje srityje buvo iki šiol besitęsianti *Citizen's Charter programa*, pradėta premjero *J. Major* 1991 metų liepos mėnesį. Ši programa numato geresnį piliečių poreikių tenkinimą ir valstybės paslaugų (turima galvoje piliečių kontaktai su valstybės tarnautojais) kokybės gerinimą. Joje deklaruojami valstybinių paslaugų veiksmai klientams, pabrėžiamas didesnis valstybinių institucijų atvirumas visuomenės poreikiams, išsamios informacijos apie atliekamą darbą pateikimas ir būtinybė nuolat konsultuotis su paslaugų gavėjais [15]. Programa nustatė 42 nacionalinius valstybinių paslaugų standartus, kai kuriuos skiriant atskiriems Jungtinės karalystės regionams – Anglijai, Valijai, Škotijai ir Šiaurės Airijai. Pavyzdžiui, yra teismų, aukštųjų mokyklų standartai valstybinių kelių eksploatuotojams, bedarbiams ir kt. Visi jie, be pagrindinių paslaugų srities, apibrėžimo ir kokybės – teikia informaciją apie svarbiausias klientų teises, institucijas, atsakingas už teikiamas paslaugas, skundų padavimo būdus ir sąlygas. Be 42 nacionalinių standartų, nustatyta daugiau kaip 10 tūkst. vietinių paslaugų standartų, taikomų teritorinėje savivaldoje (*The Citizen's Charter 1996*). Pagal šią programą įdiegti į administracinę praktiką kasmetiniai konkursai valstybės vyriausybiniams ir savivaldos institucijoms (*Charter Mark Award Scheme*). Iš kandidatų atsiųstų programų komisija atrenka geriausiai tinkančias institucijoms *Citizen's Charter*. Konkursų, susijusių su paslaugų standartais vietos savivaldoje, organizavimo praktika ne tik padeda padidinti vietinės administracijos lygį, bet ir nustato piliečiams aiškius valstybės tarnautojo darbo standartus, taip pat užkerta kelią korupcijos vystymuisi [15]. Pasak buvusio STT vadovo *Valentino Junoko*, Jungtinės Karalystės įstatymai galėtų būti mums pavyzdys. Šioje šalyje galioja tvarka, pagal kurią, jei valstybės tarnautojas įvykdė antrą korupcinį nusikaltimą, jam atimama teisė dirbti valstybės tarnyboje visą likusį gyvenimą.

Jungtinės Karalystės vyriausybė, 2002 metų vasario mėnesį savo šalies įstatymus priderindama prie antikorupcinės *EBPO* konvencijos, žengė didžiulį žingsnį į priekį, pralenkdama kitas šalis. Kitaip nei kitose *EBPO* konvencijos šalyse britų įstatymų leidėjai nepadarė jokių išimčių kyšiams. Tokio tipo nedidelei finansinei paramai užsienio tarnautojams bendrasis *EBPO* konvencijos draudimas papirkinėti užsienyje netaikomas, jei tai pagreitina legalų tarnautojų kasdienį darbą, pavyzdžiui, garantuoja greitą laivo iškrovimą. Tokius kyšius leidžia ir JAV priimtas Korupcijos užsienyje praktikos įstatymas (*Foreign Corrupt Practices Act*), o daugybė tarptautinio verslo atstovų juos laiko neišvengiamais [13, p. 197].

Taigi Jungtinėje Karalystėje antikorupcinės įstatyminės veiklos pradžią galima pradėti skaičiuoti nuo 1861 metų. Tuo tarpu Lietuva savo antikorupcinės veiklos įstatymus pradėjo leisti nuo 1992 metų. Tačiau teisinė Lietuvos antikorupcinė bazė tarptautiniu mastu įvertinta kaip visapusiška ir viena geriausių tarp naujų ES šalių ir pokomunistinių valstybių (34). Abiejose šalyse įstatymais apibrėžti valstybės tarnybos bendros atsakomybės, išipareigojimų ir taisyklių sritys,

reikalavimai deklaruoti pajamas ir finansinius interesus, įstatymai, susiję su interesų konfliktais ir draudžiantys papildomą darbą bei dovanų gavimą, taisyklės, reglamentuojančios politinių partijų veiklą. Sukurti įvairūs etikos ir elgesio kodeksai, instrukcijos, padedančios diegti valstybinius antikorupcinius standartus. Pagrindiniai skirtumai tarp Lietuvos ir Jungtinės Karalystės yra pastarosios gilios istorinės tradicijos, nerašytinė konstitucija, valstybės tarnybos bei interesų konfliktą draudžiančio įstatymų nebuvimas.

2.3. Elgesio kodeksai

Elgesio kodeksai šalies gyvenime atlieka labai svarbų vaidmenį. Elgesio kodeksas padeda visuomenei pasiekti didesnę profesijų, institucijų ar verslo sferų viešumą, skaidrumą; padeda spręsti piktnaudžiavimo valdžia problema; padeda kontroliuoti biurokratiją; vaidina svarbiausią vaidmenį įteisinant valdžią ir skatinant pasitikėjimą vadovais. Kodeksas gali tarnauti kaip lavinimo, moralinės kompetencijos formavimo(si) įrankis, padeda pasiekti aukštą sąmoningumo ir atsakomybės lygį [25, p. 149].

Lietuvoje **Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės** įsigaliojo nuo 2002 m. Šių taisyklių tikslas – apibrėžti veiklos ir elgesio principus, kurių turi laikytis valstybės tarnautojas, įgyvendindamas savo teises, vykdydamas teisės aktuose nustatytas pareigas bei funkcijas, ir didinti visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais. Taisyklėse yra nurodyta, kad valstybės tarnautojas turi elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą. Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse yra išdėstyti aštuoni etikos principai:

1. *Pagarbos žmogui ir valstybei.* Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo: gerbti žmogų, jo teises ir laisves, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei kitų įstatymų; vykdyti savo pareigas rūpestingai ir atsakingai, atsižvelgdamas į visuomenės interesus.
2. *Teisingumo.* Vienodai tarnauti visiems žmonėms, nepaisant tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų ir politinių pažiūrų.
3. *Nesavanaudiškumo.* Tarnautojas privalo neturėti asmeninių interesų ir nesiekti naudos sau, savo šeimai, artimiesiems ar draugams, vykdydamas savo tarnybines pareigas.
4. *Padorumo.* Tarnautojas turi elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą.
5. *Nešališkumo.* Turi būti objektyvus ir neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo,

priimdamas sprendimus.

6. *Atsakomybės*. Tarnautoja turi asmeniškai atsakyti už savo sprendimus; atsakyti už jo naudojamos informacijos, dokumentų tinkamą naudojimą ir konfidencialumą.
7. *Viešumo*. Tarnautojas turi užtikrinti priimamų sprendimų ir veiksmų viešumą, pateikti savo sprendimų priėmimo motyvus.
8. *Pavyzdingumo*. Tarnautojas turi būti nepriekaištingos reputacijos, gebėti deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulintis; būti mandagus, malonus, paslaugus ir tvarkingas.

Jeigu valstybės tarnautojas nesilaiko valstybės tarnautojų etikos veiklos principų, bet kuris asmuo turi teisę pateikti skundą valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos, kurioje tarnauja skundžiamas valstybės tarnautojas, vadovui. Vadovas turi apsvarstyti skundą ir nuspręsti, ar reikia pradėti tarnybinį patikrinimą [65].

Valstybės politikų elgesio kodeksas įsigaliojo nuo 2006 m. Dėl šio Kodekso projekto visuomenėje ilgai vyko diskusijos, projektas yra ne kartą svarstytas Seime. Kodekse numatyta, kad politikai privalo laikytis aukščiausių moralės normų. Tačiau, nepaisant gražių jame išdėstytų nuostatų, kodeksas neužbaigtas, gana abstraktus, nenumatantis politikos sankcijų už netinkamą elgesį ir daugiausia susisieja tik su viešąja politikų veikla. Vienas svarbiausių šio kodekso trūkumų tas, kad jame nėra konkrečių nuostatų, kurios apribotų politikų galimybę įsivelti į korupcinius santykius bei normų reikalaujančių iš politikų skaidrumo ir patikimumo, taip pat nenustatyta etikos reikalavimų Respublikos Prezidentui, Europos Parlamento nariui, politikams, kurie vadovauja partijoms ir pan. [8; 70]. Lietuvos teisės aktų nuostatose valstybės tarnautojams yra numatyta daug griežtesnė atsakomybė už etikos reikalavimų pažeidimus, lyginant su politiko statusą turinčiais asmenimis. Politikų elgesys yra mažiau reglamentuotas, jiems suteikta didesnė veikimo laisvė ir numatyta mažesnė veiksmų kontrolė.

Savivaldybės politikų ir tarnautojų elgesio kodeksas (projektas) 2005 m., parengtas K. Čilinsko pagal Autorinę sutartį su Viešąją įstaiga “*Transparency International*” vykdant JAV Ambasados projektą “*Skaidrumas savivaldos decentralizacijos procese*”. Šiame elgesio kodekso projekte yra išdėstyti savivaldybės etikos komisijos nuostatai ir sudėtis; nurodomas tinkamas savivaldybės politiko ar tarnautojo elgesys su asmenimis: jie privalo gerbti asmenis, jų teises ir laisves, tarnauti jiems mandagiai, geranoriškai ir pakančiai, nepaisant asmens savybių, turinės ar visuomeninės padėties; išklaudyti asmenis ir imtis visų teisėtų priemonių jiems padėti. Savivaldybės politikas ar tarnautojas turi tarnauti bendruomenės interesams, vengti korupcijos, piktnaudžiavimo pareigomis ir interesų konflikto; veikti sąžiningai ir teisėtai, neturėdami išankstinio nusistatymo, nedemonstruodami savo simpatijų ar antipatijų, išskirtinio dėmesio atskiriems asmenims ar jų grupėms. Nė vienas asmuo neturi teisės siūlyti ar duoti pinigų arba kitokią finansinę ar turtinę naudą savivaldybės politikui ar tarnautoju ryšium su jo pareigomis bei įtaka, siekdamas

paveikti savivaldybių politiko ar tarnautojo veiksmus, sprendimus ar susilaikymą nuo jų, tiesiogiai ar netiesiogiai arba per kitus asmenis ar per susijusį ūkio subjektą. Savivaldybės politikas ar tarnautojas privalo elgtis taip, jog bendruomenei nekiltų įtarimų, jog jis atlieka veiksmus ir priima sprendimus, siekdamas nuslėpti juos ar tikruosius jų motyvus. Bendruomenės nariams turi būti sudaromos sąlygos stebėti, tirti ir vertinti savivaldybės politikų ar tarnautojų kalbas, veiksmus bei sprendimus. Savivaldybės politikas ar tarnautojas turi būti pasirengęs paaiškinti ir pagrįsti savo sprendimus ar veiksmus. Svarbu, kad šiame kodekso projekte yra nustatoma savivaldybės politikų ir tarnautojų elgesio pagal šį Kodeksą kontrolė [50].

Savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas buvo patvirtintas 2004 m. Kodeksas nustato valstybės tarnautojų veiklos ir elgesio principus, nurodo didinti visuomenės pasitikėjimą kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojais. Tarnautojas privalo elgtis nesavanaudiškai ir taip, kad būtų naudinga visuomenei ir valstybei; vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto; nepažeisti žmogaus teisių ir orumo, susilaikyti nuo komentarų ir viešo požiūrio reiškimo religiniais, rasiniais, nacionaliniais, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, partiniais klausimais. Savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojas, atlikdamas auditą ir viešojo administravimo funkcijas, turi vadovautis šiais pagrindiniais profesinio elgesio principais: nepriklausomumo; teisėtumo; viešumo; objektyvumo; profesionalumo [28].

Kai kurios Lietuvos institucijos ar atskirų profesijų atstovai, suvokdami savikontrolės mechanizmo būtinumą arba antikorupcinės veiklos svarbą, kuria savo etikos kodeksus ar taisykles. Kaip pavyzdį būtų galima paminėti muitinės pareigūnų etikos kodeksą, pagal kurį, vykdydami savo pareigas, muitinės darbuotojai privalo būti teisingi, objektyvūs, nešališki, vengti elgesio, kurį galima suprasti kaip reikalavimą duoti kyšį, ir pan. [63]. Lietuvoje etikos kodeksus turi policijos pareigūnai, kariai, prokurorai, valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojai, antstoliai, valstybės kontrolės pareigūnai, teisėjai, lobistai, finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos tarnautojai, Lietuvos Respublikos savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojai, aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, Lietuvos socialiniai darbuotojai, Vilniaus universiteto darbuotojai, Lietuvos žurnalistai ir leidėjai, Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojai, Lietuvos ryšių su visuomene specialistai, valstybinės darbo inspekcijos darbuotojai [29]. Šie kodeksai nustato valdininkų, pareigūnų, teisininkų ir kitų profesijų atstovų elgesio socialinius principus, draudimus, pvz., Lietuvos Respublikos teisėjų etikos taisyklėse nurodyta, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, privalo nepasiduoti įvairių asmenų ar grupių įtakai, negali priimti dovanų, paslaugų, jei tai daroma norint pakeisti nagrinėjamos bylos eigą, ir pan. [63].

Jungtinėje Karalystėje nuo 1996 metų pradžios yra įdiegtas **Valstybės tarnybos etikos kodeksas**. Jungtinės Karalystės vyriausybė trumpai ir aiškiai pateikė jame etikos taisykles,

privalomas kiekvienam valstybės tarnautojui. Ji griežtai apibrėžė ir priminė tas vertybes, kurias savo darbe turi taikyti valstybės tarnautojai. Kodeksas yra britų patyrimo šioje srityje kvintesencija ir pavyzdinis modelis kitoms šalims [14].

Kadangi parlamentas Jungtinėje Karalystėje apima Bendruomenių rūmus ir Lordų rūmus, tai parlamento elgesio kodeksai Jungtinėje Karalystėje yra du.

Bendruomenių rūmų nario elgesio kodeksą sudaro trumpai suformuluoti pagrindiniai etikos principai. Kodeksas yra patvirtintas drauge su „**Elgesio vadovu**“, kuris yra istoriškai priimtų parlamento aktų dėl etikos ir elgesio normų rinkinys. Pasiūlymą priimti tokį elgesio kodeksą pateikė Standartų viešajame gyvenime komitetas 1994 m., arba vadinamasis lordo Nolano komitetas, pagal komiteto pirmojo pirmininko pavardę, kuris buvo įsteigtas tuometinio premjero *J. Major* pasiūlymu [14]. Kodeksą sudaro trys dalys: pirmiausia nusakomas kodekso tikslas, paskui detalizuojama pareiga visuomenei ir asmeninio elgesio principai. Kodekso tikslas – padėti parlamentarams vykdyti įsipareigojimus rūmams, rinkėjams ir visuomenei. Kodeksas nesiekia apibrėžti asmeninio ir privataus politinio gyvenimo, bet apsiriboja elgesio viešumoje reglamentavimu. Dokumente nurodyta parlamento nario pareigų hierarchija: pirmiausia akcentuojama nario pareiga būti ištikimam Karalienei ir jos įpėdiniam, paskui paklusimas įstatymams ir elgesys, išlaikant visuomenės pasitikėjimą. Trečioje vietoje atsiduria pareiga veikti vadovaujantis tautos interesais ir išskirtinė pareiga savo rinkėjams [45].

Komitetas suformulavo **septynis etikos principus**, kurių laikytis privalėjo parlamento politikai, vyriausybės nariai, valstybės tarnautojai, valstybinės agentūros ir sveikatos apsaugos tarnybos. Suformuluoti tokie principai:

1. *Nešališkumo*. Atliekantieji valstybines funkcijas privalo priimti sprendimus vadovaudamiesi tik valstybės interesais. Negalima siekti finansinės naudos sau, artimiesiems ar draugams.
2. *Nepriklausomybės*. Atliekantieji valstybines funkcijas negali būti finansiškai ar kitaip priklausomi nuo trečiųjų asmenų ar organizacijų, kad nebūtų paveiktas jų valstybinių funkcijų atlikimas.
3. *Objektyvumo*. Vykdam valstybines užduotis, tokias kaip valstybinių pareigų ėjimas, kontraktų sudarymas, asmenų rekomendavimas apdovanojimui ir kitokiai naudai gauti, vadovautis objektyvumo kriterijais.
4. *Atsakomybės*. Einantieji valstybines pareigas atsakingi visuomenei už savo sprendimus bei veiksmus ir turi leistis kontroliuojami, kaip numato einamos pareigos.
5. *Aiškumo*. Einantieji valstybines pareigas turi priimti sprendimus taip atvirai, kaip tik įmanoma. Jie turi pagrįsti savo sprendimus ir riboti informacijos pateikimą tik tada, kai tai reikalinga dėl valstybės interesų.
6. *Sąžiningumo*. Einantieji valstybines pareigas turi deklaruoti bet kokią asmeninę naudą,

susijusią su einamomis pareigomis, ir užkirsti kelią visiems iškilusiems konfliktams, ginti valstybės turta.

7. *Vadovavimo.* Einantieji valstybines pareigas turi vykdyti šias taisykles ir remti jų įgyvendinimą, rodyti asmeninį pavyzdį kitiems [15].

Šios taisyklės tapo daugybės konkrečių valstybės tarnybų etikos kodeksų pagrindu. Tai yra ir valstybės tarnybos, valstybinių vadybininkų, ministrų, valstybinių agentūrų tarnautojų, sveikatos apsaugos tarnybos darbuotojų, politinių patarėjų valstybės tarnyboje, lobistinių organizacijų parlamente ir kt. etikos kodeksai [14].

2002 metais įsigaliojo **Lordų rūmų Elgesio kodeksas**. Numatyti tikslai, viešosios pareigos ir elgesio taisyklės, kuriomis konstatuojama pareiga laikytis *Nolano* komiteto išdėstytų elgesio viešajame gyvenime principų [14]. Kodekso tikslas – nurodyti gaires parlamentarams, kokio elgesio standartų iš jų tikimasi einant parlamentaro pareigas, skatinti atvirumą ir atskaitomybę atliekant parlamentines bei visuomenines pareigas (kad visuomenė pasitikėtų Lordų rūmais). Visuomeninė pareiga apima reikalavimą tarnauti Karalienei, jos įpėdiniais ir palikuonims, kaip to reikalauja įstatymas. Detalizuojant reikalavimus, susijusius su parlamentarų asmeniniu elgesiu, pabrėžiama: reikalavimas vadovautis šiuo kodeksu, elgtis nepažeidžiant savo gero vardo, niekada nepriimti jokio finansinio atlygio, kaip paskatinimo ar apdovanojimo už parlamentinę įtaką, nebalsuoti, nekelti klausimų, „neprastūminėti“ kitų reikalų Rūmų ar komitetų posėdžių metu už atlyginimą ar bet kokią kitą naudą [40]. Taip pat 2002 metais buvo patvirtintas ir atnaujintas **“Elgesio vadovas”**, kuriame labai akcentuojama ir viešųjų, ir privačių interesų derinimas ir parlamentarų viešųjų ir privačių interesų deklaravimas. Deklaracijos yra saugomos parlamento narių **interesų registre**. Atlikęs tyrimą, komitetas gali iškelti klausimą Bendruomenių rūmuose dėl parlamentaro mandato laikino suspendavimo. Gali būti keletas dienų, teoriškai gali būti net iki kadencijos pabaigos. Jeigu įtariamas kriminalinis nusikaltimas, medžiaga gali būti perduodama teisėsaugos institucijoms [15]. Registruojami šie interesai: apmokamas darbas, tarnyba, profesija ir kt., rėmėjų dotacijos, dovanos, užsienio kelionės, žemė ir nuosavybė, akcijos [40].

Vietos valdžios tarnautojų etikos kodeksas (1998). Jį parengė keturios didžiausios savivaldos organus vienijančios organizacijos, padedamos vyriausybės tarnybos, nagrinėjančios valstybės tarnybos problemas. Dokumente aptarti administracijos darbuotojų etiniai įsipareigojimai, tokie kaip apolitiškumo ir tarnybinės paslapties laikymasis, sąžiningas ir nešališkas pareigų atlikimas ir kt. Be to, apibrėžti pagrindiniai samdos ir atrankos reikalavimai. Pabrėžiama, kad paskyrimai turi remtis tik objektyviais kriterijais. Kodekso autoriai laiko neetišku kandidato į pareigas vertinimą, atliekamą giminaičių. Pagal tą pačią moralinę nuostatą asmenys, susiję giminystės ryšiais, negali spręsti apie vienas kito pareigų paaukštinimą, apdovanojimą ar nuobaudas [15].

JK Nacionalinė audito įstaiga nuo 1983 m. tapo nepriklausoma institucija. Generalinį auditorių neribotam laikui skiria Jungtinės Karalystės karalienė. Dabartinis generalinis auditorius seras Dž. Bourn dirba jau 17 metų. Per metus Nacionalinės audito įstaigos auditoriai audituoja apie 600 institucijų, kurių biudžetas sudaro per 700 mlrd. svarų. Nacionalinė audito įstaiga palaiko labai glaudžius ryšius su Bendruomenių rūmų Valstybės sąskaitų komitetu. Komitetas kasmet apsversto apie 60 veiklos audito ataskaitų. Sprendimai ir rekomendacijos įgyvendinami. Vyriausybė Išdo protokolu privalo oficialiai atsakyti į Komiteto sprendimą. 2005 m. auditorių rekomendacijų įgyvendinimas leido Vyriausybei sutaupyti 495 mln. svarų. Jungtinėje Karalystėje valstybiniai ir sertifikuoti auditoriai rengiami pagal tą pačią programą, laiko tuos pačius egzaminus, gauna tokį patį auditoriaus sertifikatą. Pagal įstatymą privačių firmų auditoriai atlieka 25 proc. viso Nacionalinės audito įstaigos atliekamo audito apimties. Jie tai laiko jų darbo kokybės pripažinimu ir mielai dirba tokį darbą. Nacionalinė audito institucija taip pat samdo įvairių sričių ekspertus, kai reikia nagrinėti specifinį klausimą. Labai didelį vaidmenį, įgyvendinant auditorių rekomendacijas, vaidina informacijos viešumas. Jungtinėje Karalystėje laikraščiuose skelbiami svarbiausių auditu sprendimai, kita su tuo susijusi medžiaga. Likus dviems dienoms iki oficialaus audito rezultatų paskelbimo redakcijoms, radijo ir televizijos kompanijos pateikiama visa audito ataskaita. Redakcijos savo nuožiūra pasirenka ką spausdinti. Už audito metu atskleistų trūkumų ištaisymą atsakingi įstaigų vadovai (ne politinio pasitikėjimo pareigūnai) [10].

2001 m. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė su Jungtinės Karalystės Nacionaline audito įstaiga pasirašė porinio bendradarbiavimo sutartį, kurios tikslas pasiekti, kad Valstybės kontrolės veikla atitiktų tarptautinius reikalavimus, kad valstybinis auditas būtų atliekamas laikantis tarptautinių standartų ir pažangią praktiką atitinkančių reikalavimų. 2003 m. sėkmingai užbaigus PHARE programos finansuojamą projektą, Valstybės kontrolė 2004-2005 m. toliau plėtoja funkcinis gebėjimus pagal antrąjį porinio bendradarbiavimo projektą, kurio partneriais vėl tapo JK nacionalinė audito įstaiga. Projekto tikslas – tvirtas metodologinis pagrindas, geresnė audito kokybė, modernesnė audito infrastruktūra [10].

Gero valdymo standartas viešajame sektoriuje (*The Good Governance Standard for Public Services*) (2004) nesiekia dubliuoti egzistuojančių organizacijose kodeksų ir vadovų. Šis Standartas turėtų padėti plačiau suvokti gero valdymo sudėtinės dalis. Gero valdymo standartas susideda iš šešių esminių principų (žr. 5 pav.):

1. *Susikoncentravimas į organizacijos tikslus ir į pasekmes piliečiams ir paslaugų vartotojams.* Šis principas reiškia, kad organizacijos tikslai ir jos numatomos pasekmės gyventojams ir paslaugų vartotojams turi būti skaidrios; kad vartotojai gautų aukštos kokybės paslaugas; kad mokesčių mokėtojai suvoktų mokesčių naudingumą.
2. *Efektyvi veikla aiškiai apibrėžtose funkcijose ir pareigose.* Šis principas reiškia, kad

valdančiųjų organų funkcijos turi būti aiškios; vadovaujančių ir vykdančiųjų atsakomybė turi būti aiški ir kad tos atsakomybės būtų vykdomos; turi būti aiškus bendradarbiavimas tarp valdytojo ir visuomenės.

3. *Reikšmingumo suteikimas visai organizacijai ir gero valdymo perteikimas per elgesį.* Organizacinių sugebėjimų įdiegimas praktikoje; individualus valdytojų elgesys turėtų būti toks, kad palaikytų efektyvų valdymą ir būtų jo pavyzdys.
4. *Kompetentingų ir skaidrių sprendimų priėmimas ir rizikos valdymas.* Tai reiškia, sprendimų priėmimas turi būti aiškus ir skaidrus; geros kokybės informacija, patarimai ir parama; veikia efektyvi rizikos valdymo sistema.
5. *Vadovaujančių organų kompetencijos ir gabumų ugdymas didesniai efektyvumui pasiekti.* Įsitikinti, kad paskirti ir išrinkti valdytojai turi įgūdžių, žinių ir patyrimo, kurie jam yra reikalingi geram pareigų atlikimui; atsakingų valdžios žmonių gebėjimų vystymas ir jų darbo įvertinimas kaip individo ir kaip grupės; narių skaičiaus valdymo organuose pusiausvyros pasiekimas.
6. *Tarpininkų pritraukimas ir reali atskaitomybė.* Formalios ir neformalios atskaitomybės santykio suvokimas; priimtino atskaitomybės būdo parinkimas dialogui su visuomene; atsakomybės personalui būdo parinkimas; efektyvus institucinių tarpininkų pritraukimas [63, p. 5].

5 pav. **Gero valdymo principai** [56, p. 4]

Apibendrinant, galima pasakyti, kad skirtingai nei Jungtinėje Karalystėje, Lietuvoje nėra parlamento narių elgesio kodekso, tačiau yra Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės bei Valstybės politikų elgesio kodeksas. Lietuvoje yra Valstybės tarnautojų etikos taisyklės, kurios apibrėžia veiklos ir elgesio principus, kurių turi laikytis valstybės tarnautojas. Taisyklėse yra

nurodyta, kad valstybės tarnautojas turi elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą. Jungtinės Karalystės Bendruomenių rūmų narių elgesio kodekse nurodytos adekvačios taisyklės. Šalia šio Elgesio kodekso Bendruomenių rūmuose yra asmeninių finansinių interesų registras. Pagrindinis jo tikslas – nuolat informuoti visuomenę apie piniginius narių interesus, kurie gali daryti įtaką jų elgesiui ar veiksams. Lordų rūmų Elgesio kodeksas taip pat nurodo gaires parlamentarams, kokio elgesio standartų iš jų tikimasi einant parlamento pareigas, skatina atvirumą ir atskaitomybę atliekant parlamentines bei visuomenines pareigas (kad visuomenė pasitikėtų jais). Lietuvos Valstybės tarnautojų etikos taisyklėse ir Jungtinės Karalystės Bendruomenių bei Lordų rūmų narių elgesio kodeksuose yra išskiriami panašūs etiško elgesio principai: nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, pavyzdingumas. Savivaldos tarnautojų etikos kodeksuose keliami panašūs reikalavimai etiškam elgesiui. Jungtinėje Karalystėje yra išleisti Gero valdymo standartai, kuriame nurodyti šeši principai, kuriais remiantis organizacijos gali kurti savo elgesio kodeksus ar juos patobulinti. Pažymėtina, jog aptarti kodeksai Jungtinėje Karalystėje yra išleisti ir patvirtinti keletą metų anksčiau, nei Lietuvoje. Abiejose šalyse yra kuriami elgesio kodeksai sistemingai kovai su korupcija, tačiau tai negarantuoja valdininkų veiklos skaidrumo, moralumo ar didesnės atsakomybės. Pasekmės už korumpuotą elgseną Lietuvoje yra labiau moralinio pobūdžio, kai tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje parlamentaro mandatas gali būti laikinai ar net iki kadencijos pabaigos suspenduotas, medžiaga gali būti perduodama teisėsaugos institucijoms.

Daugelio nuomone, etikos padėtį šalyje lemia visuomenės moralė, taip pat krašto kultūros lygis, šalies ekonominis išsivystymo lygis bei visi šie veiksniai kartu [25, p. 156].

2.4. Korupcijos kontrolės institucijos

Išskirtinis Jungtinės Karalystės bruožas yra tas, jog būdama ir parlamentarizmo, ir konstitucionalizmo idėjų raidos lyderė šalis neturi nei vieno teisinio akto, kurį būtų galima įvardyti kaip konstituciją. Ši aplinkybė suteikė pagrindą Jungtinės Karalystės Konstituciją vadinti nerašytine. Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo, 1992 metų spalio 25 dieną, kartu su Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų pirmuoju turu, įvyko ir konstitucinis referendumas. Buvo priimta Konstitucija, kuri atkūrė ir įteisino valstybės vadovo – **Prezidento instituciją** [18]. Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas. Jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų (30, VI skirsnis, 77 straipsnis).

Dabartinis šalies vadovas *V. Adamkus* kovą su korupcija laiko vienu iš svarbiausių savo veiklos prioritetų. Prezidentas korupcijos ir jos prevencijos problemas aptaria metiniuose

pranešimuose ir iškelia konkrečius uždavinius bei tikslus; siekia užtikrinti teisėsaugos (tarp jų ir teismų) sistemos nepriklausomumą ir jų veiklos skaidrumą; operatyviai reaguoja į įtartinus ūkinio ir socialinio gyvenimo sprendimus ir sandorius, Prezidento skiriamų pareigūnų veiksmus, žiniasklaidos iškeltus faktus, pareiškdamas savo nuomonę ir pateikdamas paklausimus bei pavedimus Vyriausybei, teisėsaugos ar kitoms įstatymų numatytoms institucijoms išsiaiškinti tiesą ir imtis reikiamų sprendimų. Šalies vadovas periodiškai susitinka su jam atskaitingais pareigūnais, rengia ir organizuoja korupcijos prevencijoje dalyvaujančių institucijų pasitarimus, iš dalies atlieka jų veiklos koordinavimo ir kontrolės funkcijas [64, p. 113].

Tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje teoriškai **Karalienė** – šiuo metu Elžbieta II – yra visų trijų valdžios institucijų (vykdomosios, įstatymų leidybos ir teisminės) galva ir visi su valdymu susiję reikalai yra vykdomi jos vardu, pvz., Karališkasis paštas (*angl. Royal Mail*), Karališkasis teismas (*angl. The Royal Courts*). Tačiau praktiškai tikroji valdžia priklauso ne jai. Asmuo, turintis aukščiausią valdžią, yra Ministras pirmininkas [26].

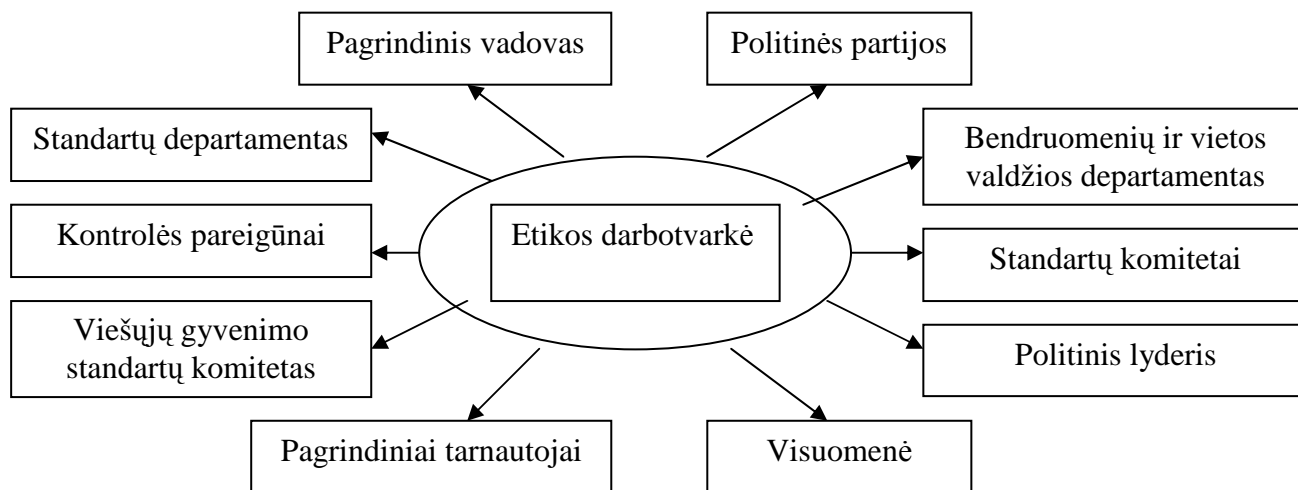
Lietuvos Respublikos **Vyriausybę**, taip pat, kaip ir Jungtinės Karalystės, sudaro Ministras Pirmininkas ir ministrai. Abiejų šalių **Vyriausybės** vykdo įstatymus, bei Ministras pirmininkas ir jo kabinetas nustato darbo programą Parlamentui ir inicijuoja bei rengia antikorupcinių įstatymų projektus, korupcijos prevencijos programas bei priemones, siekia mažinti galimybes piktnaudžiauti tarnyba, steigia pavaldžias antikorupcines komisijas [26; 64, p. 153]. Jungtinės Karalystės Vyriausybė kaip vieną svarbiausių savo tikslų nurodo korupcijos stabdymą ir pinigų plovimą.

Lietuvos Respublikos **parlamentas** yra **Seimas**, kurį sudaro Tautos atstovai – 141 Seimo narys, renkamas ketveriems metams remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu. (30, V skirsnis, Seimas, 55 straipsnis). Jungtinės Karalystės **Parlamentas** renkamas penkeriems metams. Skirtingai nei Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje Parlamentą sudaro Bendruomenių rūmai ir Lordų rūmai. Kitaip nei Bendruomenių rūmų narius (kuriuos piliečiai tiesiogiai išrenka), Lordų rūmų narius nominuoja Karalienė (Ministrui pirmininkui privaloma pateikti pasiūlymus), jie lordo titulą išlaiko visą gyvenimą. Kai kurie senoviniai lordo titulai yra paveldimi (vaikas paveldi titulą iš savo tėvo), tačiau tik tam tikras atstovų skaičius užima įstatymų leidėjų pareigas – yra Lordų rūmų nariai. Kad būtų priimtas naujas įstatymas arba esamo įstatymo pakeitimas, turi pritarti abu rūmai [26].

Jungtinėje Karalystėje Parlamentas skiria **Standartų komisarą** (1995), kuris nėra asmuo iš parlamento administracijos. Jis turi turėti teisininko išsilavinimą, patirtį ir, žinoma, nepriekaištingą reputaciją [14]. Komisaras turi sekti ir prižiūrėti, kaip veikia Narių interesų registras; patarti parlamentarams kaip reikia interpretuoti Elgesio kodekso taisykles; parengti gaires ir mokyti narius elgesio, tinkamos veiklos ir etikos; gauti ir tirti skundus dėl parlamentarų, pažeidusių Elgesio kodekso taisykles, elgesio ir apie išvadas pranešti Standartų ir privilegijų komitetui. Komisaras

kasmet už savo darbą atsiskaito Bendruomenių rūmuose, pateikdamas metinę ataskaitą apie savo tarnybos darbą [40]. Pagrindas pradėti tyrimą gali būti ir žiniasklaidos pranešimas, bet koks kitas viešas pranešimas [14]. Panaši institucija Lietuvoje yra **Seimo kontrolieriai** (1994). Tačiau ji yra nepriklausoma, savarankiška, ikiteisminė piliečių teisių gynimo institucija. Jos veiklos tikslas – ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms. Taip pat, kaip ir Standartų komisaras, Seimo kontrolieriai tiria pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje [52].

Lietuvoje **Vyriausioji tarnybinės etikos komisijos (VTEK)** (1999) paskirtis yra kontroliuoti (prižiūrėti), kad valstybinėje tarnyboje dirbantys asmenys tinkamai skirtų savo privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinant, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, garantuojant priimamų sprendimų nešališkumą bei užkertant kelią atsirasti bei plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje [64, p. 135]. VTEK nagrinėja, svarsto ir tiria valstybės institucijų, tarnautojų ir piliečių skundus bei prašymus, taip pat žiniasklaidoje pateiktą ir kitą gautą informaciją apie galimus Įstatymo nuostatų pažeidimus. Į šią komisiją taip pat kreipiasi asmenys, prašydami ištirti ir nustatyti, ar jų pačių veikla neprieštarauja Įstatymo reikalavimams. Pagrindiniai VTEK veiklos principai: teisingumas, nešališkumas, skaidrumas, viešumas, atskaitomybė. Panaši institucija Jungtinėje Karalystėje yra trejus metus veikęs **Lordo Nolano komitetas** (1994). Jo tikslas buvo ištirti tarnautojų elgesį, pateikti rekomendacijas, galinčias užtikrinti aukštesnius elgesio standartus viešajame gyvenime. Komitetas identifikavo septynis (Lietuvoje – penkis) viešojo gyvenimo standartus, kurių privalu laikytis: nesavanaudiškumas, integralumas, objektyvumas, atskaitomybė, atvirumas, sąžiningumas, pavyzdingumas. Jais remiantis sukurti politikų, valstybės tarnautojų ir ministrų elgesio kodeksai. Vėliau buvo sukurtas **Viešųjų gyvenimo standartų komitetas** (*Committee on Standards in public Life*), kuriam buvo pavesta detaliau ištirti kai kuriuos klausimus, išsiaiškinti, kaip galima įgyvendinti Nolano komiteto pasiūlymus [40]. Nors Jungtinės Karalystės valdžios etikos pagrindą sudaro skirtingos interesų grupės (žr. 6 pav.), ir kiekviena jų turi potencialą lyderiauti šiame procese, pagrindinė valstybinė institucija, formuojanti nacionalinę strategiją ir kurianti visuotinę etikos strategijos viziją, yra Viešųjų gyvenimo standartų komitetas [19].

6 pav. Etikos tinklo vietos valdžioje struktūra [19, p. 10]

Bendruomenių rūmuose veikia **Standartų ir privilegijų komitetas** (*Committee on Standards and Privileges*). Komitetą skiria Bendruomenių rūmai. Komiteto tikslai yra: prižiūrėti parlamento komisaro veiklą; tirti skundus dėl interesų registravimo ar deklaravimo; svarstyti skundus, gautus dėl narių Elgesio kodekso pažeidimo; laikas nuo laiko peržiūrėti registrų formas ir turinį, siūlyti koreguoti Elgesio kodeksą [40].

Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) (1997) Lietuvoje yra teisėsaugos įstaiga, kuri vykdo šias Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme reglamentuotas funkcijas: vykdo operatyvinę veiklą siekdama atskleisti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir užkirsti joms kelią; atlieka ikiteisminį tyrimą dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų; bendradarbiauja su kitomis teisėsaugos institucijomis; renka, kaupia, analizuoja ir apibendrina informaciją apie korupciją ir su ja susijusius socialinius, ekonominius reiškinius; turimos informacijos pagrindu rengia ir įgyvendina korupcijos prevencijos ir kitas priemones; su kitomis teisėsaugos institucijomis įgyvendina nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos programas; ne rečiau kaip du kartus per metus raštu teikia informaciją apie savo veiklos rezultatus bei teikia pasiūlymus dėl Tarnybos veiklos gerinimo Respublikos Prezidentui ir Seimo Pirmininkui. Specializacijos ir maksimaliai galimo nepriklausomumo požiūriu STT tarptautinių organizacijų ekspertų nuomone, laikoma vienu iš pažangių modelių [69]. Panaši institucija Jungtinėje Karalystėje yra **Rimtų finansinių apgaulių tarnyba** (*Serious Fraud Office*). Ši tarnyba domisi finansiniais, ūkiniais piktnaudžiavimais. Ji tiria departamentus, valstybines agentūras bei teritorinės savivaldos struktūras, taip pat ir rimtus ūkinius nusikaltimus privačiame sektoriuje – daugiausia bankininkystės ir išdo srityse. Paprastai Rimtų finansinių apgaulių tarnyba tiria situacijas, kurioms dėl jų sudėtingumo ar grėsmės valstybės interesams (ar jų paviešinimo žiniasklaidoje) reikalingos specialios procedūros. Tai savarankiška institucija – nepriklausoma nuo

vyriausybės, kurios veiklą prižiūri generalinis prokuroras. Tyrimas pradedamas savo iniciatyva sujungiant tardymo ir tyrimo funkcijas (taigi policijos ir prokuroro tuo pat metu). Ši institucija gali kreiptis į kiekvieną asmenį ar įstaigą, turinčius reikalingą informaciją, prašyti atsakyti į pateiktus klausimus ar pateikti reikiamą dokumentaciją. Atsisakymas pateikti informaciją ar dokumentaciją yra kvalifikuojamas kaip rengimasis padaryti nusikaltimą. Be to, ši tarnyba gali iškelti bylą [15].

Valstybės kontrolė yra Lietuvos Respublikos aukščiausioji valstybinio audito institucija. Jos pagrindinė funkcija – prižiūrėti, ar teisėtai ir efektyviai valdomi ir naudojami valstybės finansai ir kitas turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas. Valstybinio audito subjektai, arba institucijos, kuriose Valstybės kontrolė gali atlikti auditą, yra: valstybės institucijos ir įstaigos; savivaldybės; visų rūšių įmonės, kuriose valstybei ar savivaldybei priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip pusę balsų; įmonės ir kiti juridiniai asmenys, kuriems valstybės ar savivaldybės institucija suteikė lėšų arba perdavė turto. Piliečių domėjimasis valstybinio audito rezultatais skatina institucijas atsižvelgti į auditorių rekomendacijas ir jas įgyvendinti. Todėl Valstybės kontrolė suinteresuota kuo didesne valstybinio audito rezultatų sklaida, nes tai didina valstybinio audito veiksmingumą. Tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje yra **Kontrolės Komisija** (*Audit Commission*), kuri tikrina vietinės valdžios veiksmų teisėtumą, pranešimuose daug kartų buvo nurodomas sistemingas korupcinių nusikaltimų didėjimas. Veikianti komisija nustatė daug savivaldybių sistemos veiklos pažeidimų, palankių korupciniam veiksmams bei įvairioms finansinėms apgavystėms plisti. Tarp svarbiausių galima paminėti: rimti trūkumai organizacinio darbo srityje; samdos procedūrų silpnumas; procedūrų, skatinančių darbuotojus informuoti apie pastebėtus pažeidimus ar įtarimus, susijusius su korupcine veikla, nebuvimas; prasta vidinės kontrolės sistemos kokybė; kai kuriose savivaldybėse pastebėtas finansinės kontrolės trūkumas; nepakankamas tarnybinių procedūrų dokumentavimas ir archyvinių dokumentų tvarkymas [15].

Siekiant sumažinti korupcijos apraiškas Jungtinėje Karalystėje 2003 metais įsteigta specifinė **Turto išieškojimo įstaiga ARA** (*Assets Recovery Agency*). Pagrindinis šios įstaigos tikslas – užtikrinti principą, kad nusikaltimas „neapsimoka“, to siekiant per glaudų bendradarbiavimą su įstatymų vykdomąja valdžia, išnaudojant įstaigai suteiktas specifines galias, skatinant profesionalumą ir taikant aukščiausius standartus asmenims, dirbantiems turto išieškojimo procese. Ši įstaiga taipogi vykdo turto konfiskavimą, išieškojimą civiline tvarka, apmokestinimą, konfiskacijos nurodymų priverstinį vykdymą, finansų tyrėjų mokymą ir akreditavimą. Ši įstaiga savo veiklą pradeda tada, kai baudžiamasis procesas yra negalimas, kaip, pavyzdžiui, priimamas išteisinamasis nuosprendis, kaltinamasis miršta, byla nutraukiama dėl proceso pažeidimų arba suėjus senaties terminams. Tam tikrų įgaliojimų Turto išieškojimo įstaiga turi ir mokesčių srityje. Jai yra suteikta teisė apmokestinti lėšas, kurias galima pagrįstai laikyti gautomis iš nusikalstamos veiklos [32].

Apibendrinant galima teigti, kad kovojant su korupcijos reiškiniu ir Lietuvoje, ir Jungtinėje Karalystėje yra sukurta nemažai specialių antikorupcinių įstatymų ir jų įgyvendinimo priežiūros institucijų: parlamentas, parlamento kontrolieriai, parlamentarų etiško elgesio priežiūros komitetai, korupcinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, audito komisijos. Kiekviena valstybės institucija turi aiškiai suformuluotas ir užfiksuotas funkcijas, kurias privalo vykdyti.

Taip pat pažymėtina, kad Lietuvai tam tikrais atvejais būtų tikslinga perimti britiškąjį korupcijos kontrolės modelį, imtis realių, efektyvių, nors ir nepopuliarių korupcijos kontrolės priemonių, siekiant pakankamai ryžtingai nebesitaikstyti su korupcijos daroma žala kiekvienam Lietuvos gyventojui.

IŠVADOS

1. Nėra vieningo ir vienodo korupcijos sąvokos apibrėžimo, o tai apsunkina šio reiškinio teisinę kontrolę. Korupcija įtakoja politinių partijų veiklą; rinkimus ir kandidatus; verslo sektorių; valstybės tarnautojus; žurnalistus. Korupcija jau nėra tik vienos šalies problema, išsiplėtę jos mastai leidžia kalbėti apie problemos globalų pobūdį. Egzistuoja korupcijos rūšių ir formų įvairovė, kuri sąlygoja kiekvieno korupcijos kontrolės dokumento rengimo ypatumus, atsižvelgiant į instituciniu gebėjimus ir kontrolės kaštus

2. Atlikus korupcijos pasekmių analizę, galima teigti, kad korupcija kelia grėsmę visoms visuomenės gyvenimo sferoms: ekonomikos ir demokratijos plėtrai (apskaičiuota, kad kyšiams skiriamos išlaidos sudaro apie 5 procentus visos pasaulio ekonomikos); ji yra vienas iš valstybinio aparato veiklos efektyvumą mažinančių kriterijų; konkurencinėje aplinkoje kyšininkavimas gimdo naują kyšininkavimą, kol korupcija persunkia visą visuomenę. Būtina atsižvelgti ne tik į korupcijos padarinius, ne tik vartotojiškumą net ir teisės srityje, bet ir į korupcijos kontrolės pasiekimus ir nesėkmes,

3. Išanalizavus mokslinę literatūrą, būtų galima išskirti šias korupcijos kontrolės priemones: antikorupcinių priemonių taikymo sisteminį pobūdį; baudžiamasis persekiojimas; visuomenės antikorupcinis švietimas; politinės priemonės; gera valdymo kokybė, valdininkų priimamų sprendimų permatomumas ir depersonalizacija; elektroninės valdžios galimybės; pilietinė visuomenė; žiniasklaidos priemonės; įvairių elgesio kodeksų kūrimas; tarptautinių antikorupcinių organizacijų veikla. Pažymėtina, kad tik subalansuota valstybės antikorupcinė strategija, bendros korupcijos kontrolės sistemos taikymas ir savalaikis institucijų bendradarbiavimas gali atnešti laukiamų teigiamų rezultatų.

4. Apžvelgus esamas korupcinogenines situacijas Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje, galima teigti, kad korupcijos reiškinys egzistuoja abiejose šalyse. Tačiau remiantis *Transparency International* Globalinės korupcijos barometro tyrimu 2008 m., galima teigti, kad Jungtinė Karalystė yra mažiau korumpuota šalis nei Lietuva. Lietuvoje institucijų tradicija reikalauti kyšio yra žymiai didesnė, tai galima vertinti kaip sovietmečio relikta, kai „blato“ kultūra, kyšių davimas, pažinčių svarba, naudojimasis tarnybine padėtimi nebuvo laikomas rimtu nusižengimu.

5. Jungtinėje Karalystėje pirmasis antikorupcinės veiklos įstatymas buvo išleistas 1889 metais. Tuo tarpu Lietuvos Respublika savo antikorupcinės veiklos įstatymus pradėjo leisti nuo 1992 metų. Abiejų šalių antikorupcinėje politikoje daug pasiekta – priimti įvairūs teisės aktai, sukurtos strateginės programos, įkurtos atsakingos institucijos, parengti įvairūs kodeksai. Tačiau Jungtinė Karalystė neturi valstybės tarnybos ir interesų konfliktą draudžiančio įstatymų.

6. Palyginus elgesio kodeksus, galima teigti, kad Lietuvos Valstybės tarnautojų etikos

taisyklėse ir Jungtinės Karalystės Bendruomenių bei Lordų rūmų narių elgesio kodeksuose yra išskiriami panašūs etiško elgesio principai: nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, pavyzdingumas. Tačiau šalia Jungtinės Karalystės Elgesio kodekso Bendruomenių rūmuose yra asmeninių finansinių interesų registras. Pažymėtina, jog aptarti kodeksai Jungtinėje Karalystėje yra išleisti ir patvirtinti keletą metų anksčiau, nei Lietuvoje. Abiejose šalyse yra kuriami elgesio kodeksai sistemingai kovai su korupcija, tačiau tai negarantuoja tarnautojų veiklos skaidrumo, moralumo ar didesnės atsakomybės. Pasekmės už korumpuotą elgseną Lietuvoje yra labiau moralinio pobūdžio, kai tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje parlamentaro mandatas gali būti laikinai ar net iki kadencijos pabaigos suspenduotas, medžiaga gali būti perduodama teisėsaugos institucijoms.

7. Apibūdinant abiejų šalių antikorpucines institucijas, pažymėtina, kad kontroliuojant korupcijos reiškinį ir Lietuvos Respublikoje ir Jungtinėje Karalystėje yra sukurta nemažai specialių antikorpucinių įstatymų įgyvendinimo priežiūros institucijų: parlamento kontrolieriai, parlamentarų etiško elgesio priežiūros komitetai, korupcinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, audito komisijos. Kiekviena valstybės institucija turi aiškiai suformuluotas ir užfiksuotas funkcijas, kurias privalo vykdyti. Beveik analogiškas institucijas galima rasti abiejose šalyse. Pažymėtina, kad Jungtinės Karalystės institucijos įkurtos keletą metų anksčiau nei Lietuvoje.

PASIŪLYMAI

1. Specialiųjų tyrimų tarnybai.

STT turi parengti strategiją kaip atskirų sričių institucijos galėtų bendradarbiauti tarpusavyje ir su kitų šalių suinteresuotomis institucijomis. Pavyzdžiui, viešųjų pirkimų srityje, išaiškinant smulkiają korupciją.

Dėl globaliai išplitusios korupcijos, reikalingas ne tik valstybinis, bet ir tarptautinis antikorpucinių institucijų bendradarbiavimas, keitimasis informacija, patyrimu, specializacija atskiruose antikorpucinio veikimo baruose. Daugiausia dėmesio Lietuvoje reikalinga skirti pagrindinėms korupcijos priežastims. Jas analizuoti, kiek įmanoma riboti ir šalinti. Siūloma domėtis užsienio šalių, jų teisinių sistemų ir praktinio patyrimo lyginamosiomis analizėmis.

STT turėtų parengti institucijoms antikorpucinės kontrolės metodines rekomendacijas, apmokyti šių institucijų darbuotojus antikorpucinės kontrolės metodų.

2. Vyriausybei.

Siūloma, pasinaudojus Jungtinės Karalystės pavyzdžiu, parengti instrukcinio pobūdžio dokumentų – vadovų vietinei valdžiai, kaip samdyti darbuotojus, atlikti mokymus, koku būdu nustatyti karjeros kriterijus ir plėtoti antikorpucinę veiklą.

Siūloma Jungtinės Karalystės pavyzdžiu šalia Politikų elgesio kodekso įsteigti asmeninių finansinių interesų registrą. Pagrindinis jo tikslas – nuolat informuoti visuomenę apie piniginius narių interesus, kurie gali daryti įtaką jų elgesiui ar veiksams. Registruojami šie interesai: apmokamos direktoriaus pozicijos; apmokamas darbas, tarnyba, profesija; klientai; rėmėjų dotacijos; dovanos, nauda, vaišingumas; užsienio kelionės; žemė ir nuosavybė; akcijos.

Siūloma Jungtinės Karalystės pavyzdžiu įsteigti Turto išieškojimo įstaigą, suteikiant jai įgaliojimus vykdyti neteisėtai įgyto turto išieškojimą civilinio proceso tvarka baudžiamajam persekiojimui pasibaigus nesėkme, taip pat apmokestinti lėšas, kurias galima pagrįstai laikyti gautomis iš nusikalstamos veiklos.

3. Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai.

Siūloma parengti antikorpucinio švietimo sistemos koncepciją politikams ir valstybės tarnautojams, mokyti elgesio, tinkamos veiklos ir etikos, kaip tai atlieka Standartų komisaras Jungtinėje Karalystėje.

4. Visoms valstybinėms ir privačioms institucijoms.

Siekiant didinti institucijų atvirumą visuomenei, visuomenės pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis, šalinti „neskaidrių institucijų“ įvaizdį, būtina keisti valstybės institucijų santykį su asmeniu (piliečiu). Pokyčių šioje srityje pasiekti padėtų šios priemonės: visų viešo pobūdžio (neslaptų) vidinių teisės aktų, reglamentuojančių valstybės institucijos veiklą, darbo planų,

strategijų, ataskaitų, įvairių veiklos programų bei jose numatytų priemonių įgyvendinimo viešinimas; teikimas išsamios informacijos asmenims apie jų teises bei pareigas bendraujant su valstybės institucijomis; aptarnavimo kultūros kėlimas.

Siekiant pagerinti Lietuvos Respublikos institucijų korupcijos kontrolės rezultatus visos valstybės mastu, pačios valstybės institucijos turėtų stiprinti iniciatyvą kontroliuojant korupciją. Institucijos tuo tikslu turėtų labiau išnaudoti savo struktūrinių padalinių (imuniteto skyrių, vidaus tyrimų tarnybų ir kt.) pajėgumus. Taip būtų atkreiptas dėmesys, kad korupcinio pobūdžio nusikalstamosiose veiklose aktyvios abi pusės, vykdomas prevencinis darbas užkardant korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, apeliuojant į abi šio santykio puses – tiek reikalaujantį kyšio, tiek duodantį kyšį. Šias reguliacines teises nuostatas tikslinga įgyvendinti atitinkamai papildant įstatymus ir kitus teisės aktus.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
2. Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymas. 2002-05-28 Nr. IX-904 // Valstybės žinios, 2002, Nr. 57-2297.
3. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. 2000-05-02 Nr. VII-1649. Valstybės žinios, 2000, Nr. 41-1162.
4. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas. 1999-07-08, Nr. VIII-1316. Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.
5. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas. 1999-06-17 Nr. VIII-1234. Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945.
6. Valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2006-09-19 Nr. X-816. // Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3938.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 968 Dėl valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo. Valstybės žinios, 2002, Nr. 65-2656.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. 2008-06-12 Nr. VIII-1968. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
9. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. 2008-06-03 Nr. VIII-1864. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-262.
10. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. 1997-12-23 Nr. VII-588. Valstybės žinios, 2007, Nr. 138-2645.

Specialioji literatūra ir kitos publikacijos

1. Background Data. Global Corruption Barometer 2007.
http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2007 (žr. 2008.10.01).
2. Catterberg G., Moreno A. The Individual Bases of Political Trust: Trends in New and Established Democracies // *Int. Journal of Public Opinion Research*. Spring 2006. 31– 48 p.
3. Civil Service Management Code. Special Edition, 1998.
4. Chapman A.R. The Proposed UK Civil Service Act: a legal framework for enhancing ethics and integrity? Durham Business School, 2005. 1-14 p.

5. Corruption Bill, 2006.
http://www.transparency.org.uk/programmes/DCRCL/TI_UK_CorruptionBill.pdf (žr. 2008. 10. 28).
6. Corruption in the UK. <http://www.transparency.org.uk/reports/> (žr. 2008.01.22).
7. Čilinskas K. Piliečių galimybės kontroliuoti politikų elgesį ir profesinės etikos normų laikymąsi // *Kaip pažaboti korupciją?* Vilnius: Eugrimas, 2005. 34-54 p.
8. Čilinskas K. Esami ir projektiniai siūlymai dėl teisinio pobūdžio priemonių korupcijos kontrolės ir prevencijos srityje. Transparency International Lietuvos skyrius. // *Kaip pažaboti korupciją?* Vilnius: Eugrimas, 2005. 55-98 p.
9. Dalykinė etika: pasaulinės tendencijos ir postsocialistinių šalių aktualijos. Red. Vasiljevienė. Kaunas: Verslo etikos centras, 2001.
10. Dikčius R. Britanijos auditorių patirtis Lietuvai. <http://www.vkontrolė.lt/publikacijos03.shtml> (žr. 2008.03.04).
11. Dobryninas A. Lietuvos korupcijos žemėlapis – 2004: Lietuvos gyventojai apie korupciją, kyšininkavimo patirtį ir visuomenės antikorupcinį potencialą // *Skaidrumas ir korupcija Lietuvoje*. Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2005. 6-21 p.
12. Doing A., McIvor St. National Integrity System. United Kingdom, 2004. http://www.transparency.org.uk/reports/UK_NIS_country_study_report.pdf (žr.2008.02.07).
13. Eigen P. Korupcijos tinklas. Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2006.
14. Grosse T.G. Antikorupciniai veiksmai ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) šalyse. I dalis. http://www.stt.lt/lt/files/antikorup_1_dalis.pdf (žr. 2008.03.16).
15. Grosse T.G. Antikorupciniai veiksmai ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) šalyse. II dalis. http://www.stt.lt/lt/files/antikorup_2_dalis.pdf (žr. 2008.03.16).
16. Gutauskas A., Ragauskas P. ir kt. Skaidrios savivaldos link. Vilnius: Firidas, 2005.
17. Istorija. <http://www.president.lt/institucija/istorija> (žr. 2008 05 07).
18. Ivaškevičius I., Valdininkams gresia privalomi etikos mokslai // *Kauno diena*, 2005-02-09.
19. Hickey G., Iles P., Macaulay M. Mapping the Ethics Network in English Local Government // *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 19. Kaunas: Technologija, 2007. 7-15 p.
20. Himmelfarb G. Demoralizuota visuomenė: britiška/amerikietiška patirtis // *Moralė ir politika: neokonservatyvus požiūris*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005.
21. Justickis V. Kriminologija. Vilnius: leidykla, 2001.
22. Kaip Lietuvos kovos su korupcija veiksmus vertina tarptautinės organizacijos. http://www.stt.lt/?lang=lt&menu_id=9 (žr. 2008.04.19).
23. Klitgaard R., Maclean-Abora R., Lindsey Parris H. Korumpuoti miestai. Vilnius: Eugrimas, 2005.

24. Kromelytė I. Kova su korupcija Europos Sąjungoje // *Savivaldybių žinios*, Nr. 24 (365), 2008-07-13. 6-7 p.
25. Kučinskas V. Vadovavimo etika. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2003.
26. Lazaras J. Trumpai apie valdymo sistemą Didžiojoje Britanijoje. http://www.anglija.lt/aktualijos/valstybines_istaigos/trumpai_apie_valdymo_sistema_didziojoje_britanijoje.html (žr. 2008.10.07).
27. Lietuvos korupcijos žemėlapis 2007. http://www.transparency.lt/new/images/lkz_2007_galutine.pdf (žr. 2008.01.20).
28. Lietuvos Respublikos etikos (elgesio) kodeksai. http://www1.vtek.lt/lt/disp.php/lt_2/lt_2_1 (žr. 2008.03.29).
29. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. <http://www.vkontrolė.lt/n/index.php?id=1> (žr. 2008.03.30).
30. Macaulay M.J. Measuring the Impact of the Committee for Standards in Public Life // *Viešojo politika ir administravimas*. Nr. 11. Kaunas: Technologija, 2005. 34-47 p.
31. Makaraitytė I. Politinė korupcija Lietuvoje: prielaidos ir sprendimo galimybės. Transparency International Lietuvos skyrius // Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2005. 96-104 p.
32. Miškinis A. Britiškos antikorpucijos pamokos // *Valstybės tarnybos aktualijos*, 2006. 38-39 p.
33. Nausėda G. Korupcija – vėžio ląstelė sveikame ekonomikos kūne. // *Skaidrumas ir korupcija Lietuvoje*. Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2005. 50-57 p.
34. Palidauskaitė J. Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje *Viešojo politika ir administravimas*. Nr.13. Kaunas: Technologija, 2005. 25-37 p.
35. Palidauskaitė J. Valstybės tarnautojų pareigos ir teisės Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje // *Viešojo politika ir administravimas*. Nr. 16. Kaunas: Technologija, 2006. 16-25 p.
36. Palidauskaitė J. Valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas: etinis aspektas // *Viešojo politika ir administravimas*. Nr. 4. Kaunas: Technologija, 2003. 82-90 p.
37. Palidauskaitė J., Ibenskas R. Valstybės užvaldymas Lietuvoje: priežastys ir formos // *Viešojo politika ir administravimas*. Nr. 21. Kaunas: Technologija, 2007. 61-85 p.
38. Palidauskaitė J. Viešojo administravimo etika. Kaunas: Technologija, 2003. 232 p.
39. Palidauskaitė J., Didžiulienė R. Viešojo administravimo etikos aspektai Lietuvoje // *Viešojo politika ir administravimas*. Nr.1. Kaunas: Technologija, 2002. 61-66.
40. Palidauskaitė J. Užsienio valstybių politikų veiklos reglamentavimo praktika // *Kaip pažaboti korupciją?* Vilnius, Eugrimas, 2005. 99-160 p.
41. Pasaulio Banko Ataskaita. Kova su korupcija pereinamojo laikotarpio valstybėse. http://www.stt.lt/lt/files/pasaulio_banko_ataskaita_2.pdf (žr. 2008.04.19).
42. Pauliukaitis V. ES institucijos ir valdymas. Vilnius: LTU, 2004.

43. Piliponytė J. Kodėl tiek triukšmo dėl politinės korupcijos Lietuvoje? // *Skaidrumas ir korupcija Lietuvoje*. Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2005. 34-41 p.
44. Piliponytė J. Korupcija: teoriniai bandymai apibrėžti ir paaiškinti // *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2004/2. 83-95 p.
45. Piliponytė J. Korupcijos diagnostikos būdai ir iššūkiai pasaulyje ir Lietuvoje // *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2006/1. p. 99-111.
46. Račas A. Politinių kampanijų finansavimas: kaip uždaryti landas neaiškios kilmės lėšoms? *Skaidrumas ir korupcija Lietuvoje*. Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2005. 22-33 p.
47. Report on the Transparency International Global Corruption Barometer 2007. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb (žr. 2008. 01. 20).
48. Rose – Ackerman S. Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma. Vilnius: Vaga, 2001.
49. Sartori G. Lyginamoji konstitucinė inžinerija. Miestas: Poligrafija ir informatika, 2001.
50. Savivaldybės politikų ir tarnautojų elgesio kodeksas (projektas). http://www.exjure.com/lt/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=30 (žr. 2008.02.18).
51. Shah A. Corruption and Decentralized Public Governance. The World Bank, 2006. 4-14 p.
52. Seimo kontrolierių įstaiga. <http://www.lrski.lt/neig.php?l=LT> (žr. 2008 10 06).
53. Steponavičienė G. Elektroninės valdžios galimybės mažinant korupciją viešajame sektoriuje // *Kaip pažaboti korupciją?* Vilnius: Eugrimas, 2005. 161-190 p.
54. Stojimo į ES stebėsenos procesas: korupcija ir antikorupcinė politika. <http://politika.osf.lt/eurointegracija/dokumentai/Korupcija/korupcija.pdf>. (2008.11. 09).
55. Stračinskienė L. Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygmeniu. // *Kaip pažaboti korupciją?* Vilnius: Eugrimas, 2005. 3-33 p.
56. The Independent Commission on Good Governance in Public Services. The Good Governance Standard for Public Services, 2004. <http://jrf.org.uk/bookshop/eBooks/1898531862.pdf> (žr. 2008.04.12).
57. United Kingdom Transparency Programmes. <http://www.transparency.org.uk> (žr.2008.01.22).
58. Trumpa U. "Kauno diena", 1999.12.13, Nr.290 (15927).
59. Urmonas A. Lietuvos Respublikos nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos įstatymo kūrimo tikslai bei uždaviniai // *Kriminalinė justicija*. 1994, t.3.
60. Urmonas A. Paskaitų ciklas „Administracinė teisė ir socialiniai pokyčiai“.
61. Urmonas A. Administracinės teisės veiksmingumas // Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros mokslinės praktinės konferencijos „Veiksmingumo problemos administracinėje teisėje“, įvykusios 2003 m. gruodžio 10 d. pranešimas.

62. Urmonas A. Socialiniai pokyčiai ir policijos subjektiškumas // *Jurisprudencija*. Vilnius: LTU, 2002.T.36(28).
63. Vaisvalavičiūtė A. Antikorupcinis švietimas: Lietuvos atvejis // *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 21. Kaunas: Technologija, 2007. 75-85 p.
64. Vaitiekus S. Korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje: organizacijos ir veiksmų apžvalga. Transparency International: Lietuvos skyrius. Vilnius, 2002.
65. Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. 2002 06 24 d. nutarimas Nr. 968 http://vtek.lt/lt/disp.php/lt_2/lt_2_1 (žr. 2008 10 07).
66. Vidūnaitė M. Kodėl Lietuvos Vyriausybei būtina įgyvendinti aktyvią antikorupcinę politiką, arba kaip nepraleisti istorinės galimybės // *Skaidrumas ir korupcija Lietuvoje*. Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2005, 80-95 p.
67. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija. http://www.vtek.lt/lt/disp.php/lt_1/lt_1_1 (žr.2008.10.07).
68. Williams R. Conduct Unbecoming: The Regulation of Legislative Ethics in Britain and the United States // *Hansard Society for Parliamentary Government*, 2002. 612-625 p.
69. Zaborskas K. Kontrolės su korupcija problemos dabartiniame raidos etape // *Skaidrumas ir korupcija Lietuvoje*. Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2005. 58-66 p.

SANTRAUKA

ANTI KORUPCINĖS VEIKLOS STRATEGIJA: LIETUVOS RESPUBLIKOS IR JUNGTINĖS KARALYSTĖS LYGINAMOJI ANALIZĖ

Pagrindinės sąvokos: korupcija, antikorupcinė strategija, korupcijos prevencija, valstybės tarnautojas, elgesio kodeksas.

Korupcija yra senas visuomeninis fenomenas būdingas valdžiai, individams, organizacijoms ir šalims, išsivysčiusioms bei besivystančioms. Korupcija aptinkama visose šalyse, bet ypatingai paplitusi šalyse, kur teisinė sistema, didžioji dalis žiniasklaidos ir viešasis administravimas yra silpni ir neišsivystę. Korupcija atsiranda tada, kai organizacijos ir individai nesąžiningai siekia naudos, piktnaudžiaudami savo padėtimi, ir taip padarydami žalos ir nuostolių.

Korupcija neigiamai įtakoja politinį, socialinį-ekonominį, kultūrinį visuomenės vystymąsi. Korupcija kenkia demokratinių institucijų pamatams, iškreipdama rinkiminiuosius procesus, iškraipydama teisės normas, ir kurdama biurokratinę pinklę, kurių vienintelė egzistavimo priežastis yra kyšių gavimas. Prevencija, teisinis persekiojimas ir antikorupcinis švietimas yra pagrindinės kryptys, kovojant su korupcija.

Korupcijos kontrolės priemonių yra daug: antikorupcinės programos, sistemos, korupcijos prevencija, baudžiamasis persekiojimas, visuomenės švietimas, politinės priemonės, sprendimų permatomumas, sprendimų depersonalizacija, geras viešojo administravimo valdymas, valstybės funkcijų privatizavimas, elektroninės valdžios galimybės, žiniasklaida, pilietinė visuomenė, elgesio kodeksai, pasaulinių antikorupcinių organizacijų veikla. Labai svarbi antikorupcinė priemonė yra prevencija, kuri šalina korupcijos veikas sukeliančias priežastis bei sąlygas ir ugdo antikorupcinę kultūrą, besiremiančią idealiomis vertybėmis.

Korupcija yra aktuali problema ir Lietuvoje, ir Jungtinėje Karalystėje. Abiejų šalių antikorupcinėje veikloje daug pasiekta – įsteigtos antikorupcinės institucijos, išleisti teisiniai aktai, sukurtos strateginės programos, elgesio kodeksai, atlikti sociologiniai tyrimai. Tačiau tai negarantuoja valdininkų veiklos skaidrumo, moralumo ar didesnės atsakomybės. Etikos padėtį šalyje lemia visuomenės moralė, krašto kultūra bei šalies ekonominis išsivystymo lygis.

Jungtinė Karalystė pasižymi mažesne korupcija, kadangi turi daugiametės demokratijos tradicijas, besiremiančios išsivysčiusia pilietine visuomene ir laisva žiniasklaida, o Lietuvai – „jaunai“ demokratijai, kurios pilietinė visuomenė nėra aktyvi, sunkiau kontroliuoti su korupcijos patologijom.

Kiekvienas sėkmingas antikorupcinės kontrolės žingsnis yra žingsnis į teisinę valstybę, tolygų visuomenės vystymąsi ir aukštesnę gyvenimo kokybę.

SUMMARY

COMPARATIVE ANALYSIS OF ANTICORRUPTION STRATEGY IN LITHUANIA AND UNITED KINGDOM

Keywords: corruption, anticorruptional strategy, corruption prevention, public officer, code of conduct.

Corruption is an old social phenomenon intrinsic to governments, individuals, organizations and countries, both developed and developing. Corruption can be found in all countries but is particularly widespread in states where the legal system, mass media and the public administration are weak and undeveloped. Corruption occurs when organisations or individuals profit improperly through their position in an activity, and thereby cause damage or loss.

Corruption has a negative impact of political, social-economical, cultural development of the society. Corruption attacks the foundation of democratic institutions by distorting electoral processes, perverting the rule of law, and creating bureaucratic quagmires whose only reason for existence is the soliciting of bribes. We should to fight with them. Prevention, persecution, and anticorruption education are main directions fighting the corruption.

There are a lot of anticorruption measures: anticorruption programmes, systems, corruption prevention, prosecute, public education, politics measures, good governance standard for public administration, transparency of decision, privatization of state functions, media, civil society, codes of conduct, activity of world anticorruption organizations. The prevention is very important anticorruption measure which eliminate the reasons and conditions for corruption and educate the anticorruption culture.

Corruption is an actual problem as in Lithuania as in United Kingdom. Good results were gained in anticorruptional work in both countries – responsible institutions were established, law acts adopted, strategical programs and codes of conduct created, sociological investigations were implemented. It, however, doesn't guarantee the transparency, morality or major responsibility of civil servants. The morality of society determines the state of ethics in the country, also the level of culture and of economic development of the country. United Kingdom distinguishes less corruption as it has traditions of perennial democracy which referring to developed civil society and liberal media while Lithuania fights more difficult with corruption as it is „young“ democracy which civil society isn't active.

Effective anticorruptional action consolidates better quality state and society. The each step of successful anticorruptional fight is step to national integrity system.

RESPONDENTAI, DAVĘ KYŠĮ NORĖDAMI GAUTI PASLAUGĄ
(Transparency International Global Corruption Barometer 2007, p. 21)

Country/Territory	Percentage of respondents who paid a bribe
Total Sample	13%
Africa	42%
Cameroon	79%
Ghana	*
Nigeria	40%
Senegal	38%
South Africa	3%
Asia Pacific	22%
Cambodia	72%
Hong Kong	3%
India	25%
Indonesia	31%
Japan	1%
Korea, south	1%
Malaysia	6%
Pakistan	44%
Philippines	32%
Singapore	*
Thailand	*
Vietnam	14%
EU+	5%
Austria	1%
Bulgaria	7%
Czech Republic	13%
Denmark	2%
Finland	2%
France	1%
Germany	**
Greece	27%
Iceland	1%
Ireland	2%
Italy	**
Lithuania	29%
Luxembourg	6%
Netherlands	2%
Norway	*
Poland	*
Portugal	2%
Romania	33%
Spain	3%
Sweden	1%
Switzerland	1%
United Kingdom	2%
Latin America	13%
Argentina	5%
Bolivia	27%
Colombia	*
Dominican Republic	28%
Ecuador	*
Guatemala	*
Panama	13%
Peru	18%
Venezuela	12%
NIS	21%
Moldova	30%
Russia	17%
Ukraine	30%
North America	2%
Canada	1%
United States	2%
South East Europe	12%
Albania	71%
Bosnia-Herzegovina	5%
Croatia	8%
Kosovo	67%
FYR Macedonia	44%
Serbia	21%
Turkey	6%

KORUPCIJOS ĮTAKA SKIRTINGIEMS SEKTORIAMS IR INSTITUCIJOMS (Transparency International Global Corruption Barometer 2007, p. 22)

To what extent do you perceive the following sectors in this country/territory to be affected by corruption? (1: not all corrupt.. 5:extremely corrupt)	Political Parties	Parliament/ Legislature	Business/ Private Sector	Media	The Military	NGOs	Religious Bodies	Education System	Legal System/ Judiciary	Medical Services	Police	Registry and Permit Services	Utilities	Tax Revenue Authorities
Total Sample	4.0	3.6	3.5	3.3	2.9	2.9	2.8	3.0	3.4	3.2	3.6	3.0	3.1	3.3
Africa	4.2	3.8	3.2	3.0	3.2	2.8	2.4	3.4	3.5	3.1	4.5	3.5	3.6	3.7
Cameroon	4.2	3.8	3.5	3.3	3.6	2.5	2.5	4.0	4.3	3.9	4.6	3.4	2.8	4.3
Ghana	3.6	3.4	3.0	2.8	2.4	2.2	2.2	3.2	3.7	2.8	4.6	3.4	3.3	3.4
Nigeria	4.3	3.8	3.2	3.1	3.3	2.9	2.4	3.3	3.4	3.1	4.5	3.5	3.7	3.8
Senegal	4.1	3.7	2.8	3.1	2.1	2.0	2.0	2.9	3.7	3.0	4.0	3.5	2.2	3.1
South Africa	3.8	3.6	3.2	2.8	2.7	2.9	2.5	3.1	3.3	3.1	3.8	3.6	2.8	2.5
Asia-Pacific	4.0	3.7	3.3	3.0	2.9	3.0	2.9	3.1	3.3	3.2	3.9	3.1	3.1	3.4
Cambodia	2.9	2.6	2.5	2.2	2.6	1.7	1.7	2.5	3.6	2.6	3.3	2.1	1.8	2.8
Hong Kong	3.2	2.7	3.5	3.4	2.4	3.0	2.4	2.7	2.4	2.4	3.0	2.1	2.1	2.2
India	4.6	3.9	3.4	2.5	1.8	3.1	3.0	3.4	3.8	3.3	4.5	3.7	3.3	3.4
Indonesia	4.0	4.1	3.1	2.5	3.0	2.8	2.2	3.0	4.1	2.8	4.2	3.8	3.1	3.6
Japan	4.3	3.8	3.6	3.5	3.2	3.1	3.7	3.3	3.0	3.6	3.7	2.7	3.1	3.3
Korea, south	4.2	4.1	3.5	3.4	3.2	2.9	3.1	3.2	3.5	3.3	3.5	2.4	2.4	3.3
Malaysia	3.6	2.8	3.0	2.5	2.2	2.3	1.9	2.2	2.7	2.2	3.7	3.1	2.2	2.3
Pakistan	3.9	3.8	3.4	3.3	3.2	3.6	2.7	3.0	3.5	3.4	4.3	3.9	3.9	4.1
Philippines	3.4	3.5	2.9	2.1	2.9	2.4	1.8	2.5	3.0	2.5	3.6	2.9	2.6	3.1
Singapore	2.2	2.0	2.7	2.4	1.9	2.7	2.4	1.9	2.1	2.0	2.0	1.9	1.9	1.9
Thailand	4.2	3.0	3.3	2.7	3.0	2.8	2.2	2.9	2.9	2.5	4.0	2.9	2.8	3.1
Vietnam			2.5	2.4			2.5	1.7		3.1				2.8
EU+	3.7	3.2	3.4	3.2	2.4	2.7	2.6	2.3	2.9	2.7	2.7	2.5	2.7	2.8
Austria	3.2	2.9	3.2	3.0	2.9	2.5	2.7	2.5	2.6	2.5	2.8	2.6	2.3	2.7
Bulgaria	4.3	4.2	3.9	3.0	2.8	3.2	3.0	3.4	4.3	4.1	4.0	3.3	2.7	3.6
Czech Republic	3.6	3.4	3.3	2.8	3.2	2.6	2.4	2.9	3.6	3.4	3.9	3.4	2.5	2.6
Denmark	3.1	2.5	3.2	3.1	2.4	2.6	3.3	2.3	2.0	2.5	2.2	1.9	2.5	2.2
Finland	3.3	2.5	2.9	3.0	1.8	2.5	2.6	2.0	2.1	2.1	1.8	1.7	2.2	2.1
France	3.7	2.9	3.5	3.4	2.1	2.4	2.5	1.9	2.6	2.3	2.8	2.2	2.3	2.6
Germany	3.5	3.0	3.5	3.1	2.4	2.8	2.5	2.2	2.5	2.8	2.3	2.0	3.1	2.3
Greece	4.1	3.4	3.3	3.7	2.6	2.5	3.1	2.9	3.6	3.5	3.3	2.3	3.3	3.8
Iceland	3.7	2.9	3.8	3.3		2.7	2.8	2.2	2.8	2.5	2.4	2.2	2.7	2.3
Ireland	3.4	2.8	3.0	2.8	2.1	2.3	2.7	2.1	2.9	2.5	2.7	2.2	2.4	2.6
Italy	4.2	3.7	3.3	3.2	2.2	2.6	2.5	2.4	3.1	3.2	2.3	3.4	2.8	3.4
Lithuania	4.0	4.0	3.6	3.0	2.3	2.6	2.0	2.9	3.9	3.9	3.7	2.9	2.1	2.4
Luxembourg	3.7	3.2	3.5	3.4	2.7	2.7	3.1	2.6	3.0	2.7	3.0	2.6	2.5	2.8
Netherlands	3.0	2.7	3.0	3.0	2.5	2.7	2.8	2.3	2.5	2.6	2.7	2.1	2.7	2.4
Norway	3.0	2.6	3.9	3.5	3.1	3.2	3.3	2.4	2.4	2.6	2.5	2.0	2.7	2.2
Poland	4.2	3.9	3.9	3.4	3.1	3.3	3.2	3.1	3.8	4.0	3.8	3.7	2.7	3.2
Portugal	4.1	3.6	3.6	3.0	2.6	2.8	2.8	2.9	3.4	3.2	3.2	2.6	2.8	3.6
Romania	3.9	3.9	3.6	2.8	2.4	2.6	2.2	3.0	3.8	3.7	3.7	2.9	2.4	2.6
Spain	3.9	3.1	3.6	3.4	2.5	2.7	2.8	2.3	3.0	2.2	2.8	2.9	3.1	3.0
Sweden	3.2	2.5	3.1	3.2	2.4	2.3	3.1	2.1	2.4	2.4	2.5	2.2	2.4	1.9
Switzerland	2.8	2.5	3.0	2.9	2.2	2.3	2.4	1.9	2.2	2.2	2.2	2.2	1.9	2.4
United Kingdom	3.5	3.1	3.2	3.4	2.4	2.7	2.8	2.3	2.9	2.3	2.7	2.0	2.6	2.7
Latin America	4.1	4.1	3.5	3.2	3.5	3.0	2.8	2.9	3.9	3.1	4.0	3.5	3.3	3.5
Argentina	4.4	4.3	3.8	3.6	3.6	3.0	3.3	2.9	4.2	3.1	4.3	3.8	3.5	3.5
Bolivia	4.3	4.0	3.4	3.0	3.2	3.1	2.3	3.0	4.0	3.1	4.2	3.2	3.1	3.5
Colombia	4.0	3.9	3.2	2.9	3.3	2.8	2.8	2.8	3.5	3.0	3.5	3.1	3.2	3.4
Dominican Republic	4.2	3.6	3.1	3.0	3.8	3.3	2.1	2.4	3.7	2.7	4.3	3.4	3.1	3.5
Ecuador	4.6	4.7	3.3	3.0	3.2	2.9	2.6	3.2	4.1	3.1	4.1	3.8	3.3	3.2
Guatemala	3.9	4.0	3.4	3.1	3.8	3.4	3.0	3.2	3.8	3.2	4.3	3.2	3.4	3.5
Panama	4.4	4.3	3.5	3.0	3.0	3.1	2.3	3.1	3.9	3.2	4.2	3.3	3.1	3.4
Peru	4.2	4.1	3.4	3.4	3.5	3.1	2.4	3.1	4.2	3.1	3.9	3.5	3.1	3.4
Venezuela	3.3	3.3	3.2	2.9	3.0	3.1	2.9	2.3	3.5	2.7	3.8	3.7	2.7	3.4
NIS	3.8	3.9	3.9	3.5	3.6	3.2	2.4	3.8	4.0	3.9	4.1	3.6	3.0	3.5
Moldova	3.7	3.6	3.5	2.8	2.6	2.4	2.2	3.3	3.7	3.8	4.1	3.2	2.4	3.1
Russia	3.7	3.9	3.9	3.7	3.8	3.2	2.5	3.9	3.9	3.9	4.1	3.7	3.0	3.4
Ukraine	4.1	4.1	3.9	3.2	3.1	3.2	2.3	3.8	4.2	4.0	4.1	3.4	3.1	4.0
North America	4.1	3.7	3.5	3.6	2.9	3.0	3.1	2.9	3.5	3.1	3.1	2.6	3.0	3.4
Canada	3.9	3.4	3.5	3.1	2.6	2.7	3.0	2.5	3.1	2.6	2.9	2.3	2.7	2.9
United States	4.1	3.7	3.5	3.6	2.9	3.0	3.1	3.0	3.5	3.2	3.2	2.6	3.0	3.5
South East Europe	3.8	3.7	3.9	3.6	3.2	3.5	3.2	3.8	3.9	4.1	3.9	3.7	3.7	3.9
Albania	3.3	3.2	2.9	2.4	2.4	2.4	2.2	2.9	3.8	4.2	3.7	3.7	3.7	3.6
Bosnia-Herzegovina	4.4	4.3	4.2	4.0	3.8	3.7	3.8	4.1	4.2	4.2	4.1	3.9	3.8	4.0
Croatia	4.0	3.9	4.0	3.3	2.8	2.6	2.6	3.3	4.3	4.2	3.8	3.6	3.1	3.4
FYR Macedonia	4.1	4.0	4.0	3.5	3.1	3.4	3.2	4.3	4.5	4.5	4.1	3.5	3.0	3.7
Kosovo	3.8	3.5	3.1	2.5	1.2	2.2	1.7	2.5	3.5	3.8	2.2	2.9	2.9	2.7
Serbia	4.0	3.6	3.7	3.5	2.9	3.5	2.6	3.6	3.8	3.8	3.6	2.7	2.6	2.9
Turkey	3.7	3.6	4.0	3.7	3.4	3.7	3.4	4.0	3.8	4.0	4.0	3.9	4.0	4.1

POŽIŪRIS Į KORUPCIJĄ ATEITYJE
(Transparency International Global Corruption Barometer 2007, p. 23)

Country/Territory	Percentage of respondents who think that in the next three years corruption will...		
	Decrease	Stay the same	Increase
Total Sample	20%	26%	54%
Africa	58%	9%	33%
Cameroon	23%	12%	65%
Ghana	62%	6%	32%
Nigeria	62%	9%	29%
Senegal	17%	10%	73%
South Africa	26%	7%	67%
Asia Pacific	15%	21%	64%
Cambodia	38%	19%	43%
Hong Kong	17%	48%	34%
India	7%	4%	90%
Indonesia	22%	18%	59%
Japan	9%	30%	61%
Korea, south	34%	19%	47%
Malaysia	18%	19%	63%
Pakistan	11%	30%	59%
Philippines	19%	2%	79%
Singapore	38%	30%	32%
Thailand	25%	9%	66%
EU+	18%	24%	58%
Austria	8%	35%	57%
Bulgaria	32%	36%	32%
Czech Republic	22%	31%	47%
Denmark	5%	57%	38%
Finland	4%	53%	43%
France	23%	35%	42%
Germany	16%	15%	69%
Greece	19%	21%	59%
Iceland	7%	29%	64%
Ireland	44%	9%	47%
Italy	16%	23%	61%
Lithuania	27%	35%	37%
Luxembourg	5%	41%	54%
Netherlands	8%	19%	73%
Norway	6%	32%	62%
Poland	27%	34%	39%
Portugal	20%	16%	64%
Romania	34%	30%	36%
Spain	22%	24%	54%
Sweden	8%	33%	59%
Switzerland	7%	50%	43%
United Kingdom	15%	13%	72%
Latin America	23%	25%	52%
Argentina	12%	37%	51%
Bolivia	34%	25%	41%
Colombia	34%	13%	52%
Dominican Republic	33%	8%	59%
Ecuador	31%	16%	53%
Guatemala	11%	23%	66%
Panama	14%	21%	65%
Peru	26%	30%	44%
Venezuela	34%	21%	45%
NIS	16%	41%	44%
Moldova	16%	21%	63%
Russia	15%	40%	45%
Ukraine	18%	44%	38%
North America	7%	36%	58%
Canada	12%	39%	49%
United States	6%	35%	59%
South East Europe	26%	30%	44%
Albania	22%	61%	17%
Bosnia-Herzegovina	18%	13%	69%
Croatia	28%	32%	40%
Kosovo	52%	8%	39%
FYR Macedonia	53%	23%	25%
Serbia	32%	34%	34%
Turkey	24%	30%	46%

VALDŽIOS PASTANGŲ ĮVEIKTI KORUPCIJĄ VERTINIMAS
(Transparency International Global Corruption Barometer 2007, p. 24)

Country/Territory	Percentage of respondents who think their government efforts to fight corruption are...		
	Effective	Neither effective nor ineffective	Ineffective
Total Sample	28%	18%	54%
Africa	62%	11%	27%
Cameroon	32%	7%	61%
Ghana	67%	6%	28%
Nigeria	64%	12%	23%
Senegal	33%	10%	56%
South Africa	40%	6%	54%
Asia Pacific	24%	14%	62%
Cambodia	29%	27%	44%
Hong Kong	82%	13%	4%
India	25%	7%	68%
Indonesia	37%	16%	47%
Japan	8%	17%	75%
Korea, south	24%	7%	69%
Malaysia	53%	10%	37%
Pakistan	22%	26%	52%
Philippines	35%	2%	64%
Singapore	88%	4%	7%
Thailand	42%	8%	49%
EU+	28%	12%	60%
Austria	30%	24%	46%
Bulgaria	14%	15%	72%
Czech Republic	14%	22%	64%
Denmark	34%	42%	25%
Finland	31%	26%	42%
France	37%	25%	38%
Germany	20%	3%	77%
Greece	26%	15%	59%
Iceland	18%	37%	45%
Ireland	46%	3%	52%
Italy	21%	8%	70%
Lithuania	9%	14%	77%
Luxembourg	26%	37%	37%
Netherlands	39%	11%	51%
Norway	15%	47%	38%
Poland	22%	30%	48%
Portugal	23%	13%	64%
Romania	26%	19%	55%
Spain	42%	6%	51%
Sweden	24%	33%	44%
Switzerland	35%	32%	33%
United Kingdom	34%	2%	64%
Latin America	29%	17%	54%
Argentina	15%	12%	73%
Bolivia	25%	44%	31%
Colombia	49%	10%	41%
Dominican Republic	44%	12%	45%
Ecuador	47%	14%	38%
Guatemala	24%	16%	59%
Panama	27%	26%	47%
Peru	20%	28%	53%
Venezuela	38%	30%	33%
NIS	12%	33%	54%
Moldova	37%	15%	48%
Russia	13%	37%	50%
Ukraine	8%	22%	70%
North America	19%	27%	54%
Canada	24%	15%	61%
United States	19%	28%	53%
South East Europe	44%	15%	41%
Albania	20%	53%	27%
Bosnia-Herzegovina	29%	12%	59%
Croatia	25%	13%	62%
Kosovo	34%	4%	62%
FYR Macedonia	65%	14%	21%
Serbia	27%	17%	56%
Turkey	49%	14%	37%